

2392.
7.

NÉMET PHILOLOGIAI DOLGOZATOK

SZERKEZTIK: PETZ GEDEON, BLEYER JAKAB, SCHMIDT HENRIK.

VII

A SOPRONI
NÉMET GYERMEKDAL

GYÚJTÓTTE, BEVEZETÉSSSEL
ÉS JEGYZETEKSEL ELLÁTTA

SCHWARZ FRIGYES

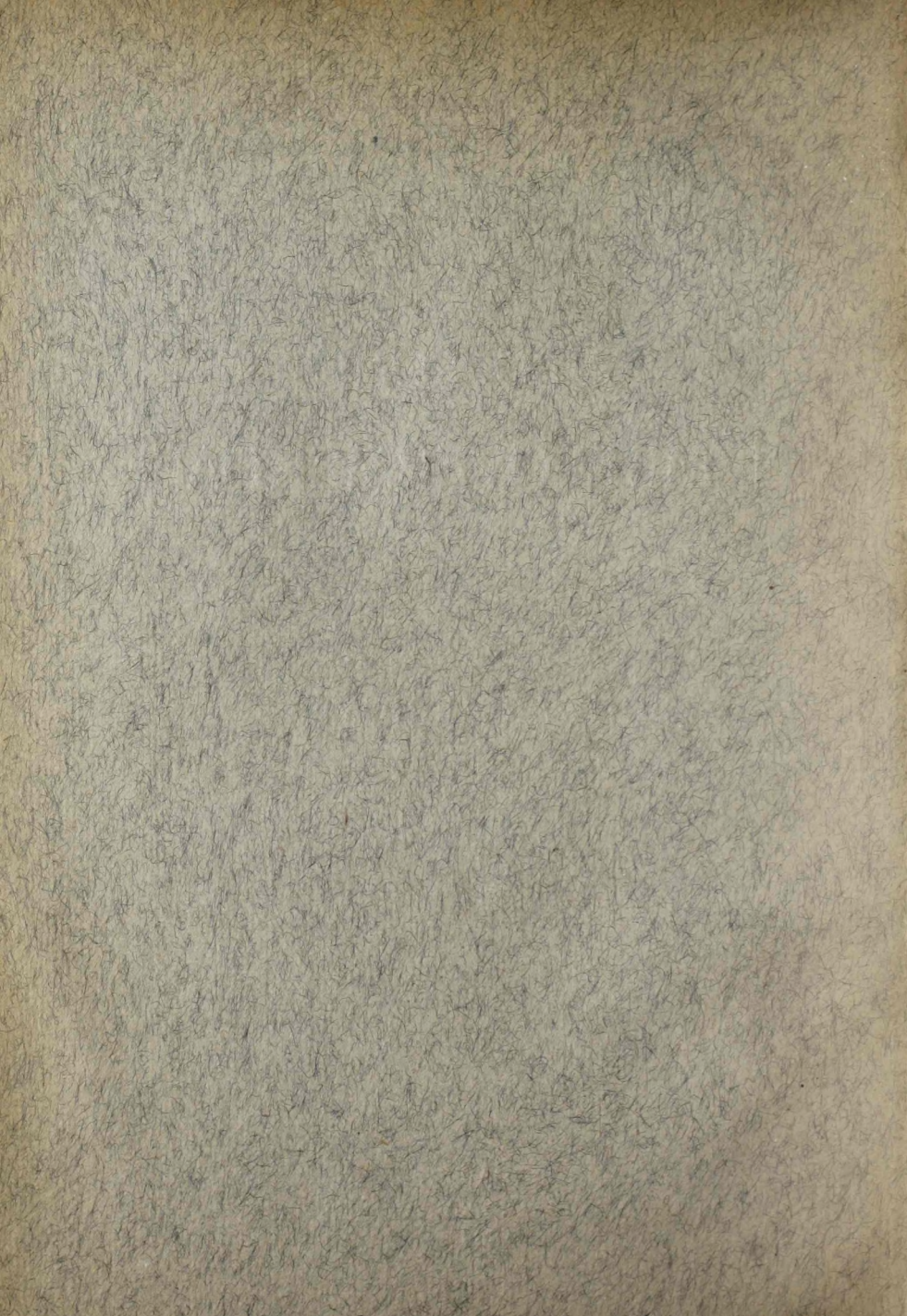

BUDAPEST

PFEIFFER FERDINÁND KÖNYVKERESKEDÉSE

1913

Ára 4 K 50 f.

NÉMET PHILOLOGIAI DOLGOZATOK

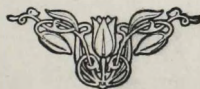
SZERKESZTIK: PETZ GEDEON, BLEYER JAKAB, SCHMIDT HENRIK.

VII

A SOPRONI
NÉMET GYERMEKDAL

GYŰJTÖTTE, BEVEZETÉSEL
ÉS JEGYZETEKSEL ELLÁTTA

SCHWARZ FRIGYES

BUDAPEST

PFEIFFER FERDINÁND KÖNYVKERESKEDÉSE

1913

168123

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

TARTALOM.

	Lap
Bevezetés	1
Altatódalok	17
Dajkarímek	23
Fegyelmezőrímek	26
Gúnydalok	31
Különféle dalok és rímek	48
Érintkezés a természettel	66
Hangutánzás	81
Kis történetek	85
Láncrímek	91
Különböző alkalmakkor énekelt dalok és rímek	95
Gyermekimádságok	99
Beszéd- és nyelvtréfák	102
Iskolásrímek	107
Kiszámolóversek	111
Játékok alkalmával énekelt dalok	121

Bevezetés.

A gyermekdalnak pontos definíciója máig sincsen, sőt kísérletek is csak gyér számban találhatók. E feltűnő jelenségnek több oka van; ha a népdalnak, amelynek köre és hovátartozása pontosan meg van határozva, is nehéz helytálló definíciót adni, mennyivel nehezebb ez a gyermekdalnál, melynek sem köre, sem tartalma, sem helye nem szorítható szigorú határok közé! A gyermekdal elméletének kifejlődését nagyban késleltette az a körülmény, hogy sokáig a népdalhoz tartozónak vélték és avval együtt tárgyalták; később, amikor a gyermekdalgyűjtés úttörői, Rochholz, Böhme stb. kiadták nagybecsű gyűjteményeiket, a figyelem inkább az e dalokban felfedezett mitológiai és történelmi vonatkozások, mint e műfaj rendszeresítése felé irányult; innen van, hogy az, akitől leginkább lehetett volna várni a gyermekdal hovátartozásának megállapítását, BÖHME is csak tapogatózva, a lényegét meg sem említve, siklik tovább e kérdés mellett. Többet tesz WEHRHAN, aki „Kinderlied und Kinderspiel“ (Leipzig, 1909) c. művében helyesen teszi a gyermekdalt a népdal és közmondás közé, anélkül azonban, hogy ezen eljárását megokolná; mert amit a gyermekdalnak a népdallal való összehasonlítása közben mond, épp úgy ráillik a népköltészet többi fájára is.

A gyermekdalgyűjteményekben mindazon gyermekes hangú dalok és versek foglaltatnak, melyeket a gyermekek szórakoztatására vagy oktatására énekelnek vagy elmondanak, tekintet nélkül az éneklőnek vagy a vers szerzőjének korára. E költeményeknek természetesen külső formája is mutatja, hogy a népdallal némi rokonságban vannak; hogy a gyermekdalok sem tartják meg eredeti alakjukat, hanem vándorlásuk közben szám-talan változatra oszolva élnek tovább, a népköltészetnek általános tulajdonsága és a jelen esetben nem bizonyít semmit, mert

ezen jelenség megvan a népmondánál, népmesénél stb. is. A döntő ok, mely nem engedi, hogy a gyermekdalt a népdal egy alosztályának tekintsük, az éneknek egyes esetekben való hiánya; mert míg a *népdal*hoz az ének elválaszthatatlanul hozzátartozik, addig a gyermekdalok igen nagy részét csak elmondják, minden dallam nélkül. Ezen utóbbiakat tehát jog szerint nem is szabadna *dal*oknak nevezni; minthogy azonban a *gyermekdal* kifejezés az általános használat folytán már szinte terminus technikus lett, én is megtartom ezen elnevezést mindazon esetekben, mikor a gyermekdalok *összességéről* van szó; az *egyes* éneknélküli verseket azonban *gyermekrímek*nek nevezem. Ezen gyermekrímek tehát nem tartoznak a népdalhoz; legközelebb a szintén dallamnélküli közmondáshoz állanak, melyeknek rövidsége, sőt keletkezésmódja is nem egy tekintetben a gyermekrímekre emlékeztet. Hogy az ú. n. fegyelmezőrímek tartalomra is megegyeznek a közmondással, a cél közösségéből következik.

A gyermekdal ezek után a népköltészetnek egy önálló ága, mely a népdal és közmondás között foglal helyet.

Habár a gyermekdal mint ilyen a népköltészetben egységesen jelenik meg, a maga körén belül legkevésbé az. Elég egy gyermekdalgyűjteményt átlapozni, hogy meggyőződjünk erről. Nem a fentemlített különbségről (gyermekdal — gyermekrim), sem tartalombeli, hanem belső, felépítési eltérésről van szó. Hasonlítsunk össze egy gúnydalt egy altatódallal; egy a „Különféle“ csoportba tartozó versecskét egy gyermekimádsággal, végül egy kiszámolóverset egy fegyelmezőrimmel: első tekintetre fel tűnik a hangnak, a szerkezetnek eltérő volta, mely egymástól annyira elütő, hogy ehhez képest a tartalombeli különbség szinte elenyészik. Ezen belső különbség a gyermekdalok szerzőségének megállapításához vezet. A gyermekdalokat részint felnőttek, részint gyermekek készítik, innen az említett eltérés.

Egyes gyermekdalok, mint az altató-, dajka-, fegyelmezőrímek, gyermekimádságok stb. már természetüknél fogva a felnőttek szerzőségére utalnak. A felnőttek dalai ismét lehetnek olyanok, amelyeket kezdettől fogva gyermekeknek énekeltek (pl. altatódal) és olyanok, amelyek valamikor a felnőttek szórakoztatására szolgáltak (pl. a gyermekjátékok legnagyobb része, érintkezés a természettel stb.). Ez utóbbi csoport dalai tehát azelőtt népdalok voltak, gyermekdalokká csak akkor lettek,

mikor átmentek a felnőttekből a gyermekek szájába. E példa is mutatja a gyermekdal határainak ingatagságát. A felnőttek készítette gyermekdalok általában oly közel állanak a népdalhoz, hogy csak a bennük megnyilatkozó gyermeki hang különbözteti meg őket ettől.

A másik csoport a gyermekek költészete. Sokáig kétségbe vonták, hogy a gyermekek maguk is költenek, ma azonban be van bizonyítva, hogy a gyermekdalok tetemes részét, főleg a kétsoros rimeket gyermekek készítették. Érdekességre nézve ez a csoport messze felülmúlja az elsőt, nemcsak e dalok pszichológiai hátterő, hanem főleg keletkezésüknek módja miatt is. A gyermekdaloknak e csoportja az utcán terem, ahol minden idegen befolyástól menten, egymásközött szabadjára engedhetik a gyermekek fantáziájukat. Hallanak egy kiáltást, olvasnak egy felírást, egy perc alatt megvan rá a rímes és ritmusos felelet. Így keletkeztek azon gúnydalok, melyek egyes nevekre vonatkoznak; a kétsoros versikéket felkapják s ha alkalom nyílik rá, megint elmondják. Hosszú életük nincsen ezen rimeknek, ezért tartom felette szükségesnek pontos feljegyzésüket. Böckel „Psychologie der Volksdichtung“ c. művében a népköltészet eredetét az ú. n. „Ruf“-ban látja, egy rövidke kiállításban, mely a kezdetleges ember lelkivilágának kifejezésére teljesen elegendő volt. E „Ruf“ legjellemzetesebb példájának e kis verseket tartom; az alkalom szüli őket, elhangzanak, majd elenyésznek, hogy hasonló alkalom adtán ismét feltámadjanak. Anélkül hogy valamelyes biogenetikus fejlődésre gondolnánk, mégis érdekes a kezdetleges ember és a gyermek költészetének hasonlósága.

Rendszeres felosztásra az eddig említett szempontok közül egy sem alkalmas. Ugyanigy lehetetlen a gyermekdalokat a hagyományos lírai, epikai és drámai osztályokba sorozni, mert a gyermekies naiv hang a legtisztább líra, a majdnem sohasem hiányzó elbeszélő elem epikára, a gyorsan tovahaladó, nem ritkán párbeszéddel tarkázott cselekmény drámára utal. Az egyetlen szempont, mely szerint felosztás lehetséges, a *tartalom és cél*, t. i. milyen tartalmúak és mily célt szolgálnak az egyes dalok. Eszerint a gyermekdalokat a következő osztályba sorozom:

- I. Altatódalok.
- II. Dajkarímek.
- III. Fegyelmezőrímek.

- IV. Gúnydalok.
- V. Különféle dalok.
- VI. Érintkezés a természettel.
- VII. Hangutánzás.
- VIII. Kis történetek.
- IX. Láncrimek.
- X. Különböző alkalmakkor énekelt dalok és rimek.
- XI. Gyermekimádságok.
- XII. Beszéd- és nyelvtrefák.
- XIII. Iskolásrimek.
- XIV. Kiszámolóversek.
- XV. Játékok alkalmával énekelt dalok.

Rochholz idejében még csodálkoztak azon, hogy az alemann gyermekdalok között vannak olyanok, melyeket Mecklenburgban is ismernek. A gyermekdalgyűjtés ma már azon a fokon van, hogy tudjuk, hogy e dalok legnagyobb része az egész német-ségnek közös kincse; elenyésző kicsi azon dalok száma, melyek csak valamely vidékhez vannak kötve; ezek többnyire lokális színezetük miatt nem vettek részt társaik vándorlásában. A gyermekdaloknak illetően elterjedtsége nagy korukat bizonyítja, mert csak így lehet elképzelni, hogy már a XVI—XVII. századtól kezdve találni különféle vidékeken közös eredetű dalokat. Néhány gyermekdalt már a XIV. századból ismerünk, tartalmuk azonban még régibb keletkezésre enged következtetni. Sok ily dalban van utalás bizonyos mitológiai vonatkozásokra, ezek tehát oly időben keletkeztek, mikor a régi vallás még élénken foglalkoztatta az embereket. Mint a népdalra, úgy a gyermekdalra is minden kor rányomja a maga sajátos bélyegét, a kor eseményei hiven visszatükröződnek a nép költészetében; de míg a népdalok, történeti dalok az eseményeket kevésbé közvetlenül énekelik meg, addig a gyermekdalokban a nép felfogása a maga naiv tisztaságában jut kifejezésre; a gyermekdalok tehát elsőrendű művelődéstörténeti tényezők.

A gyermekdalok rendszeres gyűjtése csak a XIX. század elején indult meg, de már az előző századokban is nagy mennyiségben találunk feljegyezve írók műveiben dalokat. A MEISTER ALTSWERT c. középfelnémet költeményben van egy fejezet: der Tugenden Schatz, melyből 54 gyermekjátéknak címét tudjuk meg. (Az egész Zingerlenél 50. l.) SEBASTIAN FRANK-nak 1534-ben

megjelent Weltbuch-ja is több gyermekdalt közöl. (Zingerlenél több helyen.) A régiebb források közül a legnevezetesebb FISCHART-nak „Geschichtklitterung von Gargantua“ c. műve (1575), melynek 25., a későbbi kiadásokban 26. fejezetében részletes gyermekdalgyűjtemény van. Herderig a következő művek tartalmazzanak több-kevesebb adatot: *Kleidungsbüchlein des Augsburger Bürgers VEIT KONRAD SCHWARZ* (Fischart kortársa); MELCHIOR FRANK: *Fasciculus quodlibeticus*, Nürnberg 1611. Néhány dalt Gellert is közölt műveiben. Az eddig említett kis gyűjtemények azonban nem a gyermekdal szempontjából keletkeztek; a dalok meg vannak említve, mert éppen beleillenek az elbeszélés keretébe. Rendszeres gyűjtés 1765 előtt lehetetlen volt; ebben az évben jelent meg THOMAS PERCY püspöknek korszakalkotó angol népdal- és népballadagyűjteménye: *Reliques of ancient English poetry*. A gyűjtemény hatása kimondhatatlan nagy volt. Németországban még ugyanazon évben szereztek róla tudomást. RUDOLF ERICH RASPE rögtön megjelenése után ismertette a művet (*Neue Bibl. d. schön. Wissenschaft u. fr. Künste* I, 1, 176; folytatva II, 1, 54) és német Percy-t keresett. Ezzel meg volt törve a jég: a népköltészet felfedezése után az irodalomban az első helyet foglalta el, az első lelkesedés benne látta a költészet tetőpontját (l. WAGENER: *Das Eindringen von Percy's Reliques in Deutschland*, Heidelberg 1897. és LOBRE: *Von Percy zum Wunderhorn*, Palaestra 22, Berlin 1892.) A figyelem azonban először természet szerint csak a népdal és ballada felé irányult. Az első, ki a gyermekdalt legalább névleg megemlítette, HERDER volt, ki arról elmélkedik, hogy a német fülnek nem felelnek-e meg jobban „die einfältigen und einschmeichelnden monotonischen Cadenzen unserer *Kinder- und Bauernlieder*“, mint az antik verselés komplikált ritmusa. A gyermekdal tehát felkeltette már Herder érdeklődését és ha népdalgyűjteményéből ki is zárja a gyermekdalokat, személyi tekintélye fenti idézettel hathatósan elősegítette azoknak megértését és gyűjtését. Az első fecske nem-sokára jelentkezett is: DAVID CHRISTOPH SEYBOLD, ki Boie „*Deutsches Museum*“ c. folyóiratának II. évfolyamában (1778) közöl egy gyermekdalt: „*Tra ri ro, der Sommer der ist do!*“ és azt magyarázni is iparkodik. FRIEDRICH DAVID GRÄTER még ennél is tovább ment és „*Über die teutschen Volkslieder und ihre Musik*“ (Bragur III. 207.) c. értekezésében elméletileg is foglal-

kozik a gyermekdallal. Ezen alapos és nagyértékű értekezés Arnimra is hatott, ki így nyilatkozik róla: „... ein trefflicher Aufsatz über Arbeits-, Handwerks-, *Kinderlieder* und Tanzlieder“. A Wunderhornig azonban csak egy nevezetesebb esemény volt még a gyermekdalgyűjtés terén: FLÖGEL-nek *Geschichte des Grotesk-komischen* (Liegnitz 1788) c. műve, melyben többek között néhány gyermekdal is közöltetik.

De mindezek csak gyér kezdetnek tekinthetők. 1806-ban jelent meg a „Des Knaben Wunderhorn“ első kötete, 1808-ban a harmadik. Szerzőjüké, ARNIM-é és BRENTANÓ-é az érdem, hogy a népköltészet aranybányáját megnyitották a nagyközönség számára. Ez volt az esemény, melyet már Raspe várt: a német Percy. Rendkívüli jelentőségének tárgyalása nem tartozik e gyűjtemény keretébe, csak az említendő meg, hogy a Wunderhorn maradt sokáig a német néplélek mindennemű megnyilatkozásának legnagyobb és legtiszteletreméltóbb gyűjteménye, foglalatlja. A III. kötethez csatolt függelékben a szerzők gyermekdalokat is közölnek, még pedig oly számban, amelyre eddig példa nem volt. Így lett a Wunderhorn a gyermekdalgyűjtésnek is igazi kiindulópontjává.

A következő években rohamosan szaporodtak a gyermekdalgyűjtemények. Eleinte ugyan csak ujságokban, folyóiratokban láthattak napvilágot, de nemsokára megjelent az első önálló könyvalakú gyűjtemény: *Kinder- und Ammenreime in plattdeutscher Mundart*, Bremen 1836. A névtelenül megjelent gyűjteménynek szerzője H. SMIDT, brémai szenátor. Megjelenésének helye után rendszeren a „Bremer Kinderreime“ névvel idézik. Az apróbb gyűjteményeket mind névleg megemlíteni lehetetlen, a következőkben csak a nagy munkákra terjeszkedhetem ki. 1848-ban jelent meg SIMROCK-nak „Das deutsche Kinderbuch“ c. gyűjteménye, mely magában foglal mindent, ami eddig e téren megjelent. Az első kiadás 1100 dalt hozott, a harmadik már 1400 darabról tudott beszámolni. Simrock könyve csak szövegközlés, mindenféle magyarázat nélkül, a dalok hazáját sem említi meg. E gyűjteménynek, bár nem tudományosan foglalkozik a tárggyal, mégis óriási értéke van, mert megkiméli a gyűjtőket azon nehéz és sokszor lehetetlen fáradságtól, hogy a huszas és harmincas évek folyóiratain átvergődjenek.

A következő korszak a mitologizálás korszaka. Felismertek

ugyanis néhány dalban bizonyos mitológiai vonatkozásokat, melyeknek feldolgozása és összegyűjtése lett ezentúl a főfeladat. Ez iránynak megalapítója és feje MANNHARDT, kinek káros hatását 1900-ig észlelhetjük. Folyóiratában, az I. W. Wolfftól megindított és később ő tőle szerkesztett „Zeitschrift für deutsche Mythologie und Sittenkunde“-ban (1853—9.), majd önálló műveiben, főleg az 1858-ban megjelent „Germanische Mythen“-ben fejtí ki nézeteit a gyermekdalról. Majdnem minden gyermekdalban mitológiát lát, akár van, akár nincs ezen feltevésre alap. A legképtelenebb magyarázatokat adja, sőt oly dalokat is hoz összefüggésbe a német és északi istenvilággal, melyekről ma már tudjuk, hogy csak a XVIII. században keletkeztek. Az említett mitológiai magyarázatokra itt nem térek ki, az egyes daloknál közlöm őket. Mannhardt szelleme árad ki a legközelebbi nagy gyűjteményből: ROCHHOLZ: Allemannisches Kinderlied und Kinderspiel, 1857. A közel 560 oldalas kötet utólérhetetlen szorgalomról és olvasottságról tanuskodik és sok tekintetben ma is a legalaposabb mű a gyermekdalggyűjtés terén. Hogy minden adatát és magyarázatát nem lehet elfogadni, az korából következik, de ezen hibák mellett is a gyermekdalnak alapvető gyűjteménye marad.

A Mannhardtól 1897-ig tartó időt a gyermekdalggyűjtésnek a legszélesebb rétegekben való elterjedése jellemzi. A néprajz, a folklóre lesz egy ideig a legkedveltebb és egyúttal legdivatosabb tudomány. Igazán komoly és értékes gyűjtemények mellett gombamódra teremnek a felületes, értéktelen művek és csakhamar jogos panaszok hangzanak fel a folklorisztikus kutatások és gyűjtések profanizálása és elsőkélyesedése ellen. A gyermekdalggyűjtés terén rendületlenül tart tovább a mitológiai irány. Új irányt adott az egésznek Weinhold folyóirata, a Zeitschrift des Vereines für deutsche Volkskunde in Berlin (1890), melynek élén a legnagyobb tudósok állottak: Weinhold, Bolte, Böhme stb., kiknek nagy tudása és fáradságos munkája lassankint a legmagasabb fokra emelte a néprajzi gyűjtést és arra is volt gondjuk, hogy a felületes mitologizálást alapos, körültekintő kutatás váltsa fel. Ebben a körben keletkezett a legnagyobb gyűjtemény: FRANZ MAGNUS BÖHME: Deutsches Kinderlied und Kinderspiel, 1897. Ami régebben Simrock gyűjteménye volt, az most Böhmeé. A gyűjtemény a változatokkal együtt körülbelül

3500 gyermekdalt ad; egy szám, mely élénk bizonyosága a német néplélek nagy termékenységének. Böhme magyarázatokat is ad, ezekben még mindig Mannhardt tanítványának bizonyul, bár sok helyen igyekezett mesterének túlzásait kellőképen leszállítani. Böhme könyve fel akarja ölelni a gyermekdal egész birodalmát. Ez nem sikerül neki mindig; nem is terjeszkedik ki az összes változatokra és — ami nagy fogyatkozás — nem említi a dalok hazáját és elterjedési viszonyait. De e hiány eltörpül a mű érdemei mellett. Valamint Böhme másik nagy műve (Erk-Böhme): Deutscher Liederhort (3 kötet) a német népdalnak, úgy a Deutsches Kinderlied a gyermekdalnak kánonja, összefoglalatja, melyben benne van minden, amit a német gyermekdal terén eddig alkotak, legalább is legegyszerűbb elemeiben. Böhme könyve a német gyermekdalnak igazi kézikönyve.

1909-ben jelent meg az első összefoglaló teoretikus mű: WEHRHAN-nak már említett műve. Bár újat nem mond és sokszor még a szavakban is Böhme művét követi, mégis nélkülözhetetlen segédeszköze lett a kutatásnak. Ami Böhménél kifogásolandó, azt elkerüli a legújabb gyűjtemény: JOHANN LEWALTER: Deutsche Kinderlieder und Kinderspiele, 1911; a gyűjteményt SCHLÄGER jegyzetei egészítik ki, melyek felölelik a folyóiratok irodalmát is, közlik a dalok elterjedését stb., de a változatokat csak utalásképpen említik, ami szintén megnehezíti a változatok világos áttekintését. E gyűjtemény még nem jelent meg teljesen, a jegyzetből csak egy füzetke van meg.

* * *

Jelen gyűjtemény a soproni német gyermekdalokat tartalmazza. Bár a város a népköltészetnek legnagyobb ellensége, Sopron viszonyai mégis olyanok, hogy a népdal és gyermekdal mindezideig megtartotta érintetlen tisztaságát. Csak a legújabb időkben észlelhetni az iskola hatása alatt a népköltészetnek hanyatlását, sőt a gyermekek már épp úgy kultiválják az iskolakönyvekből tanult *magyar* verseket, dalokat és játékokat, mint a hagyományos, évszázados német gyermekdalokat. A soproni gyermekdalok legnagyobbbrészt a földművelő őslakosságban találtak szorgalmas tisztelőjükre, de e gyűjteményben tekintettel

kellett lennem a középosztályra is. A gyermekdalok nagyjában összeesnek az osztrák és stájer dalokkal, ami a közeli szomszédságból önként következik, de felmutatnak oly változatokat is, melyek más vidék dalainak megértésére és kiegészítésére rendkívül fontosak.

A gyermekdalok nyelve a heanc dialektus, melyet Sopron megye és Vas megye német lakossága beszél. Vajjon elosztrák-bajorosodott frank nyelvjárás-e, vagy eredetileg bajor dialektus, melybe idővel frank elemek kerültek, nem akarom vitatni; a kérdés BIRÓ ÁNYOS DR.-nak (Lautlehre der heanzischen Mundart von Neckenmarkt; Leipzig, 1910.) és BEDI REZSŐ DR.-nak (A soproni hienc nyelvjárás hangtana; Sopron, 1911.) kiváló tanulmányai dacára sincs megfejtve.

Az egész heanc területről gyűjtött már gyermekdalokat a heanc néplélek legalaposabb ismerője és a heanc néprajznak úttörő megindítója BÜNKER RAJMOND, soproni múzeumi főőr, kinek fáradságáért és szíves érdeklődéséért, mellyel e szerény gyűjteményt kitüntette, e helyen is köszönetet mondok.

Nehéz feladat volt a daloknak fonetikus megjelölése. Mint-hogy a gyűjtemény első sorban néprajzi célokat szolgál, nem használhattam a nehezen olvasható fonetikus írást; ebből csak a legszükségesebbet tartottam meg, úgy hogy a szöveg bárkivel is elolvasható legyen. Hogy ilyformán a jelölés nem következtesse, jól tudom, de nem is lehetett az, ha középutat akartam tartani a rendes és fonetikus írás között. A rendes használatlól eltérő betűk a következők:

á = középhang a és o között, mint a magyar „a”.

l̄ = mint a magyar ly magashangú vocalis előtt (e, i).

m̄, n̄ = szótagképző nasalisok.

l̄, r̄ = szótagképző liquidák.

ə = Murmellaut, hangsúlytalan rövid hangzó, többnyire „a”-színezetű.

∞ a nasalitást jelenti.

Szókezdő st, sp mindig = scht, schp.

ck = kk.

Különben úgy ejtendők a szavak, ahogy írva vannak.

Rövidítések. A folyóiratok rövidítése a következő:

- ANTHROP. = Anthropophyteia. Jahrbücher für folkloristische Erhebungen und Forschungen zur Entwicklungsgeschichte der geschlechtlichen Moral.
- CAR = Neue Carinthia. (I=1891.)
- D. M. = Die deutschen Mundarten. (ed. Frommann, I=1854.)
- ETHN. = Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság értesítője. (I=1890.)
- MITTEIL. BÖHM. = Mitteilungen des Vereins f. Geschichte der Deutschen in Böhmen. (I=1863.)
- MITTEIL. UNG. = Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. (I=1889.)
- MUZ. ÉRT. = A Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának értesítője. (I=1900.)
- RHEIN. = Zeitschrift des Vereins für rheinische und westphälische Volkskunde. (I=1904.)
- SCHWEIZ. ARCHIV. = Schweizerisches Archiv für Volkskunde. (I=1897.)
- VL. = Das deutsche Volkslied. (I=1899.)
- URDSBRUNNEN = Am Urds-Brunnen. Mitteilungen für Freunde volkstümlich-wissenschaftlicher Kunde. (I=1882.)
- URQUELL = Am Ur-Quell. Monatschrift für Volkskunde. (I=1890.)
- ZFARGVK. = Zeitschrift für argentinische Volkskunde. (I=1911.)
- ZFÖSTVK. = Zeitschrift für österreichische Volkskunde. (I=1895.)
- ZFDVK. = Zeitschrift des Vereins für deutsche Volkskunde in Berlin. (I=1891.)

A szerzőjük nevével idézett és rövidített műveknek és nagyobb gyűjteményeknek (a kisebbeket l. magában a szövegben) teljes címe a következő:

- ADLER: Volks- und Kinderlieder. Beilage zum Jahresbericht der lateinischen Hauptschule zu Halle a. S. 1901.
- ARNIM—BRENTANO: Des Knaben Wunderhorn (Reclam).
- BAYERL: Jugendspiele. ZföstVk. VI. 200.
- BLÜMML: Reime beim Fensterln aus Steiermark. Anthrop. III. 41.
- BLÜMML: Volkslieder aus Österreich. Anthrop. III. 169.
- BLÜMML: Einige Kinderspiele aus Nieder-Österreich. ZfdVk. X. 441.
- BLÜMML—KRAUSS—REISKEL: Erotische Lieder aus Österreich. Anthrop. II. 70.
- BLÜMML—ROTT: Die Verwendung der Pflanzen durch die Kinderwelt in Deutschböhmen und Nieder-Österreich. ZfdVk. XI. 49.
- BÖHME: Deutsches Kinderlied und Kinderspiel. Leipzig, 1897.
- BÖHM: Bastlöserreine. Urquell 203.
- BOERSCHEL: Abzählreime aus dem Posenschen. ZfdVk. VI. 197.
- BOESCH: Kinderleben in der deutschen Vergangenheit. Leipzig, 1900.
- BÜNKER: Heanzische Kinderreime. ZföstVk. VI. Supplement. I. 1.
- BÜNKER: Heanzische Sprichwörter. Mitteil. Ung. III. 287.
- CARSTENSEN: ABC-spiel. Urquell VI. 199.

- D. Einwirkungen der Juden auf deutsche Sprache und deutsches Volkslied. D. M. VI. 221.
- DROHSIN: Deutsche Kinderreime und Verwandtes (aus Pommern). Leipzig, 1897.
- DUNGER: Kinderlieder und Kinderspiele aus dem Voigtlande (Szászország). Plauen, 1894.
- EBENSANGER: Kleine Beiträge zur Volkskunde der Hienzen. Mitteil. Ung. VI. 36.
- EBERHARDT: Auszählreime aus Saalfelden. VL. XIV. 96.
- ENGLERT: Alte Sprüche. Urquell V. 232.
- ENGLERT: Zum Volksliede, Spruch und Kinderreim. ZfdVk. VI. 300.
- ERK—BOEHME: Deutscher Liederhort. 3 kt. Leipzig, 1893—4.
- FINÁČZY—WEISS: Deutsche Volkslieder und Reime aus Ofen. Mitteil. Ung. V. 108; VI. 73.
- FLÖGEL: Geschichte des Grotesk-Komischen; ed. Ebeling. Leipzig, 1862.
- FRIEDL: Einige Kinder- und Auszählreime aus Putzleinsdorf. VL. XIV. 49.
- FRIEDL: Kinderlieder und Kindersprüche aus Putzleinsdorf. VL. XIV. 121.
- FRISCHBIER: Preussische Kinderreime und Volksspiele. Berlin, 1867.
- FRÖMML: Kinder-Reime. Lieder und Spiele. Heft 2. 1900.
- GERHARDT—PETSCH: Uckermärkische Kinderreime. ZfdVk. VIII. 407; IX. 273, 389.
- GODELICK: Erotische und skatologische Kinder- und Jugendreime. Anthropol. III. 218—243.
- GRABER: Das Sprunghafte im Deutschen Volksliede. (Programm 1906/907.) Klagenfurt.
- GROSSMANN: Windsheimer Dialektproben. D. M. VI. 121.
- GRUNDLACH: Tausend Schnadahüpfn. Reclam.
- HAJNAL: Bácskai gyermekjátékok. Muz. Ért. VII. 56.
- HALTRICH: Kindergebete in der Mundart von Sächsisch-Regen. D. M. VI. 501.
- HANAUER: Abzählreime aus dem Kurpfälzischen. ZfdVk. V. 451.
- HARTUNG: Bastlösereime aus Anhalt. ZfdVk. XI. 64.
- HAUSER: Der hl. Abend in einem Dorfe Paznauns. ZfdVk. I. 348.
- HERMANN O.: A harangok szava és még valami. Ethn. II. 323.
- HÖHR: Siebenbürgisch-sächsische Kinderreime und Kinderspiele. Programm des Gymnasiums in Segesvár. 1903.
- VON DEN HOFF: Kinderlieder Rhein. VIII. 26, 129.
- ILWOF: Abzählreime aus Steiermark. ZfdVk. VI. 101.
- ITEN: Volkstümliches aus dem Kanton Zug. Schweiz. Archiv. I. 123.
- KAINDL: Lieder, Neckreime, Spiele und allerlei Kunterbunt aus der Kinderwelt (Galizien). ZfdVk. VII. 136. 296. 422; VIII. 67. 182. 314.
- KÁLMÁNY: Gyermekijesztők és rablók nyelvhasznályaikban. Ethn. IV. 321.
- KELLER: Der Handwerker im deutschen Volkshumor. Leipzig, 1912.
- KISS Á.: Magyar gyermekjáték-gyűjtemény. Budapest, 1891.
- KOHL: Mundartliches aus dem Egerlande und seiner Umgebung. D. M. V. 126.

- KORITSÁNSZKY: Tolnamegyei gyermekversikék. Ethn. XIV. 309.
- KÖRÖSI: Fiume néprajza. Ethn. III. 141.
- KÓTEK: Wiener Auszählprüchlein. VL. XIV. 181.
- KRAUSS ETC.: Geheimsprachen. Urquell. II. 48. 65. 79. 98. 111. 127. 187; III. 167. 225; IV. 76.
- KRÄUTER: A niczkylfalmi német nyelvjárás hangtana. Budapest.
- KREUTZBERG: Kinderspiele an der unteren Agger. Rhein. IV. 44.
- KRONENBERG: Tanzlieder aus dem Kanton Luzern. Schweiz. Archiv. X. 183.
- KUHN: Kinderlieder (aus Berlin). Hagen's Germania VIII. 226.
- KUHN: Proben niederdeutscher Mundarten. Hagen's Germania V. 246.
- KUHN: Zauber- und andere Sprüche aus England und Schottland. Hagen's Germania VII. 542.
- KÜHN: Macht auf das Tor. Alte deutsche Kinderlieder. Düsseldorf.
- KURZ: Kinderreime aus Mosony. Mitteil. Ung. VI. 32.
- LENNARZ: Kinderlieder aus M.-Gladbach. Rhein. V. 200.
- LEWALTER: Deutsche Kinderlieder und Kinderspiele mit einer Abhandlung von Oberlehrer SCHLÄGER. Kassel, 1911.
- LIEBRECHT: Zur Volkskunde. Alte und neue Aufsätze. Heilbronn, 1879.
- LOKMEYER: Kinderlieder und — spiele aus der Saargegend. Rhein. VI. 81.
- LUEDECKE: Grundlagen der Skatologie. Anthropol. IV. 317.
- MÁTYÁS: Schwäbische Kinderspiele der Ofner Gegend. Urquell. VI. 189. 210.
- MÜLLER: Kinderreime aus Leipzig und Umgebung. ZfdVk. V. 201.
- NAAFF: Das Jahr im Volksliede und Volksbrauche in Deutschböhmen. Mitteil. Böhm. XXIII. 182.
- NAAFF: Das deutsche Volkslied in Böhmen. Mitteil. Böhm. XXI. 81. 125. 239. 329.
- PAP: Dajkarimek, gyermekversek, mondókák. Ethn. XVI. 306.
- PENKERT: Das Gassenlied. Leipzig, 1911.
- PICHLER: Tirolische Volksdichtung. ZfdVk. IV. 201.
- PÓRA: Kinderlieder aus Ofen. Mitteil. Ung. III. t. h.
- POST: Aus dem Bremischen Volksleben. Urquell. V. 37. 64. 104. 128. 149. 176. 218. 245. 275. VI. 116. 147. 168. 177.
- REGENHARDT: Mundartliches aus dem Münsterlande. D. M. VI. 423.
- REICHHARDT: Abzählreime aus der Grafschaft Hohenstein. ZfdVk. VIII. 402.
- REHSNER: Gossensasser Jugend. ZfdVk. VIII. 117. 249.
- RIPPMANN—BÄCHTOLD: Volkslieder aus dem Wiesental. Alemannia. 1913. 97.
- ROCHHOLZ: Alemannisches Kinderlied und Kinderspiel. Leipzig, 1857.
- SANDER: Kinderlieder und Kinderspiele aus Hünze bei Wesel. Rhein. III. 109.
- SCHELL: Abzählreime aus dem Bergischen. ZfdVk. V. 69.
- SCHENKEL: Das Märchen vom Schlaraffenlande. Germania, 1862. 194.
- SCHLÄGER: Nachlese zu den Sammlungen deutscher Kinderlieder. ZfdVk. XVII. 264. 387.
- SCHLOSSAR: Kinderreime aus der Steiermark. ZfdVk. V. 277.

- SCHÖN: Volkskundlich interessante Kinderreime aus Saarbrücken. Rhein. V. 292.
- SCHÖN: Sprachlich bemerkenswerte Kinderlieder der Saarbrücker Gegend. Alemannia, 1911, 121.
- SCHÖPF: Lieder, Sprüche und Reime aus dem tirolischen Etschlande. D. M. III, 508.
- SCHUMANN: Laternenlieder aus Lübeck. Urquell VI, 98.
- SCHÜTTE: Braunschweiger Volksreime ZfdVk. X. 426. XI. 73.
- SCHÜTTELKOPF: Kinderreime und Kinderspiele gesammelt im oberen Görtschitztale, am Krapffelde und um Osterwitz. Car. I, 131. 191.
- SEUFFER: Volkssprüche und Kinderreime aus Schwaben. D. M. VII, 465.
- SIMROCK: Das deutsche Kinderbuch. 3. Aufl. Leipzig.
- STÖBER: Kinder- und Volksreime aus dem Elsass. D. M. V, 111.
- STÖBER: Mundartliches aus dem Elsass. D. M. IV, 465.
- SZIVÓS: Tréfás hangutánzások a XVII. századból. Ethn. I, 109.
- TANNEN: Ostfriesische Kinder- und Ammenreime. D. M. V, 144, 272.
- THIRRING — WAISSBECKER: Zur Volkskunde der Hienzen. Mitteil. Ung. V, 11. 98.
- TIROLER MARTERLN etc. in Tirol, Vorarlberg und dem übrigen Österreich gesammelt. Meran, 1909.
- TREICHEL: Zungenübungen aus Preussen. Urquell V, 122. 144. 180.
- VERSÉNYI: Deutsche Kinderreime aus der Gegend von Körmözbánya. Mitteil. Ung. III, 101.
- VIDA: Gyermekversek. Ethn. XII, 128.
- WAGNER: Volkslieder, Kinderreime, Sprüche und Rätsel aus Nieder-Österreich. D. M. VI, 110.
- WAGNER: Volkslieder aus Nieder-Österreich. D. M. V, 509.
- WAHNELT: Kindersprache und Altersmundart. München, 1910.
- WEHRHAN: Kinderlied und Kinderspiel. Leipzig, 1909.
- WEHRHAN: Kinderspiele aus Lippe Rhein. V, 81. 184. 278.
- WEHRHAN: Lippische Kinderlieder. Rhein. III, 66.
- WEISSENHOFER: Jugend- und Volkspoesie in Nieder-Österreich. ZföstVk. V, 49. 113.
- WILLIAMS: Liederpoesie im Gargantua. Paul—Braune Beiträge etc. XXXV. (1909.) 423.
- WIMMERT: Abzählreime. Rhein. V, 288.
- WLISLOCKY: Erdélyi szász gyermekjátékok. Ethn. III, 24.
- WOESTE: Mitteilungen aus Westfalen. Hagen's Germania. IX, 284.
- WOESTE: Volksreime aus der Grafschaft Mark. Hagen's Germania, X, 65.
- WOESTE: Rheinfränkische Mundart. D. M. V, 277.
- WURTH: Proben der niederösterreichischen Mundart. D. M. III, 387.
- ZINGERLE: Das deutsche Kinderspiel im Mittelalter. 2. kiadás. Innsbruck, 1873.
- ZUR ALLGÄUER MUNDART. D. M. I, 41.

Az itt fel nem sorolt műveket és cikkeket a szövegben teljes címükkel idézem.

**SOPRONI
NÉMET GYERMEKDALOK**

I. Altatódalok.

(Schlummerlieder, Wiegenlieder.)

Mint a nevük is mutatja, e dalok a gyermekek elaltatására valók. Régente, mikor a bölcső mint nélkülözhetetlen bútordarab egy házból sem hiányzott, több értelme volt a még ma is nagyon elterjedt elnevezésnek: bölcsődal; minthogy azonban ma, sajnos, már a faluból is el-eltünedeznek a bölcsők, az igazságnak sokkal megfelelőbbnek tartom az altatódal elnevezést és a következőkben is mindig e nevet fogom használni.

Az altatódal egykorú az emberiséggel, mert ahol szerető anya volt, ott mindenkor megsendült az altatódal, ha mindjárt csak néhány, ritmussal összefűzött, sziszegő hangból állt. Fischartnak sokat idézett versében nagy igazság rejlik:

„A méznél összegyűlnek a méhek,
A gyermek mellett felhangzik az ének.“

(„Wo Honig ist, da sammeln sich die Fliegen,
Wo Kinder sind, da singt man an den Wiegen.“)

Altatódalokat a németek mindenesetre már a legrégebbi időkben is énekeltek, de feljegyzett emlék e korból nem maradt ránk. Az óbudai Zapperttól 1858-ban állítólag a bécsi udvari könyvtárban talált és zsidó elemekkel és szavakkal kevert ófelnémet altatódalról kitűnt, hogy hamisítvány. A középkorból ha nem is egész énekek, de énekelemek nagy számban maradtak fenn ma is énekeltek altatódalainkban. Legtöbb idevágó dalunk már a XVI. században kimutatható, eredetük pedig még előbbre esik. Ily hosszú idő alatt nem csoda, ha altatódalaink az összes németlakta vidékeken elterjedtek. Minthogy ezen énekek Északnak és Délnek közös kincse, a felmerülő változatok pedig lényegtelenek és minden gyűjteményben megtalálhatók, szükségtelennek tartom

e helyen szövegreprodukciónkat; helyette inkább tartalmukat akarom elemezni és típusok szerint csoportokba osztani.

A német altatódalok 7 csoportba sorolhatók:

1. *A bárányokról* szóló dalokban következő motívumok fordulnak elő:

- a) Az atya vagy az anya (vagy mindketten) bárányokat legeltetnek;
- b) a bárányok lehetnek fehérek vagy feketék, a fekete mindig gonoszindulatú; a fekete bárány helyett tarka tehén is szerepelhet.
- c) De a bárányok az égen is lehetnek, ahol mint hold vagy csillagok az angyalok társaságában sétálnak;
- d) sőt a kis Jézusnak is van egy ilyen fehér báránya, hisz ő maga is bárány. (Isten báránya.)
- e) A nyájból kiválik egy bárány és egyedül sétál a kertben, miközben minduntalan beleütközik valamibe.
- f) Mialatt az atya bárányokat legeltet, az anya egy fácskáról szép almokat ráz le,
- g) vagy a rózsakertben ül és selyemfonalat fon.

Hogy mit jelentenek e bárányok és honnan kerültek az altatódalba, még máig sincs végérvényesen megfejtve. E kérdés megoldásánál túlságosan mitologizáló és ismét a másik végletbe csapó racionalisztikus feltevések váltották fel egymást. Böhme azt hiszi, hogy a „Schaf“ ot (bárány, juh) a „schlaf“ (aludj) szóval való könnyű rimelése teremtette, pl. Sopronban:

Schlaf Kindel, schlaf,
Taiñ Vādē hiät ti Schäf.

Mások ismét úgy vélekednek, hogy e dalok oly vidékeken keletkeztek, ahol az emberek juhtenyésztéssel foglalkoztak és ahol a juh, a bárány adta a gyermeknek az állatvilágból az első impressziót. De lehetne gondolni a bárányfelhőkre is, amelyekre a c) motívum is emlékeztet. Teljesen túlhaladott álláspontot képvisel ma már a régi Mannhardt—Simrock-féle magyarázat, mely szerint a bárányok azon földalatti nyájból kerültek a dalokba, melynek Odin, Harke, Holle asszonyok vagy Freja istennő voltak a pásztorai. Bizonyítékaik nagyon gyengék; főérvük a Grimm-féle mesékből a 61. számú, melyben a furfangos paraszt (Bürle) elmeséli, hogy a földalatti mezőkön egész juhnyáját látott.

Ez és a többi, itt fel nem sorolható érv azt mutatja, hogy a germánok vagy németek hittek ugyan földalatti nyájban, de nem hogy innen kerültek a bárányok az altatódalokba.

A fekete bárány gonoszága idioszinkráziánk szülöttje, mely a fekete színt mindig a gonosszággal, rosszasággal, vagy szomorúsággal köti össze. Szükségtelen tehát Knornnak szimbólikus magyarázata, (Am Urdsbrunnen II. 122. l.) ki e dalhoz a következő megjegyzést fűzi: „A tarka kos, mely megeszi a rossz gyermekeket, vagy a fekete bárány, mely őket megharapja, az ördög, míg az égen vándorló fehér bárányok az angyalokat jelképezik. Az ördög sokszor jelenik meg fekete kos képében; ellenben a fehér bárány (Isten maga) elüzi az ördögi befolyást.“

A *d)* és *e)* motívumok jelentéktelenek; az előbbi egy később keletkezett keresztény szimból, az utóbbi pusztá mulattatás célját szolgálja. Érdekesebbek az *f)* és *g)* motívumok. A népmesékben sokszor találkozunk oly fákkal, melyekről különböző tárgyak esnek le. Így pl. a Hamupipőke anyjának sírján levő fa szép ruhákat dob le magáról. Ezen motívum a germán mitológiában gyökerezik és a régiek fakultuszában leli magyarázatát. (I. Mannhardt: Der Baumkultus der Germanen und ihrer Nachbarstämme. 2. kiadás. ed. W. Heuschkel, 1904.) A *g)* motívum középfelnémet költői tárgy. Laurin rózsakertje selyemfonalakkal van körülvéve, melyeknek elszakítása nagy büntetést von maga után. Hogy az altatódalok rózsakertje azonos evvel, kézenfekvő dolog. A rózsakert a germán és német mitológiában különben is nagy szerepet játszik. Rózsakert a középfelnémetben annyit is jelent mint: paradicsom, vagy különös felhőalakulatok. Utóbbi jelentése könnyen hozhatná összefüggésbe a bárányokat a bárányfelhőkkel. De a „paradicsom“ jelentés is megmagyarázhat egyet-mást dalainkban. A rózsakert közepén t. i. egy magas, csodás fa áll, a „felhőfa“ (Wolkenbaum), az „*Yggdrasil*“, melyet az Edda is ismer. E felhőfa, úgy látszik, indogermán mitológiai elem és halványan emlékeztet a bibliai tudás fájára. Nincs kizárva, hogy e fa őse azon csodafáknak, melyek különféle tárgyakat vetnek le magukról. Természetesen a *g)* motívum a legősibb az egész csoportban.

2. Igéreték.

- a) A jó gyermeknek különféle édességet ígérnek.
- b) Angyalok szállnak le az égből és álomba ringatják a gyermeket.

c) Angyalok helyett madarak is jöhetnek.

d) Ha a gyermek alszik, virágokat szórnak reá.

Közép- és Észak-Németországban ezekhez még a *Buko von Halberstadt* motívuma járul, mely e gyűjteményben más összefüggésben tárgyalatik.

E csoportban csak a b) és c) motívumok érdekesek, mert nyilván ősi hitre mennek vissza. Több népmese ad analóg példát. Csipkerózsika születésénél megjelennek a tündérek, hogy átadják neki egész életére kiható adományait. A tündérek később is meglátogadják kegyeltjüket, igen gyakran madár képében. A kereszténység hatása alatt a tündérek angyalokká váltak. Dalainkban tehát tündér, angyal és madár egy fogalmat jelent.

3. Fenyegetések.

a) Ha a gyermek nem alszik, eljön érte a halál, a róka,

b) vagy a „Wauwau“,

c) vagy a szél fujja ki a gyermek szemét.

Különös az a) motívumban a halálnak és a rókának egybeesése, hisz a róka sohasem volt vészállat. Ezen érdekes jelenséget talán a „Stirbt der Fuchs, so gilt der Balg“ kezdetű, a fiatal Goethe-től is ismert játékkal lehet magyarázni. Simrock is említi mitológiájában (597. l.), hogy e játék az „élet világával“ (Lebenslicht) van összefüggésben. Sok néphagyományban szerepel az élet tüze, mely addig ég, míg az ember él, halálakor a tűz is kialszik. Ugyanezen elcmet találjuk az említett játékban is: egy égő gyufaszálat körüladnak, mindenkinek el kell mondania e verset: „Stirbt der Fuchs, so gilt der Balg“, mire a gyufát szomszédjának nyújtja; akinél a gyufa kialszik, *ahhoz jön a róka és az meghal*. Az altatódal rókája tehát valószínűleg e játékból került át, de hogy a játékba mikép jött be a róka, mindezideig megfejtetlen. Elég különös maga az a tény, hogy az anya a halállal fenyegeti gyermekét, mert egy más babona szerint nem szabad a halált, vagy az ördögöt említeni, különben itt terem.

A c) motívum népmesékben igen gyakori. Tűz, szél és a homokos ember (der Sandmann) homokja álmosítja a gyermeket, mintegy kifujva szemét. E. Th. A. Hoffmann a „Nachtstücke“ első elbeszélésében, a „Sandmann“-ban ezen tűzmotívumra támaszkodik.

A *b*) motívum Wauwau-ja vagy Mumu-ja általánosan elterjedt rémalak; már a magyarban is meghonosodott (l. Kálmány L.: Gyermekijesztők és rablók nyelvahagyományainkban, Ethnogr. IV. 321. l.). Eredete homályos. Müllenhoff és Simrock Wotannal azonosítják; ha Wotan a „Zwölfen“ idején (dec. 24.—jan. 6.) mint bős vadász a felhők között ellovagol, Mecklenburg, Pommern és Holstein népe Wod-nak, Woejäger-nek, Wohljäger-nek, *Wauwau*-nak, Wau-nak, vagy Au-nak nevezi (l. Simrock Myth: 196. l.).

4. E csoport az *állatvilágból* veszi tárgyait és ezért szoros összefüggésben van e gyűjtemény VI. részével. Megjelenik előtűnk a libácska, melynek nincsen cipője, mert a cipész nem ad hozzá bőrt; a tojni nem akaró tyuk, melyet emiatt agyon kell ütni; a macska után szaladó kutyácska (Pummerl), mely a macskának lábát akarja leharapni; a macska halálának örvendő egér, melynek farkát le kell vágni, ha sokat motoszkál a szalma között stb. Az állatok sokkal közvetlenebbül jelennek meg e dalokban, mint a tulajdonképeni állatversikékben. Hangjuknak és előadásuknak gyermekes báját semmiféle más dal nem múlja felül.

5. *Családi viszonyok*. E dalok alaphangja rendesen szomorú, tragikus; nem ritkán szociális problémák csendülnek fel bennök. Így a parasztleány elpanaszolja kis gyermekének, hogy atyja, a fiatal gróf elcsábította, de azután otthagya; az atyának sok gondot okoz a két bölcső, melyben az ikrek alusznak; máskor megint örül, hogy első felesége meghalt, most mégegyszer megnősülhet, de jaj a szegény gyermekeknek, kik rossz mostohát kapnak. Az idősebb testvér panaszkodik, hogy kis hugát kell ápolnia, míg társai a májusi napfényben odakinn játszanak. A beteg gyermeket avval vigasztalják, hogy a jó Isten arany szánkóval jön érte: ugyanaz a borzalmas motívum, mellyel már egyszer találkoztunk. E dalok legnagyobb része a népdalból került a gyermekdalba, ami a külső formán is meglátszik, mert túllépik a különben megszokott rövid négysoros strófát.

6. *Mesemotívumok* E csoportban apróbb mesemotívumok vannak feldolgozva, pl. a későn kelő pásztor (Siebenschläfer), kinek a farkas elhajtja a juhait, vagy a fehér lovon száguldó lovas, ki meglátogatja a várkisasszonyt (Schimmelreiter=Wotan). A legtöbb enemű dalnak mitológiai magja van.

7. Az utolsó csoportba sorozzuk azon dalokat, melyeknek tárgya a szent család. Szűz Mária egy kövön ül és álomba

ringatja a kis Jézust. E csoport a „Mariechen sass auf einem Stein, und kämte sich ihr goldenes Haar“ kezdetű, mindenhol ismeretes népdalból keletkezett, melynek számtalan változatát *Max Adler* gyűjtötte össze „Volks- und Kinderlieder“ című művecskéjében. (Halle 1901. Beilage zum Jahresbericht der lateinischen Hauptschule zu Halle a. S.) Az utolsó két csoport Sopronban kevésbé ismeretes.

E hét csoport természetesen nem tarthat számot teljességre. Énekelnek ezeken kívül még számos dalt; minthogy azonban ezek többnyire igazi népdalok (pld. a „Plia, plia, plia Muschkaplia“ kezdetű Bünkernél) ezekre nem voltam tekintettel s így a vázolt hét csoport adja az altatódalok jellemzetes típusait.

Ami külső alakjukat illeti, az altatódalok, mint a gyermekdalok általában, egy versszakból állanak. Ha találunk is több versszakból álló énekeket, mint pld. a bárányról szóló dal a Wunderhornban (1 e. motivum), ezek kompilációk. A versszak 4—5 sorból áll. Az első verssor, mely mint refrén is ismétlődik, alvásra való felhívás, pl. „Schlaf, Kindchen, schlaf“. Ehelyett gyakran találunk szó- vagy hang-komplexumokat, melyeknek nincsen rendes értelmük; megfejtésük többnyire nagy fáradsággal jár. Egyszerű zümmögő hangok: bsch, bsch; bisch, bisch; jobban elterjedt az „Eija poppeja“, ami a heanc vidékeken és Alsó-Ausztriában így hangzik: „Hajdi pujpajdi“ vagy „Hajtschəl pujpajtschəl.“ Jelentése bizonytalan. Talán görög eredetű: Εὐδὲ, μου παιδίον, εὐδὲ μου παι. (Aludj gyermekem, aludj gyermekem.) Mások a *heija*-ban a bölcső fogalmát keresik, vagy a szláv *hajati*-ból akarják levezetni, ami „aludni“-t jelent; a *puj-pajdi* vagy *poppeja* a Puppe szó kicsinyítője volna. Általános elterjedt magyarázat nincs. Németországban még más hasonló bevezetések is vannak (Suse, liebe ninne stb.), de ezek Sopronban ismeretlenek. Ezekre nézve l. Böhme 13. és 711. lapon.

II. Dajkarímek.

(Ammenlieder, Koselieder.)

Mig az altatódalok a maguk ősrégi vonatkozásaikkal tiszteletreméltó komolyságot tanúsítanak, addig a dajkarímekben csak a pillanatnak élő, kedves, igénytelen, gyermekies hangulat uralkodik, mely elfeledteti velünk a gyakran előforduló értelmetlen tartalmat. Talán semmi sem tudja az anyai szeretetet oly közvetlenül kifejezni, mint e dalocskák. Hol mulattatnak, hol oktatnak, de mindig a gyermeki értelemhez mért egyszerű hangon és nyelven. Kifejezetten német, vagy germán sajátságokat nem találunk, hisz az anyai gyengédség mindenütt ugyanaz és az általános emberi tulajdonság bármely helyen vagy műveltségi fokon mindig ugyanazon formákban nyilatkozik meg. Ha tehát ezen dalokban a németben, angolban, franciában, magyarban, szlávban stb. de még a vadak nyelvében is egyforma tartalomra akadunk, legkevésbé sem szabad itt átvételről beszélni. Már Goethe mondta, hogy az emberiség szellemi megnyilatkozásai egyenlő viszonyok között mindenhol ugyanazok.

E csoportban is feleslegesnek tartom a szöveg közlését, mely majdnem mindenütt egyforma. A dalokat a következő csoportokba lehet osztani:

1. *A gyermek testrészei.* Mindenkor mulattató, megnevettető tartalmúak. A gyermek testrészeit különféle tárgyakhoz hasonlítják, ebből azután mindenféle mulatságos helyzetek származnak. Pl. a gyermek egy kis malac, melyet meg kell ölni; miközben a késszúrást imitálják, megcsiklandozzák a nyakát. Ide tartoznak az ú. n. *Krabbelmäuschenlieder*, melyekben az egér — az anya, vagy dajka ujja — mindenképen a gyermek szájába iparkodik; hogy e tárgy összefügg-e azon ősi hittel, hogy

a lélek egér alakjában hagyja el a szájon át az ember testét, amint ezt Böhme vallja, bebizonyítani nem lehet. Máskor az arcot templomhoz hasonlítják; a szem a gyertyákat, a húsos részek az oltárvánkosokat, a száj a sekrestyét jelképezik, honnan a sekrestyés kijön és meghúzza a harangot — a gyermek orrát.

Különös helyet foglalnak el e csoportban az *ujjversek* (Fingerlieder). Grimm, Rochholz és követői e dalok magyarázatánál terjedős mitológiai következtetéseket tettek; a dalok szövegében dióhéjban az egész német és germán mitológiát látták és hipotéziseik bizonyításához a legnagyobb tudományos apparátussal fogtak hozzá. Lehetséges, hogy egyes motívumok a mitológiában gyökereznek, de Rochholzék lelkesedése túlzott. Grimm Vilmos foglalkozott leginkább e kérdéssel, „Ueber Namen und Geltung der Finger in Sprache und Recht“ (Abhandlung der Berl. Akad. 1846.) c. művében. Szerinte már az indusoknál is szokásban volt az egyes ujjakat különféle isteneknek szentelni; ezen isteneknek tetteit később átruházták a nekik szentelt ujjakra. Ily „ujj-istenségeket“ minden indogermán népnél találunk s nyomai még a száli és alemann jogban is megvannak, melyben minden egyes ujjnak — istenségének rangjához képest — más-más joga és rangja van. Az ujjak jogértékét Grimm tévesen származtatja az istenek rangjából, itt valószínűleg az ujj használhatósága és munkaképessége volt a döntő. — Rochholz, folytatva Grimm gondolatmenetét, ki akarja mutatni (115. lap), hogy a mutató-ujjnak a neki szentelt isten jelleme miatt rendesen tolvajszerepe van, a középső ujjnak („*digitus medicus*“; talán „*medius*“?) pedig orvosszerepe. Ez alaptalan általánosítás, mert vannak dalok, melyekre Rochholz szereposztása ráillik, de sokkal nagyobb azon versek száma, melyekben sem tolvaj, sem orvos nem fordul elő. Rendesen egy vadászat van leírva, melyben az ujjak különféle szerepet játszanak. Az egyik meglátja a vadat, a másik lelövi, a harmadik megsüti, a negyedik megeszi, az ötödik pedig rendesen nem kap belőle semmit. Ezen keretben azonban megszámlálhatatlan változat mozoghat. Általános szabályt nem lehet alkotni, mert az ujjak szerepe egy és ugyanazon vidéken belül is változik.

2. Ha a gyermek barátságtalan, vagy ha fáj neki valami, különféle énekeket dalolnak neki; megfújják a fájó testrészét,

miközben avval vigasztalják, hogy mire katona lesz vagy megházasodik, a fájdalom is elmúlik.

3. *A lovaglőversikék* célját és használatát már nevük is mutatja. Akár vesszőparipa, akár az atya térde pótolja a lovat, a gyermek vigan lovagol be a városba, hogy búzát, rozsot vásároljon, melyből a lovacska is kap; majd megállnak, hogy útközben egy zsemlyével és egy pohárka borral erősítsék magukat. Ha a ló nem akar tovább menni, hol fenyegetéssel, hol szép ígéretekkel biztatják. Nagyon kedvelt téma az is, hogy a gyermeket kicsufolják felszereléseért: mily rossz gebéje, mily furcsa csákója, kardja, stb. van neki!

A táncdal táncrea való felhívás. Ilyenkor nem gondolnak arra, hogy átszakad a cipő; majd készít újat a cipész! A tánc a legnagyobb mulatság, de nem mindenkivel, csak a fiatalokkal, mert öreggel még Zeppelpolkát táncolni sem öröm.

4. A gyermek életének nagy eseményeinél is énekelnek dalocskákat, majd enyelgő, majd gúnyolódó hangon. Az ilyen események: az első nadrág, új cipő, fürdés, stb. Az ily dalok minden népnél megvannak, tartalmuk is nagyjában egyenlő.

III. Fegyelmezőrímek.

(Zuchtreime.)

Hogy a gyermek könnyebben sajátítsa el a társaság és illendőség szabályait, már a legrégebbről időkben versekbe foglalták ezeket. Az Oxyrhynchos — Papyri utolsó kötete egy egyiptomi fegyelmezőrimet tartalmaz, melynek szerkezete és tartalma nagyon hasonlít a mai rímekhez; e rímet csak német fordításban ismerem:

„Kinder sollen Brod nur essen,
Wenig Salz nicht vergessen,
Für die Kleinen keine Sauce,
Aber etwas auf den Blossen,
Wenn sie gar noch Wein verlangen!“

(V. ö. Neues Pester Journal, 1913 márc. 19.)

Boesch idézett művében több fegyelmezőrimet találunk, köztük egy 1509-ből, egy másik Hans Sachstól. A fegyelmezőrímekben sok babonás szokás tartotta fenn magát; némely rim inkább közmondás, mint gyermekrím, biztos határt vonni a kettő között nem is lehet (l. Bevezetés).

1. Wea nit kimp̄t zə recht̄n̄ Zait,
Tea muiss eïss̄n̄, wās iwəplait̄.

Mindenütt ismeretes, régi vers. Megtalálható már BLUM: Deutsches Wörterbuch (1780—82): „Wer nicht kommt zu rechter Zeit, versäumt die Mahlzeit.“

2. Wea pən Eïss̄n̄ vül̄ reïtt,
Muiss um siwəni in's Peïtt.

V. ö. Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft XVIII. (1888.) 261.

3. Paim Supp̄meïss̄n̄
Teafst's Plās̄n̄ nit vəgeïss̄n̄.

BÖHME 445c.: Kindlein, willst du Suppe essen, | Musst das Blasen nicht vergessen. — Böhme e rimet ROCHHOLZ-nak következő művéből vette át: Liederfiabel. Bildungsstufen der Kindheit in einem vollständigen Chor deutscher Dichter dargestellt. 3. kiadás, Stuttgart, 1872. A rim tehát valószínűleg müköltötől ered.

4. A kés élének nem szabad felfelé állania:

Das Messer darf nicht aufwärts steh'n,
Sonst musst du mit'n Teufel in die Hölle geh'n.

5. Auf tə schâafŋ Meïssəschnaid

Trägt tə Taifl t' pēsŋ Lait.

E babonát megemliti SARTORI: Sitte und Brauch, Leipzig, 1911. II. 31. és HABERLAND: Sitten und Bräuche beim Essen: Zeitschr. für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft, XIII. (1888.) 278.

6. Waunn niks in Tölə plaipt,

Wiət ə schains Weidə.

E hit megemlítve SARTORI-nál, II. 31.

7. Ha a gyermek nem akar babot — a soproniak nemzeti eledelét — enni:

Hairichi Pauñ

Mâchŋ ən âlŋ Mauñ!

8. Butterbrot

Macht die Wangen rot.

(Mire a gyermek azt mondja:)

Aber Butterbröter

Machen sie noch röter.

Mindenütt ismeretes.

9. Ha ebédközben egyik a másakra néz:

Schau mə nit in Mâgn aini!

10. Schau âan nit auñ,

Hâst nou kâan Meïnschn gsēgn?

Nau, nau,

Schaut ti Kâtz in Pischouf auñ,

Īs ə gəwaichtə Mauñ.

Ausztriában és Bajorországban ismeretes. SCHMELLER Bayrische Grammatik-jában mint nyelvpróba említve.

11. Guət kaut
Is hāl vødaut.

SCHUSTER: Siebenbürgisch-sächsische Volkslieder etc. Hermanns-
stadt, 1865. 172. — BÖHME 448a. (Rochholz Liederfibel 29. után.)

12. Ha a gyermek kérdezi, mi lesz ebédre :
Gfülti Nauntschöl
vagy :
Gfülti Schneckn.

13. Ha a gyermek kérdezi, mit hoztunk magunkkal :
A guldänös Niksöl
Und ə sülwänös lallä.
Vagy :
A guldänös Niksöl
In ərən sülwänən Piksöl.

HÖHR 18. — SIMROCK 98. — SCHÜTTELKOPF Car. I. 134. —
DUNGER 205. — KNAPP 21 : folyt. Ein silbernes Warteweil | Im gol-
denen Büchsen. — ROCHHOLZ 309. l.: I bring dir e silbernings Nienele-
gschirr, | es guldigs Beiteli-lang und Wärteli-Wil, | e herzgulden-
gueti Gwunderlisuppe | und füessbachene Fröglinne dinn.

14. Meissə, Gåbl, Schea und Licht
Gheat fiə klääni Kində nicht.
FRÖMMELE II. 37. — LEWALTER 61, 62.

15. A gyermek panaszára, hogy éhes, ezzel vigasztalják :
Tuət leich ti auf ti Oufnpaunk
Und säch, tu pist vaa Hungə kraunk.

16. Ha a gyermek sir :
A kläänə Pui
Sitzt am Scheam
Und tuit niə wäitə rean.

17. Ha a gyermek nem tisztítja meg orrát :
Schnupf auf
Ziəch t' Uə-r-auf.
SCHÜTTELKOPF Car. I. 134.

18. Seppl stēh grād
Nächət wiəst ə Suldāt.
BÜNKER 67. Lépésfalvából (Sopron m.).

19. Ha a gyermek ismételtén kérdez :
Zwäämâl preïdicht tō Pfāarē ā nit.

FRÖMMEL II. 32.

20. Ha a gyermek valakire árulkodik :
Láss geĩñ
Tea kriøgt ən háassñ Praiñ
Und ən tātñ Hauñ traĩñ.

21. Wáat i wiø's tō Muidø sãgn
Muidø wiøt's in Vådø sãgn
Vådø wiøt's in Schintø sãgn
Schintø wiøt ti glai tæsçhlãgn.

BÜNKER 41. — A vers szerkezete mindenütt ismeretes.

22. Wea liøgt, tea petriøgt
Wea petriøgt, tea stült,
Wea stült, wiøt aufgheĩnt

vagy :

Kimpt am Gãling.

Mindenütt ismeretes. — DUNGER 186: Wer lügt, der stiehlt,
der wird gehängt | Und wird mit höllischem Feuer gebrennt.

23. Wer einmal lügt
Dem glaubt man nicht's
Und wenn er auch
Die Wahrheit spricht.

Mindenütt ismeretes. Előszőr említve : PETRI: Der Teutschen
Weissheit. Hamburg, 1605. II. 704.

24. Morgen, morgen
Nur nicht heute,
Sprechen alle
Faule Leute.

Mindenütt ismeretes. E rim WEISSE—HILLER: Lieder für Kinder,
Leipzig, 1769 c. művében egy költeménynek, a „Der Aufschub“-nak
első 2 sora.

25. Gscheĩnt, gscheĩnt
Nimmøgeĩm
Gstulñ gstulñ
Aufgheĩnt.

WAGNER D. M. VI. 111.: Gschenkt, gschenkt, nimmergeben |
Gliechen, glichen, wiedergeben. — Ugyanigy: BÖHME 472c és DUNGER
187.—LEWALTER 57: Geschenkt, geschenkt wiedergenommen, | Dreimal
in die Hölle gekommen. — Ugyanigy: BÖHME 482b. — DUNGER 185:
Funne, funne | Wiedergeben! | Schenken, schenken, Behalten.

26. Es stieg ein Büblein auf den Ast,
Oh, so hoch, man sah es kaum
Schlüpfte
Von Ast zu Ästchen,
Hüpfte
Zum Vogelnestchen;
Hei, da lacht es,
Hei, da kracht es
Plumps, da liegt es unten.

BÖHME 1211.—SIMROCK 1015. — HÖHR 58. — Igen sok
olvasókönyvben.

27. Wäst nit auffigstign
Wäst nit äwögfalñ,
Häst (hätttest) maiñ Schweistə ghairət
Wäst maiñ Schwächə wääñ.

Budán folyt.: Schwager hin, | Schwager her, | Kriegst meiñ
Schwester | Nimmermehr. — ZISKA: Österreichische Volksmärchen.
(Anhang: Kinderlieder.) 99. 1. — SCHÜTTELKOPF Car. I. 134. 2. és
3. sor közzött: Warst nit hönkn blicbn | Af der Kammerschnalln;
folyt. Häst a Küale kriagt | Mit oan Härn. — SCHÖPF D. M. III. 512.

28. Pitt um Vəzaign,
Um ə hălwteti Faign,
Um ə hălwteti Ruəm,
Wiə's nimmə mea tuəñ.

BÜNKER 127.

29. Zuəñ Hansl, Zuəñ Hansl,
Spring in äli Feinstə aiñ
Feinstə sain prouchə,
In Zuəñ Hansl weamə kloupfə.

BÜNKER 40.

IV. Gúnydalok.

(Spottlieder, Spottreime.)

A gúnydalok, gúnyversek fejezik ki legjobban a gyermekdal lényegét, amint ez a bevezetésben elmondottakból is kitűnik. A gúnyolás a germánoknál már a legrégebbi időkben szokásban volt, sőt úgy látszik, hogy egy nép ősköltészetéből sem hiányzik a gúnyolódo költemények. (Irodalmát l. Böckelnél 325. k. lapokon) A germánok gúnyoló kedvéről először PLUTARCHOS tesz említést (Marius 18. cap.), amikor germán katonák gúnykiáltását közli. AUSONIUS MOSELLA (370 körül Kr. u.) elmeséli, hogy a vándorok gúnyos dalokat énekeltek a Mosel partján lakó földművesekre: „inde viator hinc navita probra canunt seris cultoribus“. (Koegel—Bruckner: Gesch. der ahd. und and. Lit. — Sonderabdruck aus Pauls Grundriss der germ. Phil. 49. lap.) — Az Edda egy dalában, a Harbart-dalban Wodan és Donar szintén gúnyos megjegyzéseket röpitenek egymáshoz (v. ö. Böhme XXIX. l.). — 744-ben már rendelettel kellett megrendszabályozni a gúnyolódokat: „qui in blasphemiam alterius cantica composuerit vel qui ea cantaverit, extra ordinem judicetur“. (Müllenhoff ZfdA. IX. 130. l.) Notker is panaszkodik: „ . . . sassen beim Weine und sangen von mir. So tun noch viele, singen von dem, der ihrem Unrechte wehret.“ (V. ö. Bruinier: Das deutsche Volkslied. Leipzig, 1911. 147. l.)

A középkorban számtalan utalás van a gúnyolódás elterjedtségére vonatkozólag. Érdekes hely Brant Narrenschiff-ében az, ahol a gyermekek gúnyolásáról is szó van:

„Wer kynd und narren sich nymbt an
der soll jr schympf für gut ouch han
er muss sunst mit den narren gan.“

(ROCHHOLZ 192. l., v. ö. Narrenschiff, ed. Zarncke 68. l.)

Boesch „Kinderleben“ c. művében több régi mester képét találjuk, amelyeken gúnyolódó gyermekeket látunk ; a gúny ugyanazon személyek és tárgyak ellen irányul, mint ma. Legtöbb gúnydalunk tehát a maga legkezdetlegesebb formáiban igen régi időbe nyúlik vissza.

Már a tárgy természetében van, hogy a nép e dalokban nem mindig ügyel az etika szabályaira és a kultúremler fülének tisztességtelenül hangzó szavak és gondolatok csúsznak beléjük. Ha nem is lehet azon „népmentést“ a maga egészében elfogadni, mellyel egyes kutatók lelkesedésükben azt akarják bizonyítani, hogy amit illetlennek tartunk, az valójában nem az, hanem csak a műveltségnek túlfinomult álzése tette azzá, mégis meg kell engednünk, hogy a nép sokkal kevésbé ütközik meg egyes kifejezéseken, mint mi. Hozzáveendő, hogy a nép a maga körében fesztelennek érzi magát ; hisz a művelt közönség társalgása sem áll mindig magas erkölcsi alapon. A legtöbb kutató és gyűjtő ezen inkriminált verseket pedagógiai szempontból, nagyon helyesen elhagyja, minthogy a legtöbb gyűjtemény a népnek magának van szánva. Tudományos gyűjteményben azonban benn kell foglal-tatniok ezeknek is, mert a nép szelleméhez lényegesen hozzá-tartoznak. Túlhaladott álláspont ma már a népet érintetlen, tiszta léleknek tartani ; az Anthropophyteia eltüntette e dicsfényt és beállította a népet is az emberi gondolat- és érzelemvilág fejlődésmentébe, melyben csak emberek vannak, kivételek nincsenek.

A gúny vonatkozhatik a névre, állásra, származásra, val-lásra, életkorra és végül a nemre.

30. Äundräsich,
Nimm t' Kätz pøn Schwäf.

HÖHR 22. : Hans | nimm die Katze beim Schwanz.

31. Äundrēl
Häst Lais am Schēl.

32. Äundräsich
Kätzpschäs.

33. Aundrasch
Flick main Schas.

V. Ö. VIDA, Ethngr. XII. 128.: András lyukat ás | Belebújik
meg kimász.

34. Aundröl
Kätzschel
Fluiräl¹
Spainfal²
Puff.

¹ Fluiräl = Flugrad, egy gyermekjáték.

² Spannferkel.

35. Annömiäl
Nimm t' Kätz pæn Schniäl.

BÜNKER 84. Harkából.

36. Annömiäl, Zukästiäl
Gēh mit miärcin Köllē,
Umən Waiñ, umə Piä,
Umən Muschkötöllē.
Muschkötöllē trink i gean
Schaini Mäl häwi gean.

BÜNKER 83. az utolsó két sor helyett: „Ah 's Gansl mecht mi
paissn.“ | Nimm a Stawal | Haus's aufs Schnawal | Wiat's ti nimma
paissn. — E versszak mindenestre más dalból került át. A többi
változat jobbára csak a fenti formát ismeri. PIGER 34. Und mein
Katherl hab ich gern. — Csak az első 4 sor: BÖHME 1301. —
SCHÖPF, D. M. III. 510. — SIMROCK 387.: Gangk mit mer en dä
Keller | An dat Fahss | Drinke mer Muskateller | Dat et krahch | Muska-
teller drink ich gern | Hübsche Mädchen küss ich gern. — BÖHME 1833.
és DUNGER 310. (Thierbachból): Ipte tipte Zuckermine | Geh mit mir
in Keller | Schenk mir Wein | Schenk mir Bier | Schenk mir Muska-
teller | Muskateller trink ich gern | Kleine Glöckchen hab ich gern | liebe
Tochter, spring. — DUNGER 178: Anna Milla, Zucker Milla | Geh mit
mir in Keller | Will dir meinen Thaler weisen | Hô kán ruten Heller. —
Valószínűleg BÜNKER változatára utal DUNGER 177: Anna Milla, Zucker
Milla | Hüt mir meine Gänsle | Wenn die Blümle zeitig sein | Wind
ich dir ä Kränzle. — Ügyszintén SCHÜTTELKOPF Car. I. 135: Frau
Muater, Frau Muater | Das Hunderl will mi beissn | Nimm a Staberl |
Hau aufs Schnaberl | Werd's ti nit mehr beissen.

37. Annəmiəł weint ti
 Annəmiəł trāh ti
 Annəmiəł waun i ti nit hāt,
 Annəməil wās tāt i?

BÜNKER 86.

38. Fritz
 Hāst pən Lou vül Hitz.

39. Feal¹
 Mit'n läungən Reäl.²

¹ Kicsinytő Ferdinand-ből.

² Kicsinytő Röhre-ből.

40. Kāal
 Leich traihundət Aal.

BÜNKER 69. hasonlón Pinkafőből.

41. Leıntz¹
 Peıntz
 Pən Lou preints.

¹ Lorentz.

Ugyanígy „Vizenz“-re (Vince) is.

42. Juəri
 Māks Māl auf
 Heagont kimpt mit Spaiñsau.

A horvátok német beszédének kigúnyolására is használtatik, ezért a névelők kihagyása.

43. Mitzł Pitzł
 Kaiwłtreik,
 Nimmən Leifl
 Fris'ŋ weig.

BÜNKER 66. Harkából: Michl, Siehl.

44. Lintsch pintsch
 Pāppmteikł
 Hāst kāan Kraitzə Göld in Seikł.

45. Hansl
 Puks Gansl,
 Steik Feiden am Huit
 Frau Muidə, Frau Muidə
 Ti Kneif saiñ guit.

BÜNKER 46.

46. I haas Petə,
 Tu haast Paul,
 I pin flaissi,
 Tu pist faul.

BÜNKER 58: I pin P. | Unt tu pist P.

47. Tauni, Lemauni
 Pumərantschə kuku,
 A Heifəļ vul Kneif
 Is mə liəwə-r-āls tu.

V. ö. BÜNKER 71.

48. Tauni
 Gēh tauni¹
 Sunst schmais i ti
 Tauni.

¹ von dannen.

49. Katərinno, pist trinnə?
 Pit-ti gaa schaiñ māch auf!
 Mi gfreat's schə in t' Fingə,
 Tə Raif fəlt mə trauf.

BÜNKER 75.

50. Rəsəļ, Prapəsəļ
 Wou wāast teinn sou laung?
 Inn Himmļ, seiks Wouchə
 Te Jousef tuit kouchə
 T' Maria tuit spinnə
 Ti Eīngəļ tāan singə.
 Juchhē!

BÜNKER 78. E dal bővített alakját zenésítette meg GUSTAV MAHLER egyik szimfóniájában.

51. Pētə, Pētə,
Louzāpfn
Amen.
52. Weıntzl fāat nāch Afrika,
Kāft si ən Kilo Paprika,
Paprika hāt Weıntzl pissə
Weıntzl hāt in t' Housn gschissə.
53. Tə Weıntzl kimpt
Tə Weıntzl kimpt
Tə Weıntzl is schə tā.

V. ö. az ismeretes bécsi dallal: Die Banda kommt | Die Banda kommt | Die Banda ist schon da.

54. Aatnə Veïdə
Sitzt am Leïdə
Lāsst ən Schāas
Wiər ə Tunnəweïdə.
55. Aatnə Veïdə
Schais in Zeïkə.
56. Kāstnə Aiñl
Gāaspañl.
57. Lukl Veïdə wó píst
Kuətzi Steïkə weñich Mist.

Lukl egy szegény gazda, szőlőjében csak kevés trágýát és rövid karókat alkalmazhat.

58. Riədl
Piədl
Hopsassa.
59. Səwə
Reïk taiñ Lou hēchə.
60. Zeïwərə¹
Zauwərə
Krumpienzauwərə.

¹ Zeberer.

61. Mausərə, Mausərə, duride
Kimpt tə Kaisə mit ti Flēh.

A Kaisə helyett más név is használható.

62. Fidlə pən Tschān¹
Hāt pən Schaisə in Kitl vələan.

¹ Fiedler bei (neben) dem Tschadn.

63. Piəpamtschâch
Fisch hāmə ghâpt
Fisch hāmə geïssn
Te Piəpamtschâch is schə geïssn.

64. Tə Stampf
Hāt ə gräss Wampl.

Rendkívül nagy közkedveltségnek örvendenek azon gúnydalok, melyek egyes iparágak ellen irányulnak. Bár egy ipar sem ment kisebb-nagyobb fogyatékoságtól, a nép mégis csak néhány mesterségre irányítja gúnyos megjegyzéseit. Különösen a szabó, a cipész, a kéményseprő és némely vidéken a molnár kapják ki részüket. Ezen csúfolás régi eredeti s minden népnél megvan: már Krisztus nevelőatyját, szt. Józsefet is lenézték mestersége miatt. Böckel több nemzetnél ismeri a gúnynak e fajtáját, pl. a tőle említett (336. l.) breton közmondás: Kilenc szabóból lesz egy ember — élénken emlékeztet a német szabóversekre.

A német irodalomban korán jelennek meg e versek. Burkhard Waldis Esopusában találjuk a következő helyet (II. 19.):

„Die Schley in einem Wasser war
Von anderen Fischen verachtet gar
Sie waren all jr widersacher
Und nanntens einen *Schuhmacher*.“

A hal ezért más vizekbe akar menni, hol nem ismerik még és ahol

„Mich nit mehr einen *Schuster* nennt“.

Hans Sachs műveiben ismételten megemlíti, hogy egyes iparosoknak sokat kell szenvedniök kicsúfoltatásuktól. Janus

Gruter (1612) „Florilegium politicum“ c. müvében igy ir (3., 79.): „Schneider, Schuster, Leineweber verlogene Leuth“. (L. Neubaur ZfdV. XII. 43.). E dalok történetét bőven megírta Albrecht Keller; összegyűjtve közölte O. Schade.

65. Schnaidəgâas,
Flik main Schâas.

BÜNKER 104. Lékából folyt. Hairat maiñ Tâchta | Paiss in's
Lou, zwicks in's Lou | Hâb ma wâs z' lâcha.

66. Schnaidə mek mēh,
A Simpəļ vūļ Fleh,
A Simpəļ vūļ Waunzn,
Te Schnaidə muiss taunzn.

BÜNKER 109. — HÖHR 20. — LEWALTER 683. — FRÖMMEL II. 132:
Hat die Stiebel voll Dreck. — WAGNER D. M. VI. 111: Vaterl bé bé.

67. A Maļ hât ən Schnaidə gliəpt
Traivietļ Jâa,
Nâchət hâts ən Gâaspouk kriəgt
Gauz auni Hâa.

BÜNKER 114.

68. Untə tə Pruk,
Owə tə Pruk,
Sitzt ə klâanə Schnaidə,
Waummərœam ən Kraitzə gipt,
Hauptœrœalwail waitə.

69. Waun tə Schnaidə raitņ wūļ und hât kâaņ Pfeed
Sə nimptœrœən Gâaspouk und raitt vœkeat.

Mindenhol ismeretes.

70. Schuistə, Schuistə flick!
„Ti Nâl is mə z' tick
Ti Nâl is mə z' krump.“
Tə Schuistə is ə rechtə grâssə Lump.

BÜNKER 100.

71. Schuistəpui,
 Flick mə t' Schui,
 Gīməs Leīdərə tazui.
 In tə Stād is kaañ peīssərəs Leīdə
 Åls tə Schuistəhāaņsl̄ hāt,
 Nit amāl ti Schriftgeleatñ
 Wissñ, weīnn teīs Leīdə gheat;
 Gheat nit maiñ, gheat nit taiñ
 Zwāarənddraissi miəssñ's saiñ.

Az utolsó négy sor más dalból került át. Számtalan változatban mindenütt ismeretes. Az első része már a *Wunderhorn*-ban is megvan (824. l.): Schusterbu | Flick mir die Schuh | Gieb mir's Leder auch dazu. | Es ist kein Gerber in der Stadt | Der ein solches Leder hat. — Ezt a legtöbb gyűjtemény átvette: SIMROCK 457. — BÖHME 1374. | A soproni változathoz legjobban hasonlít SCHÖPF D. M. III. 518.: Moastr Michl, flick mər d' Stifl | Nimm das lēdr ā dərzuə, 's isch koañ lēdr in dr stat | Wie dr moastr Michl hat. | Moastr Michl isch geleart | Woass nit wem das Lēder gheart | 's gheart nit meiñ und gheart nit deīñ | 's müessn 32 sein. — SCHÜTTELKOPF Car. I. 192: Schuaster-moaster mach mir Schua | Leder gib mir selber dazua | Is koan Schuaster in der Stadt | Der a solwigs Leder hat. | Unser Dirn ist schriftgelehrt | Sie woass, wem das Leder gheart etc.

72. Schuistə hāt ən grāssñ Åasch,
 Schuistə kaun laicht fāazñ.

V. ö. SCHUSTER 232: Wier en wegden uorsch haut, kā laicht fürzen.

73. Rauffaungkiərə,
 Suppmstiərə,
 Pauñpaissə,
 Housñschaissə.

BÜNKER 98. — STÖBER D. M. 5. 113: Kaminfējer | Steckeledrejer | Ziwwelebinder | Lochschinder. — GODELÜCK (Elsass) Anthrop. III. 231: Müllermaler | Katzentaler | Äpfelbeisser | Birnenscheisser. — BOCHHOLZ 197: Müllimäler | Roggestehler | Cherbissler | Büreb'schisser. | d' Schölme sind nit alle Müller, | aber d' Müller alli Schölme.

74. Schmid, Schmid, Schmid,
 Te Taifl nimpt ti mit,
 Steīkt ti in ti Puttñ
 Und lāsst ti aussigukñ.

75. Schmid, Schmid, Schmid,
Nimm taiñ Häməl mit.

SCHÜTTELKOPF Car. I. 135.

76. Geht ə Mandəl iwəs Laund,
Hät ə Stāwəl in tə Haund,
Kimp̄t tə Schmid mit ərən Mügl.
Haut eam's Stāwəl iwən Pugl.

77. Wās machn ti Maurə?
Vāamittāch tāns auffipätzlŋ,
Naummittāch tāans āwikratzn,
Sou māchn's t' Maurə
Ja sou māchnsəs.

BÖHME 1386 und SIMROCK 481: Die Zimmerer und die Maurer | Das sind die echten Laurer | Eine Stunde tun sie messen | Eine Stunde tun sie essen | Eine Stunde rauchen sie Tabak | Damit vergeht der halbe Tag. — KELLER 51 (Mecklenburgböl): Ein Stunn meten sei, | Ein Stunn eten sei, | Ein Stunn pinken sei, | Ein Stunn drinken sei, | Ein Stunn murren sei, | Ein Stunn luren sei, | Ein Stunn roken sei ne Pip Toback: | So vergeiht dei lange Dag. — MÁR ABRAHAM A SANTA CLARA ismeri a következő verset (KELLER 51. és Alemannia V. 31, XVII. 121, BÖCKEL 334 sk.) Zimmerleut und Maurer | synd echte Laurer, | ehe sie essen, messen und sich besinnen | so ist der Tag von hinnen. — HERMANN, Urquell I. 91. Pancsova vidékéről közli a következő verseket, melyek a fenni dal folytatásának tekinthető: Was machen denn die Schneider? | So machens sie's, a so: | To a Fleckel, turt a Fleckel | Gibt's a klanes Kinderreckel. | So machen sie's, a so. — Pfarrer: Morgen tun sie Kinder taufen | Mittags tun sie Geld versauffen etc. — Lehrer: Morgens tun sie Urgl spielen | Mittags tun sie Kurgl schmieren etc. — Madl: Abends geh'n's in's Wirtshaus nein | Morgens wollen sie Jungfrau sein etc. — Buben: Abends laufen sie den Madln nach | Morgens sind sie voller Schlaf etc. — Männer: Abends geh'n's in's Wirtshaus 'nein, | Morgens sein sie voller Wein. — A lányokról és fiukról szóló részt a Fertő partján fekvő német falvakban is ismerik. — ROCHHOLZ 193. l.: Wie machet's denn die Schuester? | So machet sies | sie säge, s'sig die beste Sohle, | aber de Teifel soll sie hole, | sie schnide s' Leder uf em Brett, | bis ene s' Pech am Füdle chlebt. — Bäcker: Sie nehmet für en Chrützer Teig | und machet drüs Dreibatzelaib | und gheiet 'sin en Egge | und säget, es sig en Wege. — Schmied: Sie schlönt en alte Nagel i | Und säge, es sig en nūe gsī | und hauet zu wie's Donnerwetter, | do giets e papierigs Hühnergätter. — Weber: Die Weber, das sind schöni Gselle, | die gewonet sind, es Garn zu stehle. | das best dervo, das

lese sie drūs | und rüehre 's i d' Egge nô der Mûs. — Krämer:
 Sie verschwöre sech zum Tüfel neh | sie chönnnet de Pletz nit anders
 gä. — Schneider: Sie naje mit dem gröbste Fade | und stecket de
 rein i d' Hoselade, | sie büetze bis der Fade chlöpft | und schiebe de
 Pletz i d' Bumpersäck. — Küfer: Sie machet drümol Rumpedipum | und
 heuschet denn drei Batze drum. — Fähre: Sie fahret 's Wasser
 ûf und ab | und fluechet schier de Chragen ab: — Doktor: Sie bringet
 alle Welt ums Geld | und helfet de Lüte ûs der Welt.

78. Ziəglteickə und Maurə

Saiñ t' gresstə Rauwə.

V. ö. ABRAHAM a SANTA CLARA idézett versét.

79. Tə Maurə mächt ə Kraut

A Plunzn auni Haut.

80. Studeint, Studeint,

Häst's Heimmət vəpreinnt

Häst t' Housn vəsouffə

Pist näkot häamglouffə.

HOEHR 23. — SCHUSTER 352. — PIGER 45.

Már a görögöknél és rómaiaknál is szokásban volt egyes falvak lakosságát pellengére állítani és minden elképzelhető emberi gyarlósággal felruházva, kicsúfolni. A németeknek szintén kedves mulatságuk volt a Schildbürger-ek és Lalenbrüder-ek viselt dolgain nevetni. A szokás ma is fennmaradt, de ma nem annyira kevésbé hihető kalandokkal, mint inkább más, jellemükben rejlő tréfás tulajdonságaikkal csúfolják az erre kiszemelt falu vagy nemzetség tagjait. Sopron körül van véve horvát falvakkal, melyeknek lakói ellen számos gúnyvers járja. De nemcsak a horvátok, hanem más falvak is kikapják részüket a gúnyból.

81. Krāwāt

Friss Prät,

Steik t' Nuļ in Sāk.

BÜNKER 152. Lékáról.

82. Am Täch

Sitzt ə Krāwāt

Und traut si nit āwə

Wailə t' Housn vul hāt.

BLÜMML, Anthrop. III. 193: Unta da Hollastaudn . . .

83. Am Peach
Sitzt ə Krâwât
Tea frisst sou vül Krumpiən
Und schaisst si ja z'tât.

84. Tə Krawât
Tea frisst und schaisst mea âls ə Suldât.

85. Suldât, Krâwât,
Friss Kneïl und Sâlât.

V. ö. a soproni *magyar* gyermekdallal: Katona bácsi, jó napot, | Egye meg a babet.

86. Juəri hát ə Pfaifm gfunṭ
Juəri hát pfiffə
Juəri hát in t' Housṇ gschisso
Juəri hát griffə.

87. Kruispeïkə
Louschmeïkkə.

Kroisbach = Sopronrákos, a Fertő partján.

88. Rustə Mauñ
Ouksnzaui.

Ruszt, sz. kir. város a Fertő partján.

A soproni gúnydalokból nem hiányzik a felekezeti csúfolódás sem. A gúny leginkább a zsidók ellen irányul, de vannak katolikus-protestáns csúfolódások is.

89. Jidəl hát an Schwain geschlâcht
Und hát ə grâssi Wuəscht gemâcht.

BÜNKER 145. Lékáról: Jidlach | Hâst te gschacht | In teïn Templ Moises? | Strumpf gschissn | Wuəscht gmâcht | In teïn Templ Moises. — E változat mindenütt ismeretes.

90. Jidelach, Jidelach hepp, hepp, hepp,
Schweinefleisch macht fett, fett, fett.

Vagy:

Schweinefleisch macht Jidelach fett.

91. Untə tə Pruck

Owə tə Pruck

Hât ə Jud saiñ Maļ tətrukt.

BÜNKER 147. Sopronmedgyesröl: . . . a Jüdin puckt. — Unter . . .
 . . . ober . . . az erotikus daloknak kedvelt bevezetése, v. ö. BLÜMML,
 Anthropol. III. 46.

92. Untə tə Pruck

Owə tə Pruck

Hâ ə Jud ə Jidin pukt

Ea hât glâcht,

Si hât glâcht

Hâms ən klâanən Isak gmâcht.

BÜNKER 147. Medgyesböl csak 3 sor.

93. Es wâar amâl a Jud

Tea wâar auf und auf vul Rud

Wiə tə Rud is weiggweïñ

Is tə Jud in Treïk gleïgn.

94. A kar „Summai, summai, tinnai, tinnai“ mormogásával
 kíséri e dalt:

Summai, summai,

Tinnai, tinnai,

Jachwach wai

Tilitilitai

Der Moises kâm geläufe

Die Zeitung in die Händ,

Er kann sie nicht verkäufe

Die Cholera in die Länd.

BÖHME 1427: Der Itzig kam geritten | Die Zeitung in der
 Hand | O weih! Ihr liebe Jude | Die Cholera ist im Land. — Követ-
 kező megjegyzéssel: „Aus Friedrichsseggen, auch im Hessen- und
 Siegerlande bekannt“.

95. *Katholikus*: Hier in diesem gelben Butter
 Liegt begraben Martin Luther!

Protestáns: Dummer Esel, besser guck,
 Das ist ja Johann von Nepomuk.

KAINDL ZfdV. VII. 186. kk. két változatát ismeri Galiciából:
 Hier in dieser gelben Butter | Liegt begraben M. L. | M. L. steh mir

bei | Bei der grossen Schaisserei, — A második változat: Dort liegt Martin Luther | In der gelben Butter | Weiter guck | Liegt in derselben Johann von Nepomuk. — LUEDECKE, Anthrop. IV. 311. (Zwickauból): Első két sor mint fenn, utána: Doch greifst du etwas tiefer hinein | Da liegt P . . . das dicke Schwein. — A bevezetés a népszerű epitaphiumoknak megszokott alakja és más gyermekdaloknál is előfordul, pld.: BÖHME 1867. és FRISCHBIER 639: Hier in dieser kleinen Schachtel | Liegt begraben eine Wachtel | Sie war munter, fett und dick | Meine liebe Pickparick.

96. Ludrischə Schnaidə
Flick məcrən Fleck,
Main pschissənən Äasch leck.

A dalt Svájce északi részén így hallottam: Katholik | Hosen flick' | Maul halten | Lutherisches Luder.

Az öregkort következő dalok gúnyolják:

97. Håpsassā, håpsassā,
Maiñ Mauñ tea håasst Hiəsł
Hāt ən schnēwaissə Pāat,
Und ən laungə Riəssl.

BÜNKER 55.

98. Maiñ Vādə kāft ə Kuh
Teiñ Treik, teiñ's schaisst
Frisst tu.

Hasonló BÜNKER 297. — PIGER 31. l. — A gondolat mindenütt ismeretes.

99. An ältə Mauñ
Tea nimmə kauñ,
Teiñ seitzt mə hält am Scheam,
Und waunnə nimmə trukké kauñ
Taun lässt mən gaunz vøteam.

ROCHHOLZ 471. l.: En alte Ma, | Wo nüt me cha, | De muess e Fuehrma werde; | Und wenn er nümme chlöpfe cha, | Muess er unter d'Erde.

100. Liörum, läarum Leiffłstül
Älti Waiwə freissə vül;
Ti jungə sain nit peisso,
Tei freisso wiə ti Reisso.

A dal eredeti alakját mutatják WUNDERHORN 797. l., BÖHME 215., SIMROCK 82., FRÖMMEI II. 46, ESKUCHE—LEWALTER 19., LEWALTER 49., KNAPP 19.: Lirum larum Löffelstiel | Alte Weiber essen viel | Junge müssen fasten | Brot liegt im Kasten | Messer liegt daneben | Ei, was für ein lustiges Leben. — Igen hasonló ehhez BÜNKER 134. (Harkából) 5. sor: Ta Waiñ liegt in Kölla | Lauta Muschkatella, — v. ö. BÖHME 1844: Der Wein liegt im Keller | Der Schoppen um en Heller. — *Kiscbb eltéréseket mutatnak az eredeti alaktól:* KNAPP 55. l. 1. utolsó sor: Die Gabel steckt mittendrein. — BÖHME 1843. 5. sor: 's Mehl leit im Taubenhaus | kommt e Maus, trait es naus | kommt en Igel, bringt es wieder. — BÖHME Függelék 19.: folyt. Sitzt ein Gacker auf den Dach | Hat sich schier en Kropf gelacht. — FRISCHBIER 130. 3. sor: Junge Kinder fressen viel | Alte müssen sorgen — 5. sor: Mutter will dem Vater sagen | Vater will die Mutter schlagen. — *Az itt közölt szöveget mutatják:* BÖHME 216. — SIMROCK 83. (mindkettő átvette egy folyóiratból: Zeitschrift für deutsche Mythologie II. 364.) — SCHÜTTELKOPF Car. I. 134. — Többyire csak az első sorokat tartalmazzák: DUNGER 165. 297. 320. — FRISCHBIER 313. 615. 727. v. ö. 388. — Mint játékot ismeri BÖHME II. 574., e játékot már FISCHART is említi: Sarg. 25. A „lirum larum Löffelstiel“ már régi eredetű, már a XVI. század közepén találjuk feljegyezve.

101. Schlaump¹Taiñ Muidə hát ə grässi Waump².¹ Schlampe; ² Wampen = Bauch.

102. Feinstəraiwəl

Säachəts Waiwəl.

FRIEDL VL. XIV. 122: Fensterreibl | Dein Muada is a gschnappigs Weibl.

Gluət untə tə Tākñ

Taiñ Muidə wiət'təs Lou aussprākñ.

103. Laungi laungi Staungə

Taiñ Vādə is ə Rätzñfaungə

Und wiət ti glai əfaungə.

Egy nagyon régi és elterjedt dalnak maradványa. L. RIFFERT: Die Hermannsschlacht in der deutschen Literatur; Herrig's Archiv 1888. (LXIII.) 148. l.: Hermen, slä dermen | slä pipen, slä trummen | de Kaiser wil kummen | met hamer und stangen | wil Hermen uphengen. — v. ö. GRIMM Mythologie 4 kd. I. 394. és WUNDERHORN 67. l.: Der Kaiser schlägt die Trumm | mit Händen und mit Füßen | mit Säbeln und mit Spiessen etc . . . E gyermekdalról l. bővebbet BÖHME 1605. 1606.

V. Különféle dalok és rímek.

Ezen csoportba mindazon dalok és rímek tartoznak, melyek semmiféle más csoportba be nem oszthatók, más célt nem szolgálnak, mint pillanatnyi szórakoztatást. Bizonyos szempontok szerint való összefoglalás itt nem lehetséges, azért tarka, fesztelen egymásutánban következnek az egyes versek:

104. Aisnpauñ, Aisnpauñ
Loukəmətiv
Waunnst zu main Teandəļ kimpst,
Gəh, mäch məurən Pff.

BÜNKER 265. Harkából: Mäch nia an Pff. — FINÁ CZY—WEISS,
Ethn. Mittlg. aus Ungarn V. 109. Budáról; Waun i a scheĩns Madal siach.

105. Ālti päch Krāpfñ
Jungi träch auf
Hääñsl̄ tuit tanzñ
Spūļmauñ spūļ aũf.

BÜNKER 51. Harkából.

106. Iwəs Wisəļ pin i gaungə,
Hāw ə Maksəļ aufricht
Schaini Veĩchəļ hāw i gfaungə
In tə Nācht və zwāa pis trai.

Az eredeti alak BÜNKER-nél 92. Lékáról: 4. sor: Sain lauta Stieglitz; utána: Schains Veĩgal, krumps Schnabal | Main Schätzal häässt. Wabal | Schains Pischal Sodarei | Schains Tiandal, maiñ Wai | Schains Pischal Marauñ | Schains Piawal, maiñ Mauñ. — A fenti változat kompiláció; a negyedik sor a következő, szintén Sopronban is honos népdalból került a gyermekdalba: Auf den Wildfang bin ich

gegangen | In den schönen, grünen Tannenwald | Schöne Mädchen hab
ich gefangen | In der Nacht von zwei bis drei. — Bår a nêpdal
negyedik sora is idegen eredetű, a hasonló bevezetések következtében
e sor került a gyermekdalba.

107. Ti Chulera kimpt vø tø Wæssøsucht hea,
Ti Wæssøsucht kimpt vø tø Chulera hea . . .

(in infinitum).

108. Jå, jå, jå,
Ti Alti faungt øn Flåh
Si spjøt'ñ in ø Trichøl aiñ
Am Suntå stichts'ñ å.

Kis eltéréssel BÜNKER 126. Harkából. — Bécsben második stró-
fát is ismernek; Jå, jå, jå | Ta N. is a Pēm | I ham pai ta Tawa-
lina | (Taborlinie) Ainarenna gsegn — a csehek gúnyolására.

109. Ai, ai, ai
Sågt maiñ Wai
Kneil sul i kouchø
Hå (habe) kaañ Schmalz,
Hå kaañ Sålz,
Heiføl is mæ z'prouchø.
Wiærci wül zøn Håfnø gein
Und ø naichøs kåffø,
Støht ø pukltøs Mandøl tuøt
Und faungt glai auñ zøn raffø.

Hasonlóan PIGER 48 l. — WAGNER D. M. VI. 110: . . . Muss i
gshwind zu'n Hafner laufn | Muass an anders Höferl kaufn.

A legtöbb változatban a főzés és törött edény hiányzik. Ehelyett
más motívumok kerültek a versbe, pld. MITTLER: Deutsche Volkslieder
(1855) 1137., melynek első versszak a nagyjában ugyanaz, mint a fenti
szöveg, folytatásképen: Wollt i glai in a' Kiärchn gehn | Und e Gsetzl
betn, | Kimmt das bunkad Manderl hear, | Trit mr af die Betn. — Wollt
i glai in Goartn gehn | Und a Blüamrl brocken | Kimmt das bunkad Man-
deal hear | Z'tritt ma d' scheinste Glockn. | Wollt i glai in Kölla gehn, |
Wollt a Saidllassen, | Kimmt das bunkad Manderl hear, | Tritt mr zamm die
Flaschen. — Wollt i glai zum Richta gehn, | Wolts Manderl g'schwind
vaklogn, | Siach koan bunkad Manderl mehr, | Af und davon is 's
glogn. — E változat hasonlít a WUNDERHORN szövegéhez, csakhogy
ebben még több versszak van. (WUNDERHORN 809. l., ERK-BÖHME I.
23. BÖHME 1237. stb.) Egyes versszakok: BÖHME 961.: Gestern bin
i z' Pommern gwä, | Z' Pommern in de Nusse: | Ist e buckligs Mandle

komme, | Hat mir meine Nüsse g'nomme. | Ei so schlag der Kukuk
 drein | In das bucklig Mändle' mein. — E változat mint játék: BÖHME II.
 411. — BÖHME 957. : In Beerle, in Beerle | In Beerle wöllt mer gaun! | Ist
 a buckligs Männle komme, | Hat mir mein Beerle genomme, | In
 Beerle, in Beerle | In Beerle wöllt mer gaun. — BÖHME 1238. (egy
 nem ide tartozó bevezetés után): Wunsa ha wela geh Sappala
 assa | Hockt das Pupermannala dert | Hat ehne alla g'frassa. | I ha
 wela geh kocha, | Hockt das Pupermannala dert, | Mit sine krumma
 Knocha. | Tag und Nacht ke Ruah i me ha, | Das bucklig Männlein
 muass i ha. | Ke Freid han i meh, | Wenn i's bucklig Mannala seh.
 (Ober-Elsass.) V. ö. még SIMROCK 265. — KNAPP 60. l. — LEWALTER
 149. — Más név alatt BÖHME 439. : Es tanzt ein Bi Ba Butzemann
 in unserem Haus herum didum stb., ami már egy V. Károly elleni
 fegyverdalban előfordul, WUNDERHORN 67. l. : Es geht ein Butzemann
 im Reich herum | Didum, didum | Bidi, Bidi, Bum! stb.

A Butzemann, Buckliags Männchen, Heinzelmännchen a germán
 mitológiából került a számtalan német gyermekdalba, népdalba és
 népmesébe. Eredetileg Thor istennek volt a képmása, később egy házi
 szellem lett, mely az embereknek hol hasznára, hol kárára volt. Nevét
 többféleképen magyarázzák. Grimm mitológiájában a bôzen = klopfen
 szóból származtatja. Valószínűbb Böchme etimologiai magyarázata
 (Erk-Böchme I. 24. l.), ő a butten = verknorren szóval hozza össze-
 függésbe, *butten*: Butzemann, Wutzlmann, Wurzelmann; értelme meg-
 felelne a „buckliges Manderl“-nek. V. ö. még BÖHME 439. (jegyzet).

110. Taumm-œlaungə Hansl¹

Multikki Tiŋ,
 Geh mit miœrœin Gœatŋ
 Schittl mə ti Piŋ
 Ti græssŋ und ti klœan
 Mœch mœs Sœkl vœult
 Unt geŋgœmœ wiðœ hœam.

¹ E nevet kétféleképen ejtik: Hansl és Hœœnsl.

BÜNKER 288. — 4 sor PIGER-nél 35. l. — BÖHME 970. és
 SIMROCK 346. 3. kk. sorok: Schüttel ich die grossen, schüttelst du
 die kleinen | Wenn das Säckel voll ist, gehn wir nach Heimen. —
 A „daumenlanger Hansl“ kedvelt mesemotívum, mely a magyar mesékben
 is megvan: Hüvelyk Matyi. Az osztrák és stájer népdalokban gyakran
 előfordul.

111. Eipfl Pfeaschich Zweischpŋkean, Gœl ja N. tu hæst mi gean.

Eredetileg altatódal volt. — PIGER 47: Rote Äpfel, weisse
 Kern, | Gelt mein Dirndl, du hast mich gern.

112. Eikæti, peikæti, schaum mi nit,
 Kraut und Ruim māch i nit
 Klåani Fischel is i gean
 Kriech i nit vø mainen Hean
 Hean geingø in Gåatn
 Spüln si mit ti Kåatn
 Spüln si mit ti Plimelain
 Kimpt tærælti Gükəsmaun
 Håt ø pschissø Heimmød aun
 Gëht zøn Prunn und wäscht si's aus
 Mächt ø siessi Souss taraus.

BÜNKER 281. — PIGER 32, 2—4 sor egy más dal alkotórésze.

113. Sauerkraut und Rüben,
 Die haben mich vertrieben;
 Hätt' meine Mutter Fleisch gekocht,
 Wär ich bei ihr 'blieben.

Általánosán elterjedt gyermekkrim. Néha bevezetésül az 1-től 7-ig terjedő számok állanak, s ilyenkor kiszámolóvers. BÖHME 501; 1815. — SIMROCK 372, 865. — FRISCHBIER 894. — LEWALTER 137. — KNAPP 72. l. — A vers nagyon régi, már a XVIII. század elején ismerték.

114. Sauøkraut māch i nit
 Hiøøpraiñ hāw i nit
 Mølsuppm āli Tāch
 Immø ti ālti Plāch.

115. Ruim fiø t' Puiñ,
 Kraut fiø t' Praut,
 Prāl fiø t' Māl,
 Schmāaŋ fiø t' Nāaŋ,
 Sālāt fiøn Suldāt
 Kneif fiøŋ Krāwāt.

1. és 3. sor PIGER-nél 43. l.

116. Kraut und Leiwøwuøscht
 Gheat fiøŋ Hungø und fiøŋ Tuøscht.

Budán is ismeretes.

117. Nā niə kaañ Wässə nit
 Kaañ Wässə trink i nit
 Maiñ schwächə Mågn
 Kauns nit vøtragn.

118. A jeidi Fisuln
 Håt iəri Pistuln.

Mindenütt ismeretes.

119. A. Wou gēst hiñ?
 B. Nách Trippstrül,
 Wou tə Treik ins Wässe rint.

Ausztriaban és Bajorországbán ismeretes.

120. A. Waunn?
 B. Um trai
 In ti Schaissererei.

A következő ismeretes vers analógiájára: 1, 2, 3 | In der
 Dechanei — vagy: In der Försterei — vagy: In der Faktorei.
 BÖHME 1788. — FRISCHBIER 554. — SIMROCK 841. — DROHSINN 231. —
 WUNDERHORN 827. l. stb.

121. A. Wou gēst hiñ?
 B. In ti Schlippogässn
 A Haiføl Treik auffässn.

122. A. Wäs?
 B. Tə Hund schaisst mea,
 Als tə Häs.

123. Was?
 An älts Fäss
 Waunns reignt, is nass,
 Waunns schnaipt, is weiss,
 Waunns gfreat is Ais.

SIMROCK 102. — FRISCHBIER 377. — DROHSINN 366. — DUNGER
 199. — FRDMMEL II. 35. — BÖHME 457a. folyt.: Wenn's taut, wirds
 grün,—Werden alle kleinen Jungfern schön. — BÖHME 484.: Guten
 Abend, Frau Bas' | Wenn's regnet, ist's nass, | Wenn's schneit, ist's
 weiss, | Guten Abend Herr Weiss. — ROCHHOLZ 342. l.: Was? | Züberli,
 Chüberli, Salzfass | Wenn's regnet, werdet Stei nass. — REICHARD

ZfdVk. VIII. 70. — SCHÜTTE ZfdVk X. 427. — SCHÜTTELKOPF Car. I., 135. — A vers nagyon régi. FISCHART: Aller Praktik Grossmutter, 1572 (Neudruck, Halle 1876. 41. l.): Nach Wind kompt regen, wann es regnet, ist's nass, glaubst du das? — V. ö. WACKERNAGEL: Althochdeutsches Lesebuch 124. l. és ROCHHOLZ 113. l.: so iz regenot so nascent die bouma. (ROCHHOLZ megjegyzése: St. Gallerspruch a. d. 9. Jahrh. Hattemer Denkm. 1, 410.) Ugyancsak ROCHHOLZ említi, hogy Haydn egy Canon-jának szövegéül e dalt használta fel. Nála így hangzik: Was, was, was, | Was ist doch endlich das! | Wenn es regnet, macht es nass, | Macht manche Schöne nass.

124. Was?

An álts Fåss,
 Tuot sitzə trai Waiwə
 Und wissə nit wası
 Ti åani tuit spinnə,
 Ti aundri tuit nāhn,
 Ti tritti tuit in N. 's Uəwaschl austrāhn.

E dal a sokat vitatott „Nornenlieder“ vagy „Marienlieder“ csoportjába tartozik. E dalokat mindenhol ismerik és számtalan változatra oszoltak, melyeket mind felsorolni e keretek között lehetetlen. A legtöbb gyűjtő és tudós a dal három nőszemélyében a görög párkáknak megfelelő germán Nornen-eket vélt felismerni; csak a legújabb időben szállt síkra e felfogás ellen LEWALTER, aki úgy vélekedik, hogy a három nő a népmesékből került a dalokba.

125. Tə Pfāarə macht t' Preïdich,
 Tə Sölchə macht t' Wuəscht,
 Tə Glāum mācht söllich
 Unt's Sälzstangl Tuəscht.

RIPPMANN—BÄCHTOLD, Alemannia 1911. 117. l.: Der Häring macht Durscht.

126. Maiñ Hea, schickt mi hea,
 Seı wean schə wissn, wea,
 Seı suñ mə geım tās
 Seı wean schə wissn, wās.

127. Meine Mu, meine Mu, meine Mutter schickt mich her,
 Ob der Ka, ob der Ka, ob der Kaffee fertig wär,
 Wann er noch, wann er noch, wann er noch nicht fertig wär,
 Komm' ich mo, komm' ich mo, komm' ich morgen wieder her.

Szótagismétlés nélkül is éneklik, Fenti alakot mutatják: BÖHME 498. (a Rajna mellékéről), — SIMROCK 512. — Szótagismétlés nélkül: HAJNAL, Múz. Ért. VIII. 306. — KUHN, Hagens Germania VIII. 8. sz. — GERHARDT—PETSCH ZfdVk. IX. 274. — REICHHARDT ZfdVk. VIII. 62. 3 kk. sorok: Kaffee kann ich nicht vertragen, | Sonst verderb ich mir den Magen, | Schenke mir ein Gläschen Wein, | Dass muss alles Kaffee sein. — FRISCHBIER 448. 3 kk. sorok: Dreimal aus und dreimal ein | Muss der Kaffee fertig sein | Klock sechsen | Fängt man an zu hexen | Klock sieben | Wird er gerieben | Klock acht | Wird er gemacht | Klock neun | Wird der Kaffe fertig sein | Klock zehn | Wird er auf dem Tische stehn. — Hasonlóan SCHÜTTELKOPF Car. I. 192. — Utóbbi alak számtalan változatra oszlik. V. ö. LEWALTER 304. l. — HAYDN felhasználta e szöveget a „Symphonie mit dem Paukenschlag“-hoz.

128. Main Muidə pächt Kräpfə,
 Si pächt mə's zə prauñ,
 Si spiət mə's in Kästŋ
 Und lāsst mə's nit schauŋ;
 Si gipt mərcəŋ Proukkə
 Zəŋ Heindəl auñloukkə
 Heindəl pipi
 In Proukkŋ friss i.

KURZ Ethn. VI. 32. — V. ö. BÜNKER 192. — PIGER 35. l. — BÖHME 506, továbbá LEWALTER 142, KNAPP 71. l. stb.: Meine Mutter backt Kreppeln, se backt se so hart, | Se schliesst se in Keller und gebt mer net satt. | Se gebt mer drei Brocken, de Hühner zu locken: | Komm Bib, komm Bib. | Und wenns meine Mutter noch einmal so macht | Dann nehm ich mein Bündel und sag: Gute Nacht | Und gehe nicht weiter bis über die Brück | Und kehre mein Lebtag nicht wieder zurück. — E változás első része BÖHME 968. egy más verssel kompilálva. — Második része önálló életet is folytat számos változatban. — BÖHME 1763 és SIMROCK 840 más dalok alkotórészeképen: Mutter back die Kuchen | Lass mir sie versuchen | Wirf ein Stück hinter die Tür | Kommt die Katz und leckt dafür

129. Schnēpētə
 Traustŋ stēhtə
 Lāssts'ŋ ainə
 Tein Zigainə.

BÜNKER 60. — SIMROCK 48.: Pitsche, patsche Peter | Hinterm Ofen steht er | Flickt sein Schuh und schmiert sein Schuh | Kommt die alte Katz dazu | Frisst die Schmeer und frisst die Schuh | Frisst

die Schuh und frisst die Schmeer | Frisst alle Teller leer. — *Rendesen meztlábos libák állanak a kályha mögött; ez a motívum mindenhol ismeretes, l. BÖHME 1846, 1856 stb.*

130. Tuət sitzt ən alti Weidæhex
 In Reïgn und in Schnē
 Wās weamæorlæ teïnn z' freïssæ geim?
 Zugæ und Kaffe
 Zipfl, zapfl Püdækräpfl
 Hiæ, wiæ, wumm.

BÜNKER 128. — PIGER 33. l. utolsó sor: Alte renn uns nach. — HASONLÓAN: WLISLOCKI, Ethn. III. 25. — PERSÉNYI, Mitteil. Ung. III. 101. kk.: Hier liegt die alte Jungfrau. — SCHÜTTELKOPF Car. I. 193: Hier sitzt a alter Tätermonn. — HÖHR 96. — MÁTYÁS, Urquell VI. 190. — Innen átvette BÖHME II. 162. — Úgy látszik, csak Ausztriában és Magyarországon ismerik.

131. Unsæ Katl is æ Praut,
 Wáarum sul's káañ Praut nit saiñ?
 Schluift pæn Feïnstæ aus und aiñ,
 Am Feïnstæ is tæ Naummæ
 Måaring keïmmæ z'saummæ.

BÜNKER 74.

132. Trai Nusspâm in Gåatn
 Te mittlæri gheat maiñ
 Hairæt maiñ Teandæ!
 Kaunnst maiñ Kaummærad saiñ.

133. Riæ, riæ, riæ, Hultzpiæn,
 Tæ Richtæ hát æ stulzi Tiæn
 Kaunn nit saichæ, kaunn nit pâchæ,
 Kaunn káañ sauri Suppmæ mâchæ.

134. Hiætæ, Hiætæ Laittæpiæn,
 Måaring kriëgmæ sauri Piæn
 Sauri Piæn teï meïgn mæ nit
 Te Hiætæ is tæ gressti Tiæb.

Kismartonban is ismeretes.

135. Tuət unŋ, pai tə Wunŋ,
 Wou tə Fuks sou schaiñ singt,
 Tuət taunŋ t' Kapuzinə,
 Täs inə t' Kutŋ in t' Hēh springt.

WUNDERHORN 627. l., BÖHME 1413 : Dort oben am Hügel | Wo die Nachtigall singt | Da tanzt der Einsiedel | Dass die Kutt in die Höhe springt. Folytatásképen még négy versszak. — FINÁČZY—WEISS, Mitteil. Ung. V. 109 : Dort oben am Bergerl | Wo der Kukuk schön singt | Dort tanzt der Herr Pfarrer stb. — ROCHHOLZ 305. l. és BÖHME 1412a. : Dort oben uf em Bergli | Wo der Guggi so schreit | Dort tanzt der Waldbruder, | Bis em de Chutti verheit. | Waldbruder im Hüttli | Häts Büttli aufghenkt | Und 's Bätte vergesse | Und die Maidlene nödenkt.— KOHL D. M. V. 128. Fuchs helyett Fink. — BRÜMML—KRAUSS—REISKEL, Anthropol. II. 78 : Dort oben am Bergl | Wo der Zeissig schön singt | Dort schaisst a Kapuzina | Dass ihm's A—loch zerspringt.

136. Tā troum am Peachəļ
 Tā sitzt ə Kadett,
 Hāts Housŋtiəļ ouffə
 Unt putzt si's Pajənett.

BLÜMML—KRAUSS—REISKEL, Anthropol. II. 73. — NAAPP, Mitteil. Böhm. XXI. 144. l. : Der wockelt mit'n Hintern (oder Sabel) | Schnait Gurkensalat.

137. Tər Adam und ti Eva
 Tei pāŋə si in Sē
 Ti Eva geht untə
 Tər Adam in t' Hēh.

BLÜMML—KRAUSS—REISKEL, Anthropol. II. 77.

138. Jā, jā, tei's is gwiß
 Tu sulst maiñ Housŋ eam
 Waunns schə ganz zrißŋ is.

SCHÜTTE ZfdVk. XI. 74 : Alle Menschen müssen sterben, | Nur der kleine N. nicht, | Der soll meine Hosen erben, | Wenn s' schon ganz zerissen ist. — FRÖMMEL II. 142. 3 sor : Wer soll sonst den Himmel erben? | Ich und du noch lange nicht.

139. Wenn die Soldaten durch die Stadt maschieren,
 Stehen die Mädchen bei Fenster und bei Türen,
 Warum? Darum!
 Alles wegen dem
 Tschinatrattra, Tschinatrattra
 Bum!

2 sor von den Hoff Rhein, IX. 143.

140. Wiə tər Äckə, sou ti Ruim
 Wiə tər Vådə, sou ti Puim,
 Wiə ti Muidə, sou ti Techtə
 Ouft ā nou ə pissl̩ schlēchtə.

BÜNKER, Mitteil. Ung. III. 289. — BÖHME 480. 3 kk. sorok :
 Wie die Ähren, sind die Kearnl | Wie die Mutter, sind die Dearnln.

141. Wea rōin Himmel wül keimmə,
 Muis t' Handschuəch mitneimmə,
 Wail in Himmel is kält,
 Wail tər Schnē āwəfält.

DUNGER 100. : Wer in Himmel, soggt er | Will 'nei kumme,
 soggt er | Der muss Händschich, soggt er | Mit 'nei nehme, soggt er stb.

142. Sāgt ti Eīnl̩—Eīnl̩
 Zən Añl̩ Añl̩
 Sul̩ Spāñl̩-añl̩
 Zaummglāum.

Nimpt tər Äñl̩-Äñl̩
 A Spāñl̩-añl̩
 Schlāgt ti Eīnl̩-Eīnl̩
 Auf t' Haum.

FINÁCZY—WEISS, Ethn., IV. 109.

143. Wea rumpłt am Poun
 Ti klāan Mādəl san troum
 Unt ti Puiwən ā tapai
 Tei mächə t' Rumpłərai.

BÜNKER 324.

144. Aidiltum
 Schaiss in Strumpf
 Pint 'n feist zui
 Nimm'en in ti Haund
 Wiəfn aun ti Waund
 Hāst ə wail gmui.

145. Am Rekruttntâch is ə Reimessuəri
 Tâ taunzt tə Hea Pētəsül
 Mit tə Frau Puəri.
 T' Frau Puəri is kuglrund
 Si kaunn si nit weīntn
 Iə Āasch hāt nainənainzich Pfund
 Iəri Tuttl hām ən Zeīntŋ.

146. I sâch tiə wais,
 Am Koupf hâst Lais;
 I sâch tiə wâa,
 Am Kopf hâst Hâa;
 I sâch tiə wâs
 Taiñ Haund is nâs.

BÖHME 1288, LEWALTER 612.: Ich sage dir wahr | Deine Hand
 ist klar | Ich sage dir was | Deine Hand ist nass. — FRIEDL VL. XIV.
 122. 4—5. sor között: I sag da nix | Am Kopf hast Nüss.

147. A lustichə Pui
 Praucht ouft ə Pâa Schui
 A lâmlâkkətə Nâa
 Hât laung gmui mit ərən Pâa.

WUNDERHORN 824. Innen a legtöbb gyűjteménybe ment át.

148. I pin ə klāanə Rauffaunkiərə
 I pin ə klāanə Pui,
 I gēh in Gässəl auf und ā
 Ūnt kiə aniədn Rauffaung ā
 Hi, ha, hâ
 Tə Rauffaunkiərə is tâ.

BÜNKER 328.

149. I gēh in Gassl auf und ā,
 Ā Lait, ā kâfts mə Weītzstān ā,
 Hājə pin i's widə tā
 Ā Lait, ā kâfts mə Weītzstān ā.

BÖHME 440a: Ho, ho, ho, | Der Hurlemann isch do | Er geht
 das Gässele auf und ab | Wer kauft merr Kinder ab? | Ho, ho, ho, | Der
 Hurlemann isch do!

150. O tu liæwe Hea und Gout,
Scheĭnk mæroæn Rousp̄stouk
Teauroauf zwāa Hāksn̄ stēht
Und mit miæ spaziøn gēht.
151. O tu liæwə Hea und Gout,
Schlāch ti āltŋ Pfāarə tout.
152. O Gout tu gūðə
Scheĭnk uns ən Meitzŋ Pudə.
153. O tu liæwə Hea und Gout
Scheĭnk uns ə grāss Lāwł Prout.

V. ö. KAINDL ZfdVk. VII. 7. sz.: Gott mein Herr | Dein Schatz
ist ein Bär.

154. „Hans, mein Sohn, was machst du da?“
— Vater, ich studiere.
„Hans, mein Sohn, das kannst du nicht!“
— Vater, ich probiere!
„Nein, mein Sohn, das darfst du nicht!“
— Vater, das ist Mode!
„Nein, mein Sohn, dann schlag ich dich!“
— Vater, nur nicht tode.

Csak az első strófa: BÖHME 540. — SIMROCK 369. — FRÖMMELE II. 118. — LEWALTER 400. KNAPP 80. I. HOSSZABB VÁLTOZAT FRISCHBIER-nél 886.: Hans, min Sähn, wo geist du hen? | Vater, öck gah spazere, | Hans, min Sähn, dat kannst du nich! | Vater, öck war mi lehre. — Hans, min Sähn, wo geist du hen? | Vater, öck ga halbere. | Hans, min Sähn, dat kannst du net.—Vater, öck war mi lehre. — Hans, min Sähn, wo geist du hen? | Vater, öck gah stödere. | Hans, min Sähn, dat kannst du nicht | Vater, öck war mi lehre. — Hans, min Sähn, von wo kröggst dat Geld? | Vater, öck hebbt gestahle. | Hans, min Sähn, öck häng ti op! | Vater, öck war't betahle.

155. Pētəsül, Supp̄kraut,
Wākst in unsən Gāatŋ
Unsə klāani N. is Praut,
Teaf nimmə laung wāatŋ.

SIMROCK 348. folyt.: Roter Wein und weisser Wein, | Morgen
soll die Hochzeit sein. — Így WEBERHAN ZfdVk. V. 89. — GERHARDT—

PETSCH ZfdV. IX. 389. — HÖHR 441. — BÖHME II. 200. — FRÖMMEL II. 99. — FRISCHBIER 302. — LEWALTER 320. — DUNGER 110. — POST, Urquell, VI. 117. folyt.: Dat se na der Karcken geit | Un den Rock in Folen sleit. — Ezt a változatot átvette BÖHME II. 200. „niederdeutsch“ jelzéssel. — DROHSIN 356: Rosmarin und Thymian | Wächst in unseren Garten, | Mutter gib mir einen Mann, | Ich kann nicht länger warten. | „Höre, was die Mutter sagt: | Sauer ist nicht süsse, | Nimm dir keinen Pferde knecht, | Der hat krumme Füsse, | Nimm dir einen aus der Stadt, | Der gewichste Stibbeln hat. — E verset vette alapjául Friedrich KIND, a „Büvös vadász“ (Freischütz, megzenésítette WEBER) szövegének szerzője a híres „Wir winden dir den Jungfernkranz“ kezdetű dalához, melynek második versszaka így hangzik: Lawendel, Myrth und Thymian, | Das wächst in meinem Garten; | Wie lang bleibt doch der Freierrmann? | Ich kann es kaum erwarten.

156. Schön bin ich, das weiss ich
Schöne N. heiss ich,
Hât maiñ Muidə sölwə gsägt,
Täss ə schaini Tächtə hât.

A 3., 4. sor dialektusban.

SIMROCK 515. 2—3. sor között: Roddi Schiejele drag i, | Hundert Dahler vermag i, — a végén: Awore nit für alle, — Nur vor dene wo mer gfalle. — GODELÜCK, Anthropol. III. 235: . . . Hundert Taler vermaw i | Hundert Taler isch nit genüe | Noch e schöner Knab derzüe stb. erotikus tartalmú végzettel.

157. Is tə wääm,
Schliəf in Tääm,
Is tə kält,
Schliəf in Wald.

BÜNKER 331. Harkából. — BÖHME 453. és ROCHHOLZ 329. 1.: Macht's der heiss? | Schlüf ine Geiss, | Macht's der warm? | Schlüf ine Darm, | Mach's der chüehl? | Schlüf ine Trüel, | Macht's der chalt? | Schlüef ines Chalb? | Macht's der ebbe recht? | Schlüf ine Weberchnecht. (ALEMANN.) — Fenti alak SCHÖPF-nél D. M. III. 516. — STÖBER D. M. IV. 473.: Hesch Durst? | Schlupf in e Wurst, | Hesch Hunger? | Schlupf in e Brummer stb.

158. Hintən Gittə
Sitzt ə Rittə,
Trinkt ən Littə
Eñglisch Pittə.

Eredetileg aligha volt gyermekdal.

159. Tə Tələwästl mit'n Tschäko
Nimpt's Meïssə-r-aussə und schnaitt' si's Gnäck ä.

160. Joukəļ gēh, gēh tu vuərauñ
Tu häst ti grässñ Stifl auñ.

161. Mit ti Fiöss vögēht mə si,
Mit ti Heïnt vögraitf mə si,
Mit'n Aasch vaschaisst mə si.

162. Auf tə Mauə,
Auf tə Lauə
Sitzt ə grāssi Waunzñ,
Schauts mə niə teï Waunzñ auñ
Wiə teï Waunzñ taunzñ kauñ.

163. O hailichə Florian
Tu kraitzpräwə Mauñ,
Beschitz unsri Haisə
Und zint aundri tēfə auñ.

BÖHME 1650: Florian, Florian | Zünd dem Madel den Rocken an (egy sz. Jánosnapi dalból), átvéve Bernhard FISCHER-nek Geschichte der Stadt Anspach 1786 c. művéből. — Bajorországbán ugyanez a dal szent Castulusra. HOEFLER: Die Kalenderheiligen als Krankheitspatrone beim bayrischen Volke. ZfdVk. I. 295.

164. Zwischn zwāa Taunnənpam
Sitzn zwāa Hāsp,
Tə-r-āni tuit Zitən schlāgn,
Tə-r-aundri tuit plāsp,
Tā raitt ə Suldāt tōhea
Und schaisst'n auf t' Nāsp.

BÜNKER 342. Harkából; az utolsó sor elött: Houtn vatroussn | Nimpt ti Pistuln heraus | Und schiasst'n auf t' Nasn. — Többnyire csak az első négy sor ismeretes: SCHLOSSAR ZfdVk. V. 280. — SCHÜTTELKOPF Car. I. 135. — WAGNER D. M. VI. 110. — GUNDLACH 953. — Kissé elváltozva BÖHME 1218. és SIMROCK 533.: Zwischen Berg und tiefem Tal | Sassen einst zwei Hasen | Frassen ab das grüne Gras | Bis auf den Rasen. — Als sie satt gefressen war'n | Setzten sie sich nieder, | Bis dass der Jäger kam | Und schoss sie nieder. — Als sie sich gesammelt hatt'n | Und sich besannen, | Dass sie noch am Leben waren | Lufen sie von dannen. — A vers magja nagyon régi; első két verssorát már a XVI. század elején ismerték.

165. Haili, haili,
 Tə N. is äbschaili,
 Tə N. is a nit schaiñ,
 Kleinnə mitənaundə geiñ.

ZISKA 100. l. — Parodia a „Heilig, heilig, heilig“ kezdetü
 katholikus egyházi énekre. V. ö. a magyarban: Hajlik, hajlik, hajlik
 a templom tornya.

166. Maiñ Kind
 Am Äasch pist plind.

KAINDL ZfdVk. VII. 68.

167. Gēh fuət, gēh weīg,
 Kāft tə-r-um ən Kraitzə Speik.
 „Teiñ hāw i jā schə laung,
 Teiñ nimpt mə ja neaməd weīg.
 Wea mə tei's tuit
 Teiñ hau-r-i am Huit
 Teiñ hau-r-i am Tchako
 Täss ə mə's nimməmea tuit.“

168. Hitschəd, hätschəd,
 Kräləwätschəd.

169. Was ist auf der Gasse?
 — Dreck.
 Was ist sauer?
 — Essig.
 Was ist in der Nuss?
 — Kern.
 = Dreck ess-ich gern.

LEWALTER 668.

170. Salomon der Waise,
 Hāst tu vüli Laise,
 Hāst tu vüli Flēh,
 Prouk tə's in Kaffe.

KAINDL ZfdVk. VII. 73. sz.: Salomon der Weise, sprach zu
 seiner Frau: | „Hast du viele Läuse, bist du eine Sau, | Hast du
 viele Flöh, | Steck sie in' Kaffe, | Hast du viele Wanzen | Kannst
 mit ihnen tanzn.“

171. Amål hâw i an hukkn̄ gsēgn,
 Hâwi teĩntk, ə Gaist,
 Wiər i nēchə zuchi geh,
 Siəch i täss ə schaisst.

BÖHME 1366: Pumpernickel, Pumpernickel | Sass auf einer
 Weide, | Ich dacht, es wär ein Edelmann, | War's ein ruppiger
 Schneider. — Ugyanígy SIMROCK 462.

172. Waunn tə N. schaissn̄ wül,
 Sə gēht ə hintə's Haus
 Hât ə-r-âwə kân Pâpio
 So wischt ə mit tə Faust.

KAINDL, ZfdV. VII. 25. — BLÜMML—KRAUSS—REISKEL, Anthropol.
 II. 99.

173. Kimpt tə-r-âlti Widə,
 Stesst uns âli nidə.

174. Weanə Wichtl Hansl
 Hât pən Reĩnnə t' Haun̄ vëlâan,
 In ərə hâlm̄ Stund is ə widə keĩmmə,
 Is tə Wâgn̄ schə triwe gfâan.

175. Luipəschpâch hâw i ən Strumpf vëlâan,
 Auni Strumpf geh-r-i nit hâam,
 Tâ geh-r-i hâlt widə nach Luipəschpâch,
 Und kâaf nou âan Strumpf zu teĩn âan.

Ausztriaban és Bajorországbán ismeretes; Luipəschpâch helyett
 Lauterbach.

176. Mais auf tə Heifnstöln,
 Frâgs oup's nit âwə wöln,
 Pauñ auf t' Nâcht,
 Pauñ auf t' Nacht.

Az első két sor Stájerországbán van elterjedve.

177. Maiñ Vâdə wâa-r-ə Rauwə,
 Maiñ Muidə hât gstuñ,
 Maiñ Pruidən̄ hâms aufgheĩntk
 Und mi wean's pañd huñ.

ADLER XXX.: Mein Vater ist ein Spitzbub | Mein Bruder sitzt
 im Zuchthaus stb.

178. I und maiñ Vādō,
 Maiñ Vādō und i,
 I keīnn main Vādōn,
 Maiñ Vādō keīnnt mi.

Stájerországi Schnadahüpf.

179. Geīngə mə hãlt nãch Aisnstad,
 Um ə Kraitze Schnupftuwãk
 Fiə ti åltŋ Waiwə.

A közismert máriacelli bucsúsdal parodiája. — VERSÉNYI, Mitteil.
 Ung. III. 101: Zibu zap zap, zibu zap | Um ein Kreuzer Schnupf-
 tabak. — BÖHME 1672: Gigack, gigack | Um e Dreier Schnupftabak.

180. Auf tə-r-Ålm
 Sitzt ə Schwãlm
 Lãsst ə Pãtzəl
 Åwəfãln.
 Kimpt tə Jechə mitŋ Gwea
 Schiãsst tãs Patzł hin und hea.

181. Zukkə, Kaffē,
 Thē, Rum,
 Pum.

182. Fischərin tu zpladi,
 Friss ə Saffəladi,
 Und ə Stikł Prãd tazui,
 Hãst ə gaunzi Wauchŋ gmui.

A „Fischerin, du Kleine, fahre nicht alleine“ kezdetű dal parodiája.

183. Uns hãms aussighaut,
 Miə hãm zən Reīnnə gschaut,
 Teī hãms ghãltŋ
 Pai ti Åltŋ.

Eredetileg ujoncedal.

184. Pən Åasch is finstə,
 Pən Åasch is finstə,
 Wãarum sulŝ pən Åasch nit finstə sain,
 Schaint's gaunzi Jãa kãañ Sunn hinañ.

BÖHME II. 512 (Szászországból): Im Keller, im Keller ist's
finster | Und soll's im Keller nicht finster sein? | Da scheint weder
Sonne, noch Mond hinein. | Piep. — Ugyanigy: DROHSIN 287.

185. Puəschⁿ saits lusti,
Saits nit vətroussⁿ,
Saits nit vətroussⁿ,
Saits nit vətroussⁿ.

Waunn eīng wās nit recht is,
Hauts'əs aini in t' Foutsⁿ,
Hauts'əs aini in t' Foutsⁿ,
Hauts'əs aini in t' Foutsⁿ.

186. Feakəl
Nimms Weakəl
Gēh aini in t' Stād,
Und kafft tə-r^ə Prād.

187. Wiəri auffi pin gaungə,
Hām t' Haunə eascht kräht,
Viəri āwe pin gaungə,
Hām t' Māhdə schə gmäht.
Pin i əwail gstauntⁿ
Und hä(w) əwail gschaut.

Hiətzəd hāt mə tə Māhdə
In's Fuissəl ainighaut,
Ā! wea^ri nit gstauntⁿ
Und hāt i nit gschaut,
Sou hāt mi tə Mādə
In's Fuissəl nit ghaut.

188. Eīmməli, peīmməli
Abadi poch,
Schiöss in's Louch,
Schiöss in Hāsⁿ.

Grād auf t' Nāsⁿ,
Ālts Wai(w) is ā tapai
Āə Maultⁿ,
Reīntt tavaun.

189. Geïstøn hāwi gschissn
 Und haint schaiss i ā,
 Und määring schaiss i widə,
 Und iwəmääring ā.

BLÜMML, Anthrop. III. 195. — BLÜMML—KRAUSS—REISKEL,
 Anthrop. II. 119.

190. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7,
 Fahren wir mit der Dampfmaschin,
 Dampfmaschin ist zerbrochen,
 Fahren wir nächste Wochen,
 Nächste Woche ist's zu spät,
 Sagt der Vater: „Das ist blöd!“

191. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7,
 Gott hat mir einen Brief geschrieben,
 Wenn ich wüsste, wo er ist,
 Hätt' ich ihm die Händ geküsst.

BÜNKER 335. — KAINDL ZfdVk. VII. 1., 2. sz. — BÖHME
 1816. — DUNGER 235. — FRISCHBIER 573. 1—7: Petrus Paulus hat
 geschrieben | Einen Brief nach Paris | Er soll holen drei Pistolen | Ein'
 für mich, ein' für dich, | Ein' für Onkel Ludewich.

192. 10, 20, 30,
 Mädchen du bist fleissig,
 40, 50, 60,
 Mädchen du bist prächtig.
 70, 80, 90,
 Mädchen du bist einzig,
 100, 1000, 100000,
 Mädchen du bekommst die Kron:

BÜNKER 340. — HÖHR 47. — BÖHME 1845.; II. 354. — ROCH-
 HOLZ 310. — FRÖMMEL II. 76. — LEWALTER 201.

193. $6 \times 6 = 36$
 Is tə Learə nou sou flaiSSI
 Sain ti Kində nou sou schlimm,
 Mächt tə Learə tschin, tschin, tschin.

A legkülönfélébb változatokban mindenütt ismeretes. Tartalomra
 nézve 2 csoportra oszthatók a variációk; az egyiknek tartalmát a fenti

szöveg mutatja, a másik csoport a következő vers köré sorakozik...
Ist der Mann noch so fleissig, | ist die Frau liederlich, | Geht die
Wirtschaft hinter sich.

194. 1, 2, 3,
Pīgə, pīgə, Hai,
Pīgə, pīgə, Hāwənstrāh,
Heīwən Plützə Wässər^olauf
Saufⁿ aus und hauⁿ auf.

Ügyetlen kompiláció.

195. Pimpəl, pampəl, wās is tās?
In main Pauch, tā krāpft wās,
Īs kaañ Hiösch, is kaañ Hās!
Pimpəl, pampəl, wās is tās?

BÖHME 682: Hinterm Uf'n kropfelt was — 3. sor: Fuchs. —
Mint altatódal: PÓRA, Mitteil. Ung. III. 132. — KAINDL, ZfdVk. VII.
156. sz.: Bitt Professor, was ist das? | Hinterm Ofen stb. — Sok
változat a feleletet is megadja a kérdésre. Így BOERSCHEL ZfdVk. VI.
198: Vater, Vater was ist das? | Unterm Bette raschelt was! | Kind,
das kann ich dir nicht sagen, | Da musst du die Mutter fragen. —
Mutter, Mutter, was ist das? | Unterm Bette raschelt was. | Kind, das
kann ich dir nicht sagen, | Da musst du die Köchin fragen. —
Köchin, Köchin, was ist das? | Unterm Bette raschelt was. | Kind,
das kann ich dir wohl sagen, | Das ist eine Maus | Die muss heraus. —
LEWALTER-nél 240. az anyát, atyát, orvost és koldust, FRÖMMEL-nél II. 98.
csak az atyát és anyát kérdezik. — A vers eredetileg rejtvény volt.
Mint ilyent megtaláljuk még DUNGER 414: Grossmutter, was ist das? |
Hinter der Höll rumpelt was? | 's ist kein Fuchs, 's ist kein Has, | Gross-
mutter, was ist denn das? (Tüz a kályhában) és BÖHME 689. l. 95. sz.
rejtvény: Anna Kätterle, was ist das? | Ist kein Fuchs und ist kein
Has! | Hat kein Haar und hat kein' Haut, | Schreit doch alleweil über-
laut. — Az „Ist kein Fuchs, ist kein Has“ szólásmód nagyon régi.

196. Michl,
Mit tə Sichel,
Geh grāsñ
Fiə t' Hāsñ
Schnait hiñ
Schnait hea
Schnait^oraundəsmāl mea.

SIMROCK 443. és BÖHME 1338: Michel, hol die Sichel, | Geh
auf den Acker, | Hau wacker | Hau hoch, hau nieder, | Komm dein

Leben nicht wieder. — ROCHHOLZ 39. l.: Micheli mit dem Sichel |
Goh't in d' Aern | Und schnid't nit gern.

197. Tə Michl wiət mi hairātŋ
Tə Michl nimpt mi mit.
Und waumməroamål ghairätt hām
Tå käffmərəuns ən Heanakrāgn,
Tå käffmərəuns ə Heanahaus
Und schau'n və tuət oum hearaus.

SIMROCK 323 és BÖHME 593: Und wenn wir dann beisammen
sind, | Wo kriegen wir ein Haus? | So nehmen wir 'nen Vogelskorb |
Und guck'n oben heraus.

198. Já, já, já,
In Nassau is tə Himml plau,
Já, já, já,
In Nassau is ə plau.

V. ö. FRÖMMEL II. 169: Wir gehen nach Friedenau | Da ist der
Himmel blau | Da tanzt der Ziegenbock | Vergnügt auf grüner Au; | Da
lacht der lieben Kuh | Der Ochs so freundlich zu. | Wir gehen nach
Friedenau, | Da ist der Himmel blau.

199. Maiñ Muidə hāt sīm Tēichte
Und āli hām grāssi Nāñleiche.

SIMROCK 763. folyt.: Sehr weit, breit, tief, tief, tief.

VI. Érintkezés a természettel.

A gyermek első benyomásait az élő és élettelen természettől kapja. Az anya még ölében hordja a gyermeket, de a kutyának, macskának, csirkéknek stb. már is közre kell működniök abban, hogy a gyermek jókedvben maradjon; majd virágokat adnak a kicsi kezébe és a gyorsan tovasiető felhőkre figyelmeztetik. Később, amikor a gyermek már járni is tud, az állatvilág még nagyobb helyet foglal el a kis emberek lelkivilágában; az állatok játszótársai lesznek a gyermekeknek és alá kell magukat vetniök kis parancsolójuk minden szeszélyének. A gyermek nem ismer igazi különbséget ember és állat között, az állatokat is értelmes lényeknek tartja, melyekhez beszél, kérdést intéz, melyekkel civakodik. A nagyobb gyermekeknek a virág szíromlevelei mondják meg jövőjüket, a fűzfásip is csak úgy lesz jó, ha készítése közben megfelelő versikéket mondanak.

Mannhardt iskolája itt is túlzásba vitte a mitológiai magyarázatást. Hogy csak egy példát említsek: be akarták bizonyítani, hogy a gyermek csak azért játszik a macskával, mert az Holle aszszonynak volt szent állatja; az ilyen túlbuzgóság ma csak mosolyt kelthet. De egyik-másik versben a mitológiai vonatkozás ma is félreismerhetetlen, erről megfelelő helyen lesz szó.

E csoport több alosztályra oszlik:

1. Állatvilág.
2. Növényvilág.
3. Ásványvilág.
4. Időjárás.

1. Állatvilág.

200. Unsø Kátz hát Kätzəļ ghåpt,
 Simi, åhti, naini,
 Åans hát schwåazi Prätzəļ ghåpt,
 Tås wåa tås maini.

BÜNKER 289: Uans hát kaa Schwåafal ghapt, | Muass naumât aini. — Bünker változatát ismeri BLÜMMEL—KRAUSS—REISKEL, Anthrop. II. 79. — BÖHME 515*d* (átvéve Peter: Volkstümliches aus Oesterreichisch—Schlesien, I. Bd. c. müvéböl: Eine hat kein Schwanz gehabt | Wächst ihr wieder ein neuer. — SCHÜTTELKOPF, Car. I. 136: A niads hat schwåazi Pratzln ghabt. | Und umern Arsch a Ringle. — MÜLLER, ZfdVk. V. 203 (Leipzig), 2 kk. sorok: 7 an der Zahl | 6 davon sind Kater | Das ist ganz egal. — Még jobban elváltozva DUNGER 54. és BÖHME 515*c*.: Frisch auf, Kameraden | Die Katz hat geheckt | Eine schwarze, eine weisse, | Eine Scheck', Scheck', Scheck'!

201. Kátz, Kátz, zięch taini Handschuich aus
 Sunst krięgst tain Leiptäch já kaañ Maus.

Rendkívül érdekes vers, mely a második sziléziai iskolához tartozó Hans Assmann Freiherr von Abschatztól van. Eredetileg: „Herrn Hans A. Frhr. v. A. Poetische Übersetzungen und Gedichte; Leipzig und Breslau 1704“, lásd Kürschners National-Literatur 36. köt., 376. l.

202. Kätzəļ,
 Gim ə's Prätzəļ,
 Krięgst ə Müli
 Krięgst ən Rähm
 Und's Kätzəļ geht häm.

203. Tə Kätəpaul schaut ti Kat'rin auñ
 Und ti Kat'rin schaut in Kätəpaul auñ
 Miauñ, miauñ.

204. Pauə, pint tain Pul auñ,
 Tās ə mi nit paissŋ kauñ
 Paisst ə mī, kläch i tí,
 Tausŋd Tälə koustəts tí.
 Tausŋd Tälə is kaañ Göld
 Waun i niə a Mādəļ hätt
 Teis mi rupft, teis mi zupft
 Und mit miə in's Peitt aini hupft.

Az első versszak mindenhol ismeretes. A második versszakot mint külön éneket éneklik; v. ö. GODELÜCK, *Anthrop.* II. 235: 100 Thaler isch nit genüe | Noch e schöner Knab' derzüe stb.

205. Gschaumstə Tīnə
 Wās māchn t' Hihnə?
 T' Hihnə leīgn Aijə.
 „Sain t' Aijə taijə?“
 Jā, āans um ən Traijə!

A legkülönfélébb változatokban mindenütt ismeretes.

206. Kikəlihaun,
 Spring təvaun,
 Is ə klāanə
 Gukəsmaun.

207. Kikəlihaun,
 Wea hāt tə wās tauñ?
 „In Peīkn saiñ Pui,
 Tea gipt mə kaañ Rui!“

BÜNKER 188. Ágfalvából folyt: In Peīkn saiñ Tian, | Tei flecht ma'r'an Kraunz | Und plāatt mi zan Taunz. — Fenti formát ismeri ZISKA 98. l. és SCHUCKOWITZ, *ZfdVk.* VI. 294. — A dal eredetileg erotikus irányú volt; v. ö. BLÜMML, *Anthrop.* III. 194.

208. Pougə, Pougə, pätz ti
 Weiss und schwāaz is gāa nit schaiñ!

BÜNKER 193. — V. ö. VIDA, *Ethn.* XII. 128: Szép a páva | Rút a lába. — PAP, *Ethn.* XVI. 306: Szebb a páva, | Mint a pulyka, | Mert a páva aranyos, | De a pulyka kotroneos. | Pul, pul, pul.

209. Pougə, Pougə Hāwənstrāh,
 Pring uns ə schains Weidə!

E dal, melynek folytatása is volt, kihalóféiben van Sopronban, már csak néhány gyermek ismerte, a folytatását pedig Bünker úr szíves közreműködésével sem tudtam megszerezni. Mindazonáltal mégis e két sort tartom gyűjteményem legértékesebb darabjának, mert klasszikus példája a népköltészet elváltozásának. Sehoh a német nép képzeletvilágában a pulyka nem szerepel mint ajándékot hozó állat, annál kevésbé mint viharállat. Azért nagyon közelfekvő a feltevés, hogy a fenti szöveg elváltoztatott alakot mutat. Szerintem e verset a

Közép- és Észak-Németországban ismeretes, *Buko von Halberstadt*-ról szóló gyermekdallal kell összefüggésbe hozni, melynek első két sora a legelterjedtebb változat szerint:

„Buko von Halberstadt,
Bring doch unserm Kinde wat!“

Mint hogy a délnémet Heanzereiban *Buko* alakja teljesen ismeretlen, nevéből a népetimológia *Puga*-t (pulyka) csinált; a szintén ismeretlen *Halberstadt*-ból az elterjedt „Pige, páge *Hāwənstrāh*“ analógiájára *Hāwənstrāh* lett. Minthogy továbbá a gyermekeknek különösnek tetszett, hogy az agyonesúfolt pulyka szép dolgokat hozzon nekik, a „Heagouts-kuisel“ (szentjánosbogárka) motívum példájára szép időt kértek tőle. Kevés példán lehet a népdaloknak változatokra való szétesését ily világosan szemmel kísérni.

Ami már most Buko von Halberstadt személyét illeti, sub iudice lis est, egységes álláspontot nem sikerült még a gyűjtőknek létrehozni. A kérdést megvilágító jegyzeteket találunk ROCHHOLZ 115. l., BÖHME 33. l. és LEWALTER 274. l. Winnigsted kézirati „Chronicon Halberstadtense“, Klamer Schmidt „Poetische Briefe“ 1750, 50. l., Richey „Idioticon Hamburgense“ 1755 és Helmold „Chronik der Slaven“ 25. fej. történeti személyként említik Bukót, aki, szerintük, püspök volt és a 1030—1088. élt II. Burekhardtal vagy Buccóval azonos. E püspök igen nagy gyermekbarát volt, amolyan szt. Miklós-féle. Az idézett művek a gyermekdallal bizonyítják a püspök gyermekszeretetét, tebát avval bizonyítanak, amit bizonyítani kellene. A gyűjtők korán észrevették e fogyatékoságot; Rochholz és Müllenhoff Grimm-féle alapon állva gyorsan készen voltak egy hipotézissel: Buko nem egyéb, mint a Herrgottskäferchen, melyet egyes vidékeken Buköken, Muhköken, Bukök névvel is jelölnek és amely végelemzéseképen az Edda vörös tehenével azonos, mely a népek harca és a Muspilli alkalmából az égen kifeszített hidon megy át; Müllenhoff szerint Buko egy háziszellem, melyet bukow-nak is neveznek. De honnan kerül ez esetben a Halberstadt a dalba? E kérdésre Lewalter akar megfelelni, ki kevésbé ismeretes változatok alapján bizonyítja, hogy a Halberstadtot — szerinte Hallet és Brement is (én a Buko von Bremen vagy Buko von Halle kapcsolatot sehol nem találtam) — az a gondolat teremtette meg, hogy a Bukótól kért szép dolgok „lassen sich nur in der Stadt kaufen“. Eszerint tebát a dal Halberstadt környékén keletkezett.

Amint ebből látható, egy hipotézis sem kifogásolhatatlan. A soproni változat Rochholz feltevéséhez áll legközelebb, mert benne a Buko és a szentjánosbogárka közötti kapcsolat kétségen kívül bizonyos.

210. Mu, mu, mu
Schrait ti gschecköti Kuh.

BÖHME 654: Mu, mu, mu, | So ruft im Stall die Kuh, | Sie gibt uns Milch und Butter, | Wir geben ihr das Futter, | Mu, mu, mu, | So

ruft im Stall die Kuh, — Ugyanigy: SIMROCK 313. — FRÖMMELE II. 12. — KNAPP 24. 1. — LEWALTER 97. — Budán némi változással: Mu, mu, mu, | Sagt die bunte Kuh, | Die Mutter gibt das Futter, | Die Kuh, die gibt den Butter. | Mu, mu, mu, | So sagt die bunte Kuh.

211. Joudl pum pum pum,
Stess Heífəŋ nit um,
Stess auffi, stess ǎwi,
Stess rund umətum.

BÜNKER 200. — ZISKA 96. 1. — V. ö. BÖHME 1375: Schuh-
machers Bue | Schlag' Nägel in d' Schuhe, | Schlag' uff und schlag a, |
Schlag' alleweil zu.

212. Āli maini Āntŋ
Schwimməroam See
Steïckŋ in Koupf in's Wässə
Und reïckŋ in Hintən in t' Hēh.

BÖHME 645. 4. sor: Den Bürzel in die Hōh! — LEWALTER
99. — Mint jäték BÖHME II. 254.

213. Kimpt ti Kui,
Frisst's ti zui,
Kimpt ti Maus,
Frisst's ti aus,
Kimpt tə Stuəch,
Frisst ti tuəch,
Kimpt ti Gāas,
Unt măcht mek mek,
Und schaisst təroəŋ grāssŋ
Hauffŋ Treck.

Eredetileg „Felferliedchen“, mint azt BÖHME 936 és SIMROCK 713
mutatják: Pipe willst du nicht geraten | Schmeiss ich dich in Pfaffen-
garten | Kommt die Kuh . . . (folyt. mint fent, majd:) Frisst dich
durch | Kommt das Kalb, | Frisst dich halb, | Kommt das Schwein, |
Frisst dich über und über 'nein, | Jetzt wird's Pfeifchen fertig sein. —
Az állatok nevével való rímelés a gyermekdalköltészetben gyakori;
v. ö. SIMROCK 9: Kommt eine Maus | Die baut ein Haus, | Kommt ein
Mückchen, | Baut ein Brückchen, | Kommt ein Floh, | Der macht, sieh, so!

214. A kiesett fogat a gyermek a következő szavakkal a
kályha mögé dobja:

Maus, Maus, i gip təroəŋ pānənən Zaunt,
Gīmə tu ən aisənən Zaunt.

A szokás mindenütt elterjedt, Magyarországon is. Régiségét mutatja, hogy egy Männling nevű lelkész 1712-ben megjelent „Curiositäten“ c. művében 10 szakemberrel igyekszik bizonyítani, hogy a gyermekeknek csakugyan nőtt vas- vagy aranyfoguk. (Rochholz 338. l.) A szokás eredetével foglalkoztak GRIMM, Myth. 1044, SIMROCK, Myth. 461, főleg azonban GROHMANN: Apollo Smintheus und die Bedeutung der Mäuse. Prag, 1862. Grohmann agyafűrt következtésekbe bocsátkozik, melyek méltán mosolyra indítanak; de mint-hogy felfogása nagyjában összeesik a Kuhnéval és Mannhardtéval, bizonyítékait pedig Simrock is elfogadta, feltevései tehát sokáig uralkodó helyzetet foglaltak el, nem lehet őket figyelmen kívül hagyni. A következőkben összefoglalom említett szerzőknek e tárgyra vonatkozó, különféle helyeken tett megjegyzéseit:

A villám úgy jön létre, hogy egy dárdát forgatnak a napkorongon; e műveletet később a napisten nemzési processzusával azonosították, mely létrehozta a kis gyermekek lelkeit, akik ezután Holle asszony kútjába kerülnek, honnan a gölya hozza őket napvilágra. Egy más hit szerint a fentemlített dárdaforgatás hozza létre az egereket is; így nagyon könnyen megtörténhetett, hogy az egeret azonosították a lélekkel, ami meg is történt, mert a régiek a halott testét elhagyó lelket egy a szájából kiszaladó egérrel ábrázolják (l. Böhme 149. jegyz.). Grimm folytatólagosan bizonyítja, hogy a vadkannak és egernek sokszor ugyanazon funkciója van, amiért a kettőt fel is cserélik. Egy merész ugrással most azt bizonyítják, hogy a vadkannak és egernek fogát abstrahálták és összehasonlították a villámmal; így lett azután a villám és az egér egy és ugyanazon fogalom. Ezen előzményekből levonták a következtetést: A gyermek a lehető legkeményebb és legerősebb fogat akarja; már pedig mi erősebb a villámnál, mely hatalmas fákat is „ketté tud harapni“! Ezért hiszik, hogy ha egy villámsujtotta fából kis fogvájót készítenek, akkor megszűnik a fogfájás és minthogy villám és egér ugyanaz, ezért dobják a fogat a kályha mögé vagy az egérlyukba. — Minél agyafűrtabb, körülményesebb volt valamely hipotézis, annál nagyobb elismerésre számíthatott a múlt század közepén. Fenti feltevés, melynek egyes részei csak lazán függnék össze, ma már teljesen elavult. Minek a villámmal, napistennel és sokféle mással magyarázgatni, mikor az egér egymaga is elegendő! A szokás alap gondolata ez: Egér, add nekem a te erős fogadat, mellyel mindent meg tudsz rágni, helyébe adom én az én rossz fogamat! — Érdekes, hogy e szokást Nyugat-Afrikában a Kru- és Accra-négerék is ismerik (l. Hennicke, Urquell VI. 103).

215. Fleißmaus,

Raiss mə nit ti Haausaus.

SIMROCK 617: Fledermaus, | Kämm mich de Haar aus, | Fledermaus speck, speck. — A hit, hogy a denevér az ember hajába repül és azt kitepi, mindenütt ismeretes.

216. Fleidəmaus,
Wou is taiñ Haus?
— In Wäld traust
Huhu.

BÜNKER 177. — BÖHME 683 és REGENHARDT, DM. VI. 423 :
Fläädərmaus, wo ist din Hús? | Bäwen up dat Rathús. | Wat makst
du dar? | Ik kämme min Hâr — folytatása más dalból. — SIMROCK
618: Plirrmús | Ba hiäs din Hús? | Omme Bremmensteine. | Back din
Brot | Knoke din Maus | Jet et ganz alleine. — WOESTE (Rhein-
fränkisch) DM. V. 277; Flädərmús | Wa kömstə 'rus? | Üs däm
äldən Hús 'ərus.

217. Spinnərin am Muəgn
Bringt Kumməround Suəgn,
Spinnerin am Änd
Am Glick sich länđ.

LEWALTER 107, a 2. és 3. sor között: Spinne am Mittag | Bringt
Glück am dritten Tag, | Spinne am Nachmittag | Bringt Glück am andern
Tag. — A pók mint szerencse- vagy vészállat mindenütt ismeretes.

218. Maikeifə sum, sum, sum
Taiñ Vādə is in Prumm
Taiñ Muidə is in Kiəwisgättl
Sum, sum, sum.

BÜNKER 167.

219. Maikeifə fiəch,
Taiñ Vādərouis in Kriəch
Taiñ Muidə is in Pumməlaund
Pumməlaund is äbgepraunnt
Maikeifə fiəch.

A dal mindenütt ismeretes. A Maikäfer helyett állhat: Grütz-
würmchen, Buchweizwürmchen, Marienwürmchen, Himmelschäfchen stb.
Badenben így éneklik: Die Mutter ist in Hollerland | Hollerland ist
abgebrannt, — más helyen Engelland, Ungerland, Hessenland. A Holler-
land és Engelland elnevezésekből messzemenő mitológiai következte-
téseket vontak, melyek az istenek alkonyára, Wotan utolsó küzdel-
mére és Holle birodalmára vonatkoznak. Ennél érdekesebb, mennyire
esonttá és vérré lett e dal a gyermekek képzeletében. Wehrban a
Zeitschr. für den deutschen Unterricht XXIV. (1912) 345. kk. lapokon
közöl néhány új gyermekdalt: Flieg, Zeppel, flieg, | Dein Vater ist
im Krieg, | Du selber fährst in's Frankenland, | Dein Luftballon ist

abgebrannt. | Flieg, Zeppel, flieg. — Egy másik: Ei Zeppelin, ei Zeppelin | Wo hast du deine Luftmaschin? | Sie ist der ja im Pommerland | Von unne bis obbe abgebrannt! | Ei Zeppelin . . .

220. Schmettøling seitz ti,
Måaring is tø Leitzti.

BÜNKER 174.

221. Schmettøling fluich aus,
Måaring is taiñ Jåarøaus.

BÜNKER 175.

222. Keandlø, Keandlø
Pucks Heindl
Kikalelle sss.

BÜNKER 173.

223. Heagouttskuisøl fluich in Prumm
Pring uns måaring ø wåami Sunn.

BÖHME 825. — SIMROCK 598: Maikatt | Flügg weg | Stüff weg | Bring mi morgen goet Wedder med. — ZISKA 96. l.

224. Heagouttskuisøl fluich in Pusch,
Pring uns ø Simpøl vul Häslnuss.

BÖHME 834. — SIMROCK 591.

225. Kuisøl geh, måks Tiøl auf,
Låss ti liøwi Sunn heraus,
Sum, sum, sum,
Tås Kuisøl fält in Prumm.

E dal még Magyarországon is meghonosodott. KISS ÁRON 23: Katóka, Katóka | Menj az égbe | Mondd meg az Istennek | Eressze be a meleget | Zárja ki a hideget.

A szentjánosbogárról szóló dalokban valószínűleg mitológiai maradványokkal van dolgunk. Mannhardt a Germanische Mythen-ben nagy szorgalommal gyűjtötte össze e dalokat és magyarázó jegyzetekkel látta el. E magyarázatokat természetesen ma már csak a legnagyobb óvatossággal kell vennünk. Annyi azonban bizonyos, hogy a szentjánosbogárka Freyának vagy Hollének volt a szent állatja. A hit, hogy a bogár jó időt tud hozni, talán még ebből az időből való.

Később Baldernek lett szentelve, kinek ünnepe június 24-ére esett. Minthogy a keresztény naptár e napra szent János ünnepét teszi, a bogarat elnevezték Johanniskäfernek; ezen elnevezést átvette a magyar is. A kereszténység a Freyakultusból Máriakultuszt csinált, innen a Marienkäfer, Muttergotteskäfer elnevezés. A Mukuisəl szó, mely Sopronban is ismeretes, talán az angol bukow-val van összefüggésben; l. e gyűjtemény 209. számának jegyzetét. A bogár más népeknél is szent állat volt. KUHN (Hagens Germania VII. [1846], 435. l.) megemlíti, hogy a szanszkritban Indragopának nevezték, ami annyit jelent: Indra isten védeence. Ugyanő néhány angol dalt is közöl, mely e bogárra vonatkozik. Angliában a neve: Lady bird, Lady cow, Bishop Barnaby. Más angol verseket l. BÖHME 176. l.

226. Kukuk, Kukuk säch miä hea,
Wiä vül Jáaoroi leim wea.

Hasonlóan BÖHME 696 kk. — SIMROCK 667 kk. — HÖHR 26. — SCHUSTER 343. — A kakuknak prófétai tehetsége mindenütt ismeretes. Böhme 151. l. még svéd és újjörög példákat is közöl.

227. Stüglitz, Stüglitz,
's Zaissəl is kraunk
Geïmmə zən Pädə
Lässməröä Ädə
Stüglitz, Stüglitz
's Zaissəl is kraunk.

Mindenütt ismeretes.

228. Stuæch, Stuæch,
Schnibl schnåbl
Mit tə laungə Haigåbl
Fluich zən Peïckŋhaus
Und pring mərœæn græssŋ
Weïckŋ hearaus.

Számtalan változatban mindenütt ismeretes. Némelyek a pék házában a Nornen (párkák) lakására ismernek.

229. Storch, Storch, du Guter,
Bring uns einen Bruder,
Storch, Storch, du Bester,
Bring uns eine Schwester.

Mindenütt ismeretes. Lewalter e dal hazáját Németország északi részébe teszi, de téved, ha azt mondja, hogy délen nem ismerik.

A hit, hogy a kis gyermekeket a gólya hozza, már ősrégi. Lewalter 297. l. azt állítja ugyan, hogy a legrégebb adat e hitre vonatkozólag a XVII. századból van; ez tévedés, mert már a középkor elején találunk úgynevezett „Storchbrunnen“, melyeken egy gólya a kútba néz, hogy onnan kis gyermeket halásszon ki. E hit ősi mitológiára megy vissza; a gólya volt Holle asszony hírnöke, ő hozta Holle földalatti kútjából fel a gyermekeket. A gólyát ezért nagy tiszteletben tartották, sokszor emberi lénynek nézték. (Rochholz 87. kk. l.) A hitre vonatkozólag v. ö. Urquell VI. 41, 125, 159, 218.

230. Rām, Rām,
Tea z'leītz̄t kimp̄t
Wiət pegrām.

BÜNKER 193.

231. Rām, Rām,
Tə leītz̄ti muiss Steazheifəļ nāchtrāgn.

232. Schneck, Schneck,
Reīck taini viə Kiən hearaus,
Sunst nimmə ti
Und wiəf ti
Ins preīnnəti Haus.

Számtalan változatban mindenütt ismeretes. Fenti változathoz egész hasonló dal KISS ÁRON-nál 14. kk. l. — V. ö. KORITSÁNSZKY, Ethn. XIV. 309: Tücsök koma gyere ki | Mert felszántom a házadat | Csáli kő! — Hasonló a szerbeknél Urquell I. 18: Puž, muž, pusti roge van | Da ti kuču ne prodam | Caru i carici za krajearicu. — Még a japánok is ismerik; ennek német fordítását l. Wehrhan 116. l.

2. Növényvilág.

Ide tartoznak a fűzfasipok készítésénél énekelt „Felferlieder“ és a virágjóslatok. Az előbbieket tulajdonképen munkadalok, mert a munka ritmusát megfelelő dalok kísérik (l. BUCHER: Arbeit und Rhythmus c. művét).

233. Fölfə, Fölfə, geh,
Sunst wiəfəəti in See,
vagy: Geh mit miəərin Schnee.

BÜNKER 228. — A 2. sor után még lehet: Geh mit miə in's Ungəlaunt, | Kriəgst ə Pampəļ pam, pam, pam — vagy: In Ungə-

launt sain t' Krutzŋ | Tei wean tə in Schwâaf âstutzŋ — vâgy :
Tei wean tə 's Lou ausputzŋ.

234. Fölfə, Fölfə, gēh mit miə,
Gēh mit miərr-in Wâld,
Gēh mit miərr-in's Ungəlaunt
Tas i ə pissəļ ungerisch kaunn.

Hasonló dalok még BÜNKER 228—33.

235. Zi, zu, Fölfə
Tə Kouch und tə Kölnə
Zāhn tə Kâtz t' Haut ā
Weafŋ 's iwən Grāŋ
Freißŋ's t' Hund und Rāŋ.

Számtalan variáció SCHELL-nél, Urquell III. 203, 254, 294, 324.

236. Fölfə, Fölfə, Höülzļ
Lai mə taini Pöülzļ
Waunst mə's nit wülst laichə,
Wiərrəti äwəstraichə
Iwən Pugļ, iwən Äasch
Wean taini Pöülzļ wāach.

BÜNKER 234.

237. Ea liəpt mi
Vən Heazŋ
Mit Schmeazŋ
Innsgeheim
Gaunz allein
Vül
A weinich
Odə gāa nit.

Többyire csak az 1., 2., 7., 8. sorok. Így BÖHME 910. —
SIMROCK 895. — KNAPP 33. 1. — HÖHR 76. — DROHSIN 318. folyt. :
Über alle Massen | Kann's gar nicht lassen. — DUNGER 78. 3 kk.
sorok : Über alle Massen, | Ganz rasend, | Aufrichtig, | Klein wenig, |
Gar nicht. — V. ö. Margarethe virágjóslatát a Faustban.

238. Ha valaki szívvirágot tép le, ezt mondják :

Nau wâat, nau wâat, kimm aussə
Tu raisst tainə Muide 's Heaz aussə.

3. Ásványvilág.

239. Kitzl, Kitzl stül mi,
 Kitzl, Kitzl stül mi,
 Kitzl, Kitzl håst mi gstült,
 Kitzl, Kitzl stül mi.

Ezen dalt a gyermekek akkor éneklik, ha megütötték magukat vagy ha véreznek. Szövege mindenesetre erősen megrongált változatot mutat, melynek értelmét ma már nem ismerik. Eredete azon babonában van, hogy a patakból előhozott nedves kő (Kitzl = Kieselstein) meg tudja szüntetni a vérzést. E babona rendkívül régi; már *San Bernardino da Siena* (1380–1444) prédikációiban is megtaláljuk: „Contra fluxum sanguinis per nares, vel aliunde, habent quosdam incantationes, quibus utuntur cum *lapidibus vivis* positis circa nares.“ Hogy a „lapides vivi“ nedves kavicsokat jelentenek, saját megfigyelésemel kívül bizonyítom GOTTSCHALK HOLLEN szerzetessel, aki prédikációiban Bernardinóra támaszkodik. Nála a fogfájás ellen „aufferunt lapidem de aqua fluente, et cum ore levant“. L. ZACHARIAE: *Abergläubische Meinungen und Gebräuche des Mittelalters in den Predigten Bernardinos von Siena*, ZfdVk. XXII. 113. és magyarázó kiegészítésemel u. o. XXIII. 80.

4. Időjárás.

240. Maireign, Maireign
 Mäch mi gräss.

Rövidített alak. BÖHME 1044a—d folyt.: Bin so klein, wie ein Hotzelklos. — SIMROCK 551. folyt.: Wie ein Hinkelsbein. — KNAPP 35. l. — HÖHR 29. — SCHUSTER 337. — LEWALTER 85.

241. Maireign, Maireign
 Mäch mə maini Håa laung
 Sou laung, sou laung
 Pīs i trauf sitzə kauñ.

BÜNKER 203. — V. ö. KISS ÁRON 20: Ess eső, ess eső, | Fűbe, fába | Buza bokorjába. | Olyan legyen az én hajam | Mint a csikó farka, | Még annál is hosszabb: | Mint a Duna hossza, | Még annál is hosszabb: | Mint a világ hossza.

242. Regen, Regen, Tröpfchen,
 Es regnet auf mein Köpfchen,
 Es regnet in das grüne Gras,
 Da werden meine Füße nass.

BÖHME 1018 és SIMROCK 540: Räne, Ränedrappche | Fall nit op ming Köppche | Fall nit op ming Butterfaass, | Et wihrd söns ganz kletschnass. — BÖHME 1018c és SIMROCK 547, folyt.: Et regnet op min Scholderblatt, | Dann werden wei allemolen natt. — SIMROCK 541, folyt.: Regne nit auf mein' Mandelkern | Regen, ich hab dich gar zu gern. — BÖHME 1019, folyt.: Fall mer net dernewe | Dass ich lang soll lewe! — WOESTE, DM. V. 277: Räne, Räne Tröppgen | Et ränd mer op men Köpgen | Et ränd mer en men Beiönfas | Múarən wër ich düernass | Düernass wër ich net | Sò lang lëw ich net. — FRÖMMEL II. 55, folyt.: Falle lieber auf das Gras | Mache das ganz klitschenass.

243. Es reïgnt, es reïgnt

Wås niə kauñ,

Und waunn's schə gnui greïgnt hāt,

Faungt's widə və vāan auñ.

2., illetőleg 4. sor így is:

Es reïgnt sainən Lauf

— — — — —
Heat's tou nau nit auf.

BÖHME 1032: Dann hört's auch wieder auf. — Ép így: LEWALTER 83. — FRÖMMEL II. 53, 54. — HÖHR 29. — KNAPP 34. l. — ROCHOLZ 342. l.: Löss regne, wenn es regne will | Und lo dem Bach de Lauf, | Und wenn es gnue g'regnet hat, | So hört's von selber auf. — Nagyon régi vers, már HENISCH: Teutsche Sprach und Weisheit, Augsburg, 1616 c. művében is meg van említve: Es hat noch nie so lange geregnet, es hat endlich doch einmal wieder aufgehört.

244. Es reïgnt

Gout seïgnt.

Megszámlálhatatlan változatban mindenütt ismeretes. Sopronban csak e két sort ismerik. Valamennyi variáció felsorolása lehetetlen, itt csak a főbbekre szorítokozom, melyek ismét nagy mértékben szétágaznak. WUNDERHORN 820. l., továbbá SIMROCK 538, BÖHME 1030, KNAPP 34. l. folyt.: Die Sonne scheint | Der Mond greint | Der Pfaff sitzt im Laden | Frisst alle Pallisaden | Die Nonne geht in's Wirtshaus | Trinkt alle Gläser aus. — BÖHME 1029: Der Pfaff gieht in Goare | Un holt Pomeranze | Komm mer wolle tanze. — LEWALTER 81: Die Männer gehen ins Wirtshaus | Und stecken all die Köpf' heraus. — HÖHR 29: Die Erde, die so durstig ist | Dass ihren Durst sie bald vergisst. — LENNARZ, Rhein, V. 202: Die Panne werde nass | Da kamen drei Pastore | Die wusche sich | Die kämte sich | Bis de Regen über war. — KNAPP 59. l.: Es gingen drei Juden | Die wurden dreitschnass. — Lewalter mitológiát akar e versbe belemagyarázni, de nem sok szerencsével.

245. Waunn's schnaipt, sə schnaipt's waiss,
 Und waunn's gfreat, sə gfreat's Ais,
 Und waunn tə Mülnə taunzt,
 Wiot's Mäl schneewaiss.

GUNDLACH 948.

246. Reïgnə, Reïgnə, Troupfə
 Ti Puiwən muiss mə kloupfə,
 Ti Mäl lïgn in Feïdəpeïtt,
 Ti Puiwən lïgn in Sautreïck.

Mindenütt ismeretes.

247. Liəwi Frau, māk's Tiəļ auf,
 Läss ti liəwi Sunn heraus,
 Läss in Reïgn trinnə,
 Läss in Schnee vəprinnə.
 Sitzt ə klääns Eïngəļ auf tə Paunk,
 Hāt ə rāds Äpfəļ in tə Haund,
 Fält vən Himml 's Äpfəļ äwə,
 Schlägt in Eïngəļ 's Kappəļ äwə.

Számtalan változatban mindenütt ismeretes. A magyarban is;
 v. ö. KISS ÁRON 22: Jöjj fel meleg | Menj el hideg | Tedd be Isten
 kis kapudat | Nyisd ki Isten nagy kapudat.

248. Sunnānl schaiñ,
 Kriægst ən Meïtzñ Praiñ.

VII. Hangutánzás.

A külső természet hangjelenségeinek utánzása az emberi nem minden fájának közös tulajdonsága, úgy hogy vannak, akik ebben látják az emberi nyelv eredetét. A gyermek képzelete is korán magába szívja e hangokat, melyekre velük hasonló hangzású és rimelő szavakat alkot. Nagyon hasonlít ezen eljárás a népetimológiához, mely ismeretlen szavakat rokon hangzású ismert szavakká változtat át. — Az ily hangutánzások minden népnél megvannak és nagyon régi keletűek. Így már Szt. Elek és a trieri zsinat felszólaltak azon babóna ellen, hogy a madarak hangjában valami értelmet keresnek. (Mogk: Mythologie; Pauls Grundriss III. 264 és Friedberg: Aus deutschen Bussbüchlein 403. l.). Ép oly régiek a „harangnyelvek“. Rochholz (60. l.) megemlíti, hogy az aarai könyvtárban őriznek egy régi kéziratot, mely szerint „campanae refectorii in abbatia Parcensi, extra Lovanum“ következő hangutánzó felírása volt: „Vinum bonum, bonum vinum“. Általánosan ismert hangutánzás Luther tréfája:

„Kling klang gloriam
Die Sau die hat den Chorrock an.“

Ugyancsak ide tartozik az úgynevezett rímkeresés, mely egyes szavakhoz rímes választ fűz. Sopron, más vidékekhez viszonyítva, szegény hangutánzásokban.

249. Pimpaum
Tə Pfäff is kraunk
Tə Meïssnə laitt
Ti Kui schrait
Mu!

BÜNKER 252. — BÖHME 1159. — SIMROCK 312: Bum bam | Die Glock ist krank | Wo leit sie dann? | Im Kreuzgang. — REHSNER,

ZfdVk. VIII. 125 : Der Mesner hangt | Der Pfarrer schreit : | Wo sein die Leut? | Im Wirtshaus drinn | Und trinken ein Seidl Wein. — LOHMEYER, Rhein VI. 105 és SCHÖN, Rhein V. 293 : Bim bam | Die Glock ist krank | 's liegt a doder Mann im Schrank. | Wer soll ne dann begrawe? | Die Alzele oder die Rawe.

250. Pim pam pam
Hāwənstrāh,
Pfaift tə Nigl̄
Taunzt tə Flāh.

BÜNKER 252.

251. Klingl̄, klāngl̄,
Schlēchti Schlangl̄,
Keimpts zsaumm,
I laitt zsaumm.

BÜNKER 255. — Hasonlóan Szívós, Ethn. I. 109.

252. A nagy harangok így szólnak :
Puəchə, Pauə.

A kis harangok :

Wea wiəts zāln?
Wea wiəts zāln?

HERMANN O., Ethn. II. 324. Nagyon régi vers. Már Sebastian Brandt mondja a Narrenschiff c. művében (ed. Zarneke 427. l.): In einem pfarrthurm hangend dry glocken, die erst und kleinst, anzugel und glüt, spricht: „Gem wyn, gem wyn, gem wyn“ etc. Die ander gröber, so man die Non glocken nennt, spricht: „Wär zalts, wär zalts, wär zalts?“ Zelest lüt man die gros Sturmglocken, die brummt: „Puren, Puren, Puren“. — E helyet átvette később Sebastian Franck említett művébe (l. a Bevezetést). — ZINGERLE 60. — BÖHME 233. l.

253. A trombita szavát utánozva :
Tatatra, hást Eipfl̄ gstuḷḷ
Tatatra, i ā,
Tatatra, hām's mi təwischt,
Tatatra, ti ā.

BÜNKER 256, 2. kk. sorok : Pian a, | Kriagst tas mit ta Hiatatulln |
Tratata i a. — V. ö. a magyarban : Katona bácsi nagyfűlű | Elmaradt
a többitül.

254. Esti trombitaszónál:

Naini, naini
Gēht's in's Peitt aini.

255. A dob ezt mondja:

Gēht's hāam, gēht's hāam,
Eis Lumpnhund
Eis freisst's in Kaisə
's Prād uməsunst.

PIGER 43. l. 3 kk. sorok: Habt's g'fressn und g'soffn | Habt's
no net gnuā? | Habt's dem Kaisa t' Schanz verbaut | Mit Leberwurst
und Sauerkraut.

256. Úgyszintén:

Trai leīdəni Strīmpf
Und zwāa sain fimf.

(In infinitum.)

BÖHME 1168. folyt.: Wenn ich einen verlier | Hab ich doch noch
vier. — HÖHR 38. — SIMROCK 722, Böhme változatához: Wart ich
werd dich kriegen | Kriegen, kriegen, kriegen. — ROCHHOLZ 55. l.,
3 kk. sorok: Und wenn i ein verlier—lier—lier | So han i numm'n
no vier—vier—vier | So han i numm'n no vier | Drei ledernig
Strümpf | Drei und zwei gent fünf | Mi Vater het es Chartespiel,
Chartespiel | Het niks als lauter Trümpf.

257. Ha esik, azt mondja

a kakas: Ā grāssi Nout!
a kacsá: Tās is guit,
Tās is guit!

BÖHME 1093. — SIMROCK 787. — FRISCHBIER 250.

258. Zizipē, zizipē
Wiət schə widə Summə wēn!

BÜNKER 260.

259. Zizipē, zizipē,
Reīckt in Aasch in t' Hēh.

260. Grāssi Uərən geīngə: tik. tak,
Klāani Uərən geīngə: tiki. taki.

161. Két cséplő így csinál:

Tik, tak.

3 cséplő:

Miærvæn Schåas,

Tiærvæn Schåas.

4 cséplő:

Aussø muiss ø,

Aussø muiss ø.

V. ö. HÖHR 32. Er messt erouss.

262. Dominus vobiscum

Ti Kâtz springt am Tisch um.

263. Dominus vobiscum

Ti Kneil springø am Tisch um.

264. Kiæri eleisum,

(Kyrie eleison)

Tø Pfåarø springt am Mist um.

265. Kiæri eleisum,

Ti Pfåarøkeïchin reïntt in Pfåarø um.

266. Per omnia saecula saeculorum,

Tø Pfåarø reïntt wiø-r-ø Nåa-r-um.

267. Pātø noustø

(Pater noster)

Aatnø Schuæstø.

V. ö. a magyarban: Pater noster | Apád suszter | Anyád
csizmadialeány volt. (Debrecen vidékéről.)

268. Laus tibi Christi

Lauf odø í frïs ti.

ROCHHOLZ 323. l.

VIII. Kis történetek.

Apró mesék, mulatságos elbeszélések vagy csak elbeszélő hangon előadott értelmetlen rimelés tartoznak e csoportba. Külön helyet foglalnak el az ú. n. „hazugmesék“ (Lügenmärchen), melyeknek a legképtelenebb, önnönmaguknak ellentmondó, hihetetlen történetek a tárgyai. E hazugmesék minden népnél közkedveltségnek örvendenek és meg voltak már a legrégebb időkben is. Így Lukianosnak Ἀληθῆς ἱστορία és Φιλοσοφῆς c. művei is ezen kategóriába tartoznak. A legismeretesebb német hazugmese a „Schlaraffenland“-ról szóló.

269. 1. In Wean tã is wås Naichæs gschēgn,
Tø Gåaspouk hât's tæzöült,
Tø hãm's æn tãtŋ Schnaidægsöülŋ
Zøn Puæchëmåastø gwölt,
Jå, jå, jå, jå,
Zøn Puæchëmåastø gwölt, jå, jå,
Jå, jå, jå, jå,
Zøn Puæchëmåastø gwölt.

2. Ti gråssi Påssgaign von Paris
Teĩ waundøt nåch Tiøkai
Und leant tuøt zøn Zaitvøtraib
Ti Zuckøpeĩkørai.

Refrény.

3. Tås Wiøschtlwai vø Portugal,
Teĩ haundlt mit Spinåt,
Tø Steĩphanstuøm tø Weanøståd
Tea wiøt måaring Sulðåt.

Refrény.

4. Ti Taunau is in's Wässə gfāln,
Tə Aisstouss is vəpreinnt,
Tə Steiphanstuəm tə Weanəstād,
Tea is zən Lēschn greinnt.

Refrény.

Mint a tartalma is mutatja, a dal valószínűleg bécsi eredetű, de egyes versszakok máshol is meghonosodtak. BÜNKER 143. Sopron-medgyes: In Miawisch is an Unglick gschegn, | Ta Schlegl hâts tazöllt. | Ta Fischl hât in Hailingstritzl | In's Ant'nstallal gstöllt. | Tâs is jâ a Lu | Ea is hinta ta Schallu. — SCHÜTTELKOPF Car I. 135. mint a soproni változat, csak „Wean“ helyett „Ausland“, „tâtŋ“ helyett „âltŋ“. — BÖHME 1249 (átvéve Birlinger: „Nimm mich mit“. Kinderbüchlein. Freiburg, 1862 c. műből) az utolsó versszakban: Der Rheinstrom ist verbrennt. — Az utolsó sor megvan HÖHR-nél 55. — KNAPP 58. l., az első versszak „Frankfurt“-tal, 66. l. az utolsó versszak „Rheinstrom“-mal.

170. Sul i tə wäs təzöülŋ?
Və tə laungə Öülŋ,
Və tə kuzŋ Wouchə,
Hât maiŋ Vådə ə Sau âgstouchə,
Miə-r-ə Wuəsch, tiə-r-ə Wuəsch,
Miə-r-ən prätənən Häsŋ,
Tiə-r ən Pätzŋ auf t' Näsŋ.

BÜNKER 163. Lékából. — BÖHME 1200. és SIMROCK 1008. 4 kk. sorok: Da haben wir nichts zu kochen | Als ein bischen Sauerkraut | Und darin 'nen Knochen. — BÖHME 1198: Ich will dir etwas erzählen | Von Knik-Knak-Knela, | Von den langen Tagen | Von den kurzen Wochen | Und wenn der liebe Sonntag kommt, | Haben wir nichts zu kochen | Als ein Stückchen Rindfleisch | Und die hellen Knochen. — BÖHME 1199 és LEWALTER 135: Ich will dir was erzählen, | Von der alten Mählen | Wenn sie keine Kartoffel hat, | Kann sie keine schälen. — DROHSIN 375: Von der Muhme Rälén | Von der langen Leberwurst | Wo der Zippel en Dreier kost. — BÖHME 1201 és SIMROCK 1007: Soll i derr ebbs erzähle | Vun de langen Ehle? | Vun de kurze Woche? | Merr hänn hilt nix ze koche | Als e Bissel Katzefleisch | Unn e Paar Kälwerknoche.

271. Es war einmal ein Mann,
Es war einmal ein Mann,
Es war einmal ein misemause Mann.

Der hatte eine Katz'
 Der hatte eine Katz'
 Der hatte eine misemause Katz.

Was macht er mit der Katz' stb.

Er zog ihr ab die Haut! stb.

Was macht er mit der Haut? stb.

Er macht sich einen Sack stb.

Was macht er mit dem Sack? stb.

Er steckt die Hände in den Sack,
 Die Hände in den Sack
 Die Hände in den misemause Sack.

Az utolsó versszaknál a gyermekek zsebre teszik kezüket. —
 FIGER 42. l. a versszakok első során csak egyszor, „Haut“ helyett
 „Fell“, „Sack“ helyett „Tasche“; az utolsó versszak hiányzik, helyette:
 Da gab er 'nein das Geld stb. | Was macht er mit dem Geld? stb. |
 Da kauft er sich ein Pferd stb. | Was macht er mit dem Pferd? stb. |
 Da zog er in den Krieg stb. | Was macht er in dem Krieg? stb. | Da
 schossen sie ihn tot stb. — Hasonló ehhez SIMROCK 1035. —
 Hasonló szerkezetű versek mindenütt ismeretesek. MÜLLER, ZfdVk. V.
 202. — SCHLÄGER, ZfdVk. XVII, 277. — WEHRHAN, Rhein. V. 187. —
 SCHUMANN, Urquell VI. 98.

272. Es war einmal ein Männchen,
 Das kroch in's Kännchen,
 Es kroch wieder heraus,
 Da ist die Geschichte aus.

BÖHME 1190 és SIMROCK 1002, 3. és 4. sor között: Bis an
 des Pastors Haus. — FRÖMMEL II. 92. — WIMMERT, Rhein. V. 290:
 Und du bist aus. — VON DEN HOFF, Rhein. IX. 33 utolsó sor:
 Du wor et jantse vortsäljæ üz.

273. Zwåa Mandel
 Sitzn am Pankel
 Tærlåani læsst en Schåass
 Tærlaundri stesst'n in Åasch.

274. Ti Tirulə Kätl
 Mit ti tickŋ Wal
 Hät ə Wäatzŋ auf tə Knä.
 Wiəs tə Hund hät pissŋ
 Hät's in Kil gschissŋ
 Häm'səs aussigschmissŋ,
 Pai tə Tiə.
275. Es war einmal ein Mann,
 Der kauft sich einen Schwamm,
 Der Schwamm war ihm zu nass,
 Er *gehte* auf die Strass',
 Die Strass' war ihm zu kalt,
 Er *gehte* in den Wald,
 Der Wald war ihm zu grün,
 Er *gehte* nach Berlin,
 Berlin war ihm zu gross,
 Er kaufte sich ein Ross,
 Das Ross war ihm zu klein,
 Er kaufte sich ein Schwein,
 Das Schwein war ihm zu fett,
 Er legte sich in's Bett,
 Im Bette macht er trallallala
 Er glaubt, er hat die Cholera.

SCHÜTTELKOPF, Car. I. 193: Der Wald war ihm zu grean | Drum geht er bis af Wean, | Wean war eam viel z'weit, | Drum geht er af St. Veit, | St. Veit war eam viel z'kloan | Drum geht er wieder hoam. — KNAPP 41. l., 10. sor: Da ging er nach Paros | Paros war ihm zu fein, | Da ging er wieder heim | Und seine Frau Luise | Die kochte ihm Gemüse | Da musste er dreimal niesen z z z. — LEWALTER 597, 10. sor: Da wurde er Franzos | Franzos wollt er nicht sein stb., mint Knappnäl.

276. Es war einmal ein runder bunder Mann,
 Der hatte runde bunde Hosen an,
 Und hatte ein r. b. Pferd,
 Und in der Hand ein r. b. Schwert,
 Er ritt durch die r. b. Strassen
 Wo r. b. Kinder sassen,
 Da sagte der r. b. Mann: „Geht hinweg,
 Dass Euch mein r. b. Pferd nicht schlägt“.

Utolsó 2 sor így is: Geht weg, sagt der r. b. Mann | Dass euch
mein Pferd nicht schlagen kann. — HASONLÓAN BÖHME 1204. — SIM-
ROCK 1013 és BÖHME 1202: schwarzer, kurzer, runder, bunder Mann;
a végén: Nicht wahr, wie von dem sch. k. r. b. Mann | Ich auch so
sch. k. r. b. erzählen kann. — HÖHR 34.

277. Finster war's, der Mond schien helle,
Schnee lag auf der grünen Flur,
Als ein Wagen blitzesschnelle
Langsam durch die Gassen fuhr.
Leute sassen stehend drinnen
Schweigend in's Gespräch vertieft
Als ein totgeschossener Hase
Auf einem Sandhaufen Schlittschuh lief.
Und ein blondgelockter Knabe
Mit kohlrabenschwarzem Haar,
Sass auf einer grünen Bank,
Die braun angestrichen war.
Neben ihm die alte Schachtel,
Zählte kaum erst 13 Jahr,
Ass von einem Butterbrot
Das mit Schmalz bestrichen war.
Und er sprach:
„Holder Engel, süsser Bengel,
Vielgeliebtes Trampeltier,
Du hast Augen, wie Sardellen
Alle Ochsen gleichen dir.
Ich bin gerührt, wie Apfelmus
Und flüssig wie Pomade,
Mein Herz schlägt wie ein Pferdefuss
In meiner rechten Wade.“

HASONLÓAN FRÖMMEL, II. 264, 265. — LEWALTER 492. A vers
egyenes részeit külön is énekelik.

278. Spiele nicht mit Schiessgewehr,
Denn es fühlt wie du den Schmerz,
Quäle nie ein Tier zum Scherz,
Denn es könnt' geladen sein.

A sorok felcserélésével.

279. Ti Gschicht is aus
 Und tã reinnt ti Maus
 Hât ø rãds Kidøļ auñ
 Und måaring ziøgt'søs wiðe auñ.

FRISCHBIER 372, folyt. : Und wer sie fängt, kann sich ein Pelzmütchen machen. — ZISKA 110. 1. : Und fangt beim N. an. — V. ö. a magyarban : Itt a vége | Fuss el véle.

IX. Láncrímek.

A láncrim és gyermekprédikáció a német népköltészetnek ősrégi kedvence. Már a XIV. századból maradtak fenn hasonló szerkezetű versek (l. Wackernagel: *Altdeutsches Lesebuch*, 967). Az egyik sor állitmánya a másik sor alanya lesz vagy csak pusztán szócsere alkotja e verseket. E versek mindenütt ismereteseek, ezért mellőzöm az összehasonlítást.

280. Maini liom̄ Hean,
Ti Kipfl̄ is i gean,
Gean is i ti Kipfl̄,
Ti Wuəsch̄t hāt zwāa Zipfl̄,
Zwāa Zipfl̄ hāt ti Wuəsch̄t,
Tə Pauə hāt sea grāss̄n̄ Tuəsch̄t,
Sea grāss̄n̄ Tuəsch̄t hāt tə Pauə,
Tās Leim̄ wiət'ŋ̄ gāa sauə,
Gāa sauə wiət'ŋ̄ tās Leim̄,
Tə Wainstouck hāt vūli Reim̄,
Vūli Reim̄ hāt tə Wainstouck,
A Kālb̄ is kaañ Gāaspouck,
A Gāaspouck is kaañ Kālb̄,
Ti Preidi is hālb̄.
Hālb̄ is ti Preidi,
Tə Prādschraunk stēht leidi,
Leidi stēht tə Prādschraunk,
A Tisch̄ is kaañ Oufnpaunk,
A Oufnpaunk is kaañ Tisch̄,
Ti Mutzkāt̄l̄ hāt viə Fiss,
Viə Fiss hāt ti Mutzkāt̄l̄,

Rādi Giətl̥ trāgn̥ ti Pauənmāl̥,
 Ti Pauənmāl̥ trāgn̥ rādi Giətl̥,
 A Pfund̥ is̥ kâan̥ Viətl̥,
 A Vietl̥ is̥ kâan̥ Pfund̥,
 A Maus̥ is̥ kâan̥ Hund̥,
 A Hund̥ is̥ kâan̥ Maus̥,
 Ti Preïdich̥ is̥ aus̥.

281. Åans, zwâa, trai,
 Ålt̥ is̥ nit̥ nai,
 Nai̥ is̥ nit̥ ålt̥,
 Wâam̥ is̥ nit̥ kâlt̥,
 Kâlt̥ is̥ nit̥ wâam̥,
 Raich̥ is̥ nit̥ åam̥,
 Åam̥ is̥ nit̥ raich̥,
 Ungråd̥ is̥ nit̥ glâich̥,
 Glâich̥ is̥ nit̥ ungråd̥,
 Singə-r̥-is̥ nit̥ sâgn̥,
 Sâgn̥ is̥ nit̥ singə,
 Kâan̥ Flechtŋ̥ is̥ kâan̥ Schwingə,
 Kâan̥ Schwingə̥ is̥ kâan̥ Flechtŋ̥,
 Hund̥ sain̥ kâani̥ Hexŋ̥,
 Hexŋ̥ sain̥ kâani̥ Hund̥,
 Kraunk̥ is̥ nit̥ gsund̥,
 Gsund̥ is̥ nit̥ kraunk̥,
 Kâan̥ Stuhl̥ is̥ kâan̥ Paunk̥,
 Kâan̥ Paunk̥ is̥ kâan̥ Stuhl̥,
 Weïnich̥ is̥ nit̥ gmuə̥,
 Gmuə̥ is̥ nit̥ weïnich̥,
 Kâan̥ Treïck̥ is̥ kâan̥ Haunich̥,
 Kâan̥ Haunich̥ is̥ kâan̥ Treïck̥,
 Kâan̥ Schwâatŋ̥ is̥ kâan̥ Speïck̥,
 Kâan̥ Speïck̥ is̥ kâan̥ Schwâatŋ̥,
 Ti Schifflait̥ spülŋ̥ Kâatŋ̥,
 Kâatŋ̥ spülŋ̥ ti Schifflait̥,
 Måaring̥ fâamə̥ nau̥ wait̥,
 Wait̥ sain̥ mə̥ gfâaŋ̥,
 Gschaiti̥ Lait̥ sain̥ kâani̥ Nâaŋ̥,
 Kâani̥ Nâaŋ̥ sain̥ kâani̥ gschaitŋ̥ Lait̥,

Gschaiti Lait tãan nit taunzn
 Kãani Flẽh sain kãani Waunzn,
 Kãani Waunzn sain kãani Flẽh,
 Kãan Hiesch is kãan Reh.

(In infinitum.)

282. Jã tẽ Meĩnsch auni Gõld
 Kimpt mẽ viẽrũauf tẽ Wõld,
 Wiẽrũẽ Kui auni Schwãaf,
 Wiẽrũẽ Fãss auni Rãaf,
 Wiẽrũẽ Meĩnsch auni Haund,
 Wiẽrũẽ Vougl auni Gsaung,
 Wiẽrũẽ Frucht tẽi nit wãkst,
 Sou vẽnicht.
 Wiẽrũẽ Trummĩ auni Fõl,
 Wiẽrũẽ Meĩnsch auni Sõl,
 Wiẽrũẽ Suldãt auni Gwea,
 Grãd sou lea.
283. A Kiẽchũ auni Glouckũ,
 A Suppũ auni Proukũ,
 A Suldãt auni Gwea,
 Sain ãli nit wait hea.
284. I pin amãl nãch Wean gfaan,
 Und hãw ẽn rãdũ Pouck vølãan,
 Und hãm nimmẽ gfunũ,
 Um ẽn Kraitzẽ hãw i Seĩmml kãaft,
 Seĩmml hãw i Mãdẽ geĩm,
 Mãdẽ hãt mẽ Hai geĩm,
 Hai hãw i Kuisẽl geĩm
 Kuisẽl hãt mẽ Mũli geĩm,
 Mũli hãw i Kãtzẽl geĩm,
 Kãtzẽl hãt mẽ Schmea geĩm,
 Schmea hãw i Sau geĩm,
 Sau hãt mẽ Peaschtũ geĩm,
 Peaschtũ hãw i Schuistẽ geĩm,
 Schuistẽ hãt mẽ Schui geĩm,
 Schui hãw i Frau geĩm,
 Frau hãt me Gõld geĩm,

Göld hāw i Wiæt geim,
 Wiæt hāt mə Weiñ geim,
 Waiñ hāw i trunkə
 Is Glāsəl mit'n Tisch vəsunke.

285. Geimmə,
 Peimmə,
 Wou teinn hiñ?
 Auf ti Wiñ,[!]
 Am Rekruttŕsäl,
 Sägt ti Nāchtigäl,
 Hā kaañ Klād!
 Sägt's Fäl,
 Wiäst schə āans kriəgn
 Sägt Fliəgn,
 Já ən Treck
 Sägt tə Schneck,
 Å tu Sau
 Sägt tə Pfau
 Is teīs schaiñ?
 Sägt ti Heiñ.

X. Különböző alkalmakkor énekelt dalok és rímek.

Ezek az ú. n. Ansingerlieder, melyeket az év különböző nagyobb ünnepein vagy évszakváltozáskor énekeltek. E szokás régi keletű, úgy tudjuk, hogy gyermekkorában Luther Márton is bebarangolta társaival a várost, hogy ott, ahol megengedik, egy kis ajándék fejében boldog újévet kívánjon. Régebben nagyon elterjedt az ú. n. Winteraustreiben, tavasz kezdetén mindenféle cerimóniák és énekek kíséretében elűzték a telet és ünnepélyesen befogadták a nyarat. Ma már csak egyes vidékeken maradt fenn e poétikus szokás; Sopronban ismeretlen, de Sopron mellett egy kis faluban, Sopronbánfalván még 15—20 év előtt nagy ünnepségek között temették el a farsangot húshagyókedden egy kitömött báb alakjában. A régi Schambartlaufen eme maradványát a vele járó kicsapongások miatt a közbiztonság érdekében tiltotta meg a hatóság. Mindezekből a dalokból, melyeket ilyenkor énekeltek, ma már csak két sor maradt fenn elváltozott alakban mint gyermekdal:

Staub aus, staub aus
In N. rinnə t' Augn aus.

Eredeti alakját ezen dalnak már csak könyvekből tudtam megismerni:

Stab aus, Stab aus
Dem Winter gehn die Augen aus.
Veilchen, Rosenblumen!
Holen wir den Sommer,
Schicken weg den Winter!
Tra tri ro,
Der Sommer der ist do!

Ide sorolhatnók még a szent királyok dalait, melyeket BÜNKER közölt ZfötVk. I. 81 (MONTANUS: Die deutschen Volksfeste, Volksbräuche und deutscher Volksglaube in Sagen, Märlein und Volkslied. 1854—8. — REHM: Deutsche Volksfeste und Volkssitten. 1908. Aus Natur- und Geisteswelt.)

286. A Márton-napi dalok Sopronban már kihaltak. A következő rim is inkább parasztregula, mint gyermekdal:

Martini

Am waissn Schimml kimm i.

A fehér ló a havat jelenti.

287. A babona szerint András-nap éjjelén megjelenik a fiatalleányoknak jövőendő férjük, ha lefekvés előtt e dalt mondják:

Andrē Ånd is hait

Schlãffñ åli Lait

Schlãffñ åli Meinschnkindø

Tei zwischñ Himml und Eadñ sind

Pis auf tein åan Mauñ,

Tea miø zur Ehe weatn kauñ.

288. I winsch, i winsch, i wås nit wås,
Graifn's in Seickl und geims mø wås.

Ausztriában és Magyarországon ismeretes. V. ö. VIDA. Ethn. XII. 123: Köszöntök | Tugygya-e mit? | Nyujjon a zsebgyibe | Agygyon valamit.

289. I pin ø klåans Pinkøl
Und stöül mi in's Winkøl
Und wail i niks kauñ
Sou reïnn i tavauñ.

Ausztriában és Magyarországon ismeretes. Kisebb eltérést mutat BÖHME 523 (Süss: Salzburgische Volkslieder, Salzburg, 1865 c. gyűjteményből): Faung i nix au.

290. Niglã, Niglã, tu schainø Hea,
Leïch aiñ, leïch aiñ, wås i pegea
I pegeaꝛꝛø guldigs Gwaund
Und ø sülwøni Nuss in t' Haund.

BÜNKER 210. — Ezen példára más tárgyakat is kérnek:
 „ə guldigs Paund“, „ən Rousnkraunz“, „ə guldəni Uə“, Zugə, Zugə,
 Maundlkean“ stb.

291. Christkindlein
 Christkindlein
 Komm herein,
 Mit dem weissen Kleid'
 Bring uns grosse Freud'!

BÜNKER 225.

292. Alle Jahre wieder
 Kommt das Christuskind
 Auf die Erde nieder
 Wo wir Menschen sind.

Kehrt mit seinem Segen
 Ein in jedes Haus,
 Geht auf allen Wegen
 Mit uns ein und aus.

Ist auch mir zur Seite
 Still und unbekannt
 Dass es treu mich leite
 An der lieben Hand.

Olvasókönyvekből mindenütt ismeretes.

293. I wünsch ə glicklichs naiks Jâa,
 Wail's âlti is schə gâa.
294. I wünsch inə ə glicklichs naiks Jâa,
 A gsunds Leim
 Und ən Seign Gouttəs daneim.
295. Â tu liəwə Fâschingstâch
 Kimpst tein tu schə widə
 Vâarigs Jâa pin i iwrich plim
 Haijə gschiocht's mə widə.

V. ö. SCHUSTER 103: Harzer fuasnich kizst te wider? | Izt e
 jôr bliw ij iwer | Wô ich môg e jôr de borte sâl drô | Sâl der

däner de knecht erschlö. — NAAFF, Mitteil. Böhm. XXIII. 182:
 O du leüwa Fosnat | Kümst dann dü scho wieda? | Vöan homma
 kreaH grom | Heua grom ma wieda!

296. Am easchtŋ April
 Schickt mærcin Nāan hiñ wou mæ'n wül.

297. Am easchtŋ Mai
 Schickt mærcin Eisl um's Hai.

Mindenütt ismeretes. Már GOTTLIEB WILHELM RABENER igyekezett „Märchen vom ersten Aprile 1755“ c. művében e szokás eredetét megmagyarázni. Érdekes, hogy más népeknél is vannak napok, melyeken az „áprilisbolondja“ járja. Argentínában december 28. ez a nap (l. ZfargVk. I. 29).

XI. Gyermekimádságok.

Az első, amit a gyermek egyes szavakon kívül tanul, az imádság. Rendesen a nagyanya tanítja unokáit imádságokra, hogy Isten szeretetére és félelmére szokjanak, még mielőbb elméjük Isten megismerésére ösztönöznék őket. Sajnos, az ősrégi gyermekimádságok mindinkább háttérbe szorulnak, helyüket az iskolában és gyermekkertben tanult műimádságoknak engedik át, melyek azonban sem egyszerűsége, sem az érzelmek bensőségére amazokkal nem vetekedhetnek. Ehhez járul, hogy az iskolás-gyermekek különös szeretettel imádkozzák a tanult *magyar* imádságokat, úgy hogy a német gyermekimádságok ma Sopronban már kihálófélben vannak.

298. In Goutt's Naumə geimme schläffə

14 Eīngəl sulŋ mi pewāchə

Zwāa zə maini Rechŋ

Zwāa zə maini Linkŋ

Zwāa zə main Haintŋ

Zwāa zə maini Fiəss

Zwāa sulŋ mi teikŋ,

Zwāa sulŋ mi weickŋ

Zwāa sulŋ mi fiəŋ

In tās Raich Gouttəs. Amen.

Egy ősrégi, mindenütt ismeretes vers, számos, de lényegtelen változattal. Rendesen „Agricolaimá“-nak mondják, mert Agricolának „Teutsche Sprichwörter, Hagenau, 1534 (547. sz.)“ c. művében találjuk meg először. Azért a vers még régibb, mert állítólag már az 1324-ben meghalt Friedrich mit der gebissenen Wange, meissen iörgróf sírkövén szerepelt mint sirirat. Az imádsággal részletesen foglalkozott REINHOLD KÖHLER (Germania V. 448—456. és XI. 435. kk.),

ki a flém, holland, dán, svéd, angol és francia változatokat is összegyűjtötte. LIEBRECHT (Germania XXII. 186. és utóbb Zur Volkskunde c. művének 391. lapján) egy kataloniai változatot közöl. KONRAD MAUER (Germania XII. 235) ehhez megjegyzi, hogy hasonló imádságot talált a Flateyjarbóck-ban, melyet a XIV. században irtak össze. Az imádság tehát úgyszólván Európa minden nemzeténél ismeretes és gyűjteményünk legrégebbi darabja. Újabban Humperdinck megzenésítette „Jancsi és Juliska“ c. operájában.

299. Ich bin klein
Mein Herz ist rein
Niemand kann hinein
Als das kleine Jesulein.

3—4 sor rendesen: „Und lass mich Gott empfohlen sein.“
HÖHR 48. — BÖHME 1533, 1534a. — LEWALTER 73. — SIMROCK 279 és BÖHME 1535. folyt.: Jesus im Herzen | Christus im Sinn, | In Gottes Namen schlaf ich in! — SIMROCK 278. 4 sor: Als Jesus, Maria und Joseph allein. — KAINDL, ZfdVk. VII. 84. — GERHARD—PETSCH, ZfdVk. IX. 276. — WEHRHAN, Rhein IV. 76. — Ezen imádság nagyon hasonlít az ismeretes középelnémet szerelni dalhoz:

Dû bist mîn, ich bin dîn:
des solt dû gewis sîn,
dû bist beslozen
in minem herzen;
verlor'n ist das slüzzelin:
du muost immer drinne sîn.

Ennek nyoma megvan még a következő (Ausztriában és Stájerországban is ismeretes) heanc dalban: Mein Herz ist klein | 's kann niemand hinein | Als ein einziger Bua | Hat'n Schlüssel dazua — melynek utolsó 2 sorát (GOETZE, Germ.-roman. Monatsschrift 1912, IV., 2. füz., 90. l. dacára) még *ma* is következőképen is éneklük: Als die ganze Kasern' | Und noch ein paar Herrn.

300. Heiliger Schutzengel mach mich fromm
Dass ich zu dir in den Himmel komm.

BÖHME 1542. Lieber Gott. — SIMROCK 275. — DUNGER 128. — SCHUSTER 153. — GERHARDT—PETSCH, ZfdVk. IV. 276. stb.

301. Oh Marie, oh Marie!
Ich grüsse dich
Zweiunddreissigtausendmal,
Wo dich der Erzengel Gabriel gegrüsst,

Es freut mich in deinem Herz,
 In meinem Herz,
 Dass er dir den himmlischen Glanz
 gebracht hat. Amen.

Ezen imádság valószínűleg egy babonás imalevéből (Gebets-
 brief) ered.

302. Herr Jesu, dir leb' ich,
 Herr Jesu, dir sterb' ich,
 Herr Jesu, dein bleib ich
 Tot und lebendig. Amen.

Mindenütt ismeretes.

303. Heiliger Schutzengel mein
 Lass mich dir empfohlen sein
 Führe mich an deiner Hand
 In das ewige Vaterland.

BÖHME 1550 és SIMROCK 277 folyt.: Treib mich an zu Gottes
 Ehr | Wend ab von mir all böse Lehr. — ZISKA 4. sz.: Diesen Tag
 und alle Stund | Bis meine Seele in den Himmel kommt.

304. Komm Herr Jesu
 Sei unser Gast
 Und segne was du uns
 Bescheret hast.

Mindenütt ismeretes.

XII. Beszéd- és nyelvtréfák.

E csoportba tartoznak azon versek, melyeknek kiejtéséhez a nyelvnek bizonyos könnyed mozgékonytsága kívántatik: ugyanazon kezdőbetős szavak halmozása (amit azonban nem szabad az alliterációs költészet maradványának tekinteni); szavak, melyekben a mássalhangzók halmozása nehezíti meg a kiejtést; szóösszetételek, melyek gyorsan egymásután kimondva, idegen nyelvhez hasonlitanak; titkos nyelvek stb.

305. Fritz fischt in der Frische Frische Fische.

BÖHME 1465: Fischers Fritz fischt frische Fische | Frische Fische fischt Fischers Fritz. — Ép így: KNAPP 85. l. — LEWALTER 452. — FRÖMMEL II. 215. — SIMROCK 1061. — FRISCHBIER 402: Frisch, Fritz, friss frische Fische, Fritz! — ROCHHOLZ 25. l.: Fritz isst frisch Fischfleisch! Früh in der Frische fischen Fischer Fische.

306. Hintə hundət Hältəhaisl Heīngə hundət Hāsnhaitl

ROCHHOLZ 27. l.: Hinter's Hère Hag und hinter Heirihans-jockelis Hinterhüs | Hangeť hundred heiss Hüener-, Hasen- und Herdöpfelhaut. — BÖHME 1462 és KNAPP 85. l.: Hinter Hannele's Hanses Haus | Hangeť hundred Hundshäut 'raus. — Más variáció: ROCHHOLZ 27. l.: Hinter's Hanse Hinterhüs | Haut Hans Holderholz | Hetzt Hund und Hüenerhund | Hært hintern Hase her. — BÖHME 1461: Hans hackt Holz hinter'm Hirtenhaus. — FRÖMMEL II. 240: Hinter unseres Herrn hohem Hühnerhaus hackt der Hans Holz. — FRISCHBIER 406: Hans haut Holz; hinter Häckers Hinterhaus haut Hans Holz. — FRISCHBIER 407: Hans hü hinda Hamanns Huus Holt. — LEWALTER 454.

307. Mülne Michl, mähl miö
Maïn Meitzn Mundmöhl.

BÜNKER 308. — Különben rendesen: Meister Müller, mahl mir meine Metze Mehl, | Morgen muss mir meine Mutter Mehlmus machen: BÖHME 1475. — SIMROCK 1071. — ROCHHOLZ 29. l. — LEWALTER 461. — FRÖMMEI II. 231. — KNAPP 85. l. — FRISCHBIER 415, 416. — DUNGER 215. — A vers régi; v. ö. FISCHART, Gargantua 25. fej.: Meiner Mutter Magd macht mir mein Mus mit meiner Mutter Mehl.

308. Der Nachtwächter von Vormitternacht hat mit dem Nachtwächter von Nachmitternacht die Nachtwach' getauscht, so dass der Nachtwächter von Vormitternacht der Nachtwächter von Nachmitternacht und der Nachtwächter von Nachmitternacht der Nachtwächter von Vormitternacht wurde.

309. Paumpf i, sə taumpf i,
Paumpf i nit, sə taumpf i ā,
Trum paumpf i liəwə und taumpf i,
Als tas i nit paumpf und tou taumpf.

310. Schwarze Borstenbürsten bürsten besser als wie weisse Borstenbürsten bürsten.

BÖHME 1470.

311. Klīwistə Klāwastə.

312. Tə Tul Tinə trägt
Teïn Tul Tinə tuəchs Tuəf tuəch.

BÖHME és SIMROCK 1056: Der dicke Dietrich trug den dünnen Dietrich durch das dreckig Dorf Dünfuss. — BÖHME 1486: Dass dich doch der Dusig-Donners-Teufels-Dieb durch das dreckig Dorf Däredingen durchtragen tät. — ROCHHOLZ 24. l.: Dass di doch de dreitüsig | Dreibeinig Donnerstüfel | Dur das dreckige Dorf Döttige | Und durh's drüe drissigmol dreckigere Dorf Daischpere | Thät durhe tribe und durhe träge! (A Bremer Ammenreime-ban is megemlitve.) — DROHSIN 168: Der dicke Dippe trug den dünnen Dippe durch den dicken, dicken Dreck. — KNAPP 86. l.: Der dicke Diener trug die dicke Dame durch den dicken Dreck. Die dicke Dame dankte dem dicken Diener, dass der dicke Diener die dicke Dame durch den dicken Dreck trug. — FRISCHBIER 400. Ugyanigy, csak „Dame“ és „Diener“ helyett „David“. — FRÖMMEI II. 245. Dietrich. — DUNGER 221: Der dumme Teufel trug den dummen Teufel durch das dürre Dittersdorf durch.

313. Wenn mancher Mann wüsste,
 Wer mancher Mann wär,
 Tät' mancher Mann manchem Mann
 Manchmal mehr Ehr!

ROCHHOLZ 29. l., FRISCHBIER 418, SIMROCK 1073, DUNGER 227, LEWALTER 488, KNAPP 85. l., BÖHME 1499 és POST, Urquell V. 177. folyt. : Weil mancher Mann nicht weiss, | wer mancher Mann ist, | Drumm mancher Mann manchen Mann | Manchmal vergisst. — A vers koráról Rochholz megjegyzi, hogy RUOLMANN MERSWIN, strassburgi misztikus 1465. prédikációs könyvének végén ezt írja: Mench man sitzt by mengem man | Und waist nit, was mench man kan; | und wisst mench man, wer mench man wer, | do tüt mench man menchem man zucht und ehr.

314. Wenn Wasser Wein wäre,
 Wo würden Wiener Wäscherweiber
 Weisse Wäsche waschen?

ROCHHOLZ 32. l.: Wenn warm Wasser | Welscher- und Wettiger- Wi wär | Wer wött wüsse | Wer Wirth werde wott | Oder wie und wo wöttet wir Wibere | D' Windle wieder wiss wäsche? — Ép így BÖHME 1486. — FRISCHBIER 425: Wir Weiber wollten Windeln waschen, wenn wir wüssten, wo warm Wasser wär. — DROHSIN 158 hasonlóan, csak: weisse Weiber, weisse Wäsche. — SIMROCK 1084, BÖHME 1482, LEWALTER 472 és KNAPP 85. l.: Westerwälder Weiber. — FRÖMMEL II. 232: Wiener Waschweiber; weisse weisswollene Wäsche; weiches, warmes Wasser. — DUNGER 226.

315. Zwäa zwischpitzæti
 Zweischpm̄kean.

316. Springt tæ Hiesch iwøn Päch,
 Prouckt si trai schaini,
 Trai greani
 Trai traitoupplti Prumpeablā̄ ä.
 Sâgt tæ Hiesch:
 Tâs wea miœrœ Mauñ,
 T'ea miœ trai schaini,
 Trai greani,
 Trai traitoupplti Prumpeablā̄
 Âprouckæ kâuñ.

BÖHME 1490, 1491 és SIMROCK 1055, lényegtelen eltéréssel.

317. Pfeiffer sass am Dach und
Pfiß.
Nicht Pfeiffer pfiß, sondern
Pfeiffer sass am Dach und
Pfiß.

Pfeiffer és Pfiß ütök a tetőn.

318. Säch traimål Wiäschtl auni Kreiñ.

A feleletnek így kellene lennie: Wiäschtl, Wiäschtl, Wiäschtl ;
de rendesen elhibázzák és az egész „Wiäschtl auni Kreiñ“-t mondják.
Ehhez hasonlít: „der Hahn, der Hahn und nicht die Henne“, mely
változtatot Drohsin 172 is ismeri.

319. Rossz hangsúlyozással mondják a következőt:

Óstébën
Óstébën
Óhnëgläüb
Énstébën,
Istmenschens
Vérderben.

A „sterben“ szóban rendesen kihagyják az r betűt. BÖHME
1503a, FRISCHBIER 444 és LEWALTER 497: Ó sterbën ohné Glaubën
ist ewiges Vérderbën. — SIMROCK 1106: Ohné Glaubën hinsterbën stb.

320. Mikor a pap mise közben a tűzön lévő kacsára
gondolt, Dominus vobiscum helyett így szólt oda szakácsnéjához:

Leñi weñtantum
Antum vöprantum

vagyis:

Lene, wende die Ente um
Die Ente verbrennt.

V. ö. SIMROCK 1093, BÖHME 1504c és LEWALTER 501: Distin-
guendum = Dies Ding wend' um.

321. Wantalewā?
Talewantā!
(Weint der Löwe auch?
Der Löwe weint auch!)

322. Di currante bis sifil.
(Die Kuh rannte bis sie fiel.)

Mindenütt ismeretes.

323. Rekolas, Mausmelas,
Kuklefand, Densifras.
(Reh Kohl ass, Maus Mehl ass,
Kuh Klee fand, den sie frass.)

Mindenütt ismeretes. Az ilyfajta tréfák nagyon régiek; v. ö. FISCHART, Gargantua 17. fejt.: „nachgehends lert Trubald Holofernes supermagister dem Gurgelantua das abc-täfelein, sprachserklärung: als Vilrincus-pantzer, Vilhelmus-strohsak, Bisszinkus-ofengabel, und desgleichen :

„Kuhrant zum viehe, vir lam enten,
Kukle ass, kräh sand ass,
Mistelinum gabelinum
Treib den sohn aus dem stalino
hinab das stigelium,
spekorum kälber dantzen.“

324. Cim alakjában írják fel a következő skatológiai apróságot:

St. Eigenie Insbeth Ohne zu Brunn 10.
(Steige nie ins Bett ohne zu brunzen.)

325. Parlewu frantzē
Gstutzti Nul in Kaffē.

KAINDL, ZfdVk. VII. 36. sz.

326. A titkos nyelvek közül kettőt ismernek :

Az *eawəsn*-nyelvet, mely abban áll, hogy minden betűhöz *eawəsn*-t ragasztanak, pl. Grenadier = Geawəsn reawəsn eawəsn neawəsn awəsn dəwəsn iəwəsn reawəsn.

327. Az iskolásfiúk között nagyon elterjedt az *Öbelbaum-amice*-nyelv: minden mássalhangzóhoz *öbelbaum*, minden magánhangzóhoz *mice* járul, pl. Ödenburg = Ömice döbelbaum emice nöbelbaum böbelbaum umice röbelbaum göbelbaum.

XIII. Iskolásrímek.

E verseknek tárgya az iskola és az azzal összefüggő tárgyak. Sok közülök régi eredetű és egész Németországban ismeretes.

328. Eashti Klass: Paunouckə],
Zwaiti Klass: Rätzŋ,
Tritti Klass: Frätzŋ
Viötti Klass: Jungi Hean
Fümfti Klass: Älti Pean
Seïksti Klass: Sitzt am Scheam.

BÜNKER 136. Harkából: I = Rätzŋ, II = Kätzŋ, III = jungi Hean, IV = älti Pean, V = sitzt am Scheam, VI = Stief'Irean. — HÖHR 55. — Hasonlóan a magyarban: VIDA, Ethn. XII. 128.

329. Eïkəti, peïkəti Tintŋfäss
Gēh in t' Schuŋ und leane wäs!
Kimpst zaus und kaunnst mē niks
Kriegtst və miərŋen Puŋŋ vul Wiks.

3. sk. sor így is: Waun tu wäs geleanət häst | Kimm zaus und zaich me wäs. — BÜNKER 286. — PIGER, ZföstVk. VI., Suppl. I., 31. l. — HAJNAL, Múz. Ért. VIII. 307. — HÖHR 43. — DUNGER 141. — ZISKA 100. l. — KNAPP 51. — SCHELL, ZfdVk. V. 69. — SCHLOSSAR, ZfdVk. V. 282. — KOTÉK, VL. XIV. 181. — HANAUER, ZfdVk. V. 451. — BORRSCHÉL, ZfdVk. VI. 198. — SANDER, Rhein. III. 116. SCHÜTTELKOPF, Car. I. 193. — KUHN, Hagens Germ. VIII. 3. sz. — BÖHME 1760a és SIMROCK 826 folyt.: 1, 2, 3, | Du bist frei. — SIMROCK 827: Steck die Feder in die Tasch. (Ép így Poroszország nyugati részein; l. DROHSIN 220. jegyz.) — SIMROCK 828: Kriegst de Buggel volle Wix. — REICHARDT, ZfdVk. VIII. 48., 52. sz. egy idegen motívummal. — BÖHME 1760c. folyt.: A, e, i, o, ü, | Grosser Esel besch dü. — BÖHME 1760c. 3. sk. sor:

Eene mene Sandbüchß | Bleib daheim, du kannst nix. — ROCHHOLZ 133. l. 3. kk. sorok: Chunst mer hei und chanst es nit, | Nimm e d' Ruethen und fitz de mit, | Chunst mer hei und chanst no nix | Kriegst du uf de Buggel Wix. — DROHSIN 220: Wenn du nichts gelernet hast | Kriegst du mit der Ruthe was. — DUNGER 140: Wenn du heimkommst, sag mir auf. | Kannst du nichts, so schlag ich drauf. — LEWALTER 527: Max, Dachs, Tintenklacks | Geh in die Schule und lerne was. | Lerne ja recht viel, | Sonst kriegst du welche mit dem Besenstiel. — LEWALTER 529 és FRISCHBIER 620. 4. kk. sorok: Steck die Feder in die 'Tasch' | Schneide dir ein Pfeifchen | Pfeife alle Morgen | Wie die grüne Orgel. (Ehhez hasonlít Reichhardt idézett változata.) — Még jobban elváltozott alakot mutatnak: FRISCHBIER 620. jegyz.: . . . Kannst du das nicht lernen | Meines Vaters Schnittchen | Schnitt ich mir er Pfeifchen | Pfeif ich alle Morgen | Gott wird mich versorgen. | Tipphahn Meiran | Katz will fressen, | Messer fiel vom Himmel 'ab, | Steck in'n Beutel | Du bist ab. — Továbbá: Mein Vater war ein Pfeiffer | Piff' alle Tage | Stripp, strapp, Stroll ab. — | Továbbá: Eene mene Dintenfatt | Gah ön de Schol' on lehr wat. Warscht nuscht nich lehre, | Warscht nuscht nich könne, | Warscht nuscht gewönne. | Warsch en dommer, grawer Keerdel sönne. — DROHSIN 221: . . . Wenn du was gelernet hast | So gehst du nach der anderen Stadt | Da steht an der Bank geschrieben, | Du sollst heissen Hanns.

330. Lirum larum Löffelstiel

Wer nichts lernt, der kann nicht viel.

Mindenütt ismeretes. L. e gyűjtemény 100. számát.

331. A, b, c,

Den Kopf in die Höh!

BÖHME 1445. és FRÖMMEI II. 39. folyt.: D, E, F | Wart ich treff, | G, H, I, | Das macht Müh, | J, K, L, | Nicht so schnell, | M, N, O, | Lauf nicht so, | P, Q, R, | Das ist schwer, | S, T, U, | Hör mir zu, | V, W, X, | Max 'nen Knix, | Y, Z, | Geh zu Bett.

332. Dieses Büchlein ist mir lieb,

Der mir's stiehlt, der ist ein Dieb.

SIMROCK 368. és BÖHME 1458. folyt.: Kommt er an einen Stein, | Bricht er sich das Bein, | Kommt er in den Graben, | Fressen hn die Raben. — ROCHHOLZ 53. l. folyt.: Sei's Weib oder Kind | Er soll werden blind, | Sei's Mann oder Maus, | Er soll in's Zucht-haus. | Sei's Herr oder Knecht, | Der Galgen ist ihm g'recht. — Utóbbi 2 sor BÖHME-nél 1453. — FRISCHBIER 479. ezekhez még: Kommt er an die Brücke, | So bricht er sich das G'nicke. —

Ehhez hasonlít DUNGER 144: Bimmele bim, die Schul is aus, | Hupft der Floh zum Fenster 'naus, | Hupft er auf än Stein, | Bricht er sich ä Bein, | Hupft er auf än Strick, Bricht er sich's Gnick. — ZISKA 109. l., DUNGER 146, BÖHME 1457: Wer es aber wiederbringst | Das ist ein Engelkind v. Gotteskind. — DUNGER 145, LEWALTER 551, KNAPP 51. l.: Wer es aber wiedergibt, | Den hab ich lieb. — WEHRHAN, Rhein. V. 184, BÖHME II. 163, POST, Urquell VI. 178: Wer die Gans gestohlen hat, | Ist ein Dieb, | Wer sie aber wiedergibt | Ist mir lieb, | Hier steht der Gänsedieb. — Sok változatot közöl KAINDL, ZfdVk. VII. 107–116. sz.

333. Liebes Büchlein lass dir sagen,
Wenn dich jemand fort will tragen
Sag ihm: lass mich nur in Ruh'
Ich gehör' dem N. N. zu.

Mindenütt ismeretes. V. ö. Hic liber est meus | Qui furatur erit reus | Certe poena capitis | Vi petatur lapitis (!) | Dein discat sinere | Possessori reddere. A XVII. századból. Weinhold közlése ZfdVk. VI. 446.

334. A, b, c,
Die Katze lief in' Schnee
Als sie wieder herauskam
Hat sie weisse Stiefel an.

Számtalan lényegtelenül eltérő változatban mindenütt ismeretes.

335. A, b, c,
Ti Gáattŋ tuət am Åasch wēh.

336. $1 \times 1 = 1$.
Göld hāmō kāans.
 $2 \times 2 = 4$.
Trink mæurə Saidl Piə.
 $2 \times 3 = 6$.
Tu pist ən ålti Hex.
 $2 \times 4 = 8$.
Hāmæurə Schwain ägšchlächt.
 $2 \times 5 = 10$.
Es wiət glai Schlei' ägeim̄.
 $2 \times 6 = 12$.
Zuleitzt freißŋ ti ti Wöülf.

SCHUSTER 401: $2 \times 5 = 10$, | biszt en alte hēn.

337. Es schrieb ein Mann an eine Wand,
 Zehn Finger hab ich an jeder Hand,
 Fünfundzwanzig an Händen und Füßen,
 Wer das nicht weiss, muss wenig wissen.

A tréfa a vesszők rossz elhelyezésén alapszik, a „hab ich“ és „fünf“ után vesszőt téve a helyes értelem helyreáll. ROCHHOLZ 54. l. — BÖHME 1449. — FRISCHBIER 472, 473. — LEWALTER 543. — DROHSIN 365. — DUNGER 391. — KNAPP 52. l. — Frischbier és Böhme szerint az angolban is ismeretes, l. HALLIWELL: Nursery rhymes of England. 1844. 157. sz.

XIV. Kiszámolóversek.

Sok játéknál fontos, hogy ki kezdje azt; e célt szolgálják a kiszámolóversek. Minden szótagnál más-más gyermekre mutatnak, akire aztán a végszótag esik, az „van kinn“, az kezdi a játékot. De tesznek úgy is, hogy addig számolnak ki, míg egynek kivételével valamennyi gyerek kinn van; ez esetben a hátra-maradt kezdi a játékot.

A szoros értelemben vett kiszámolóverseken kívül ide tartoznak még azon versek is, melyeknek szerkezete amazokéhoz nagyon hasonló; ezek közép helyet foglalnak el a kiszámolóversek és játékok között.

338. 1, 2, 3,

Du bist frei.

A kiszámolóversek legegyszerűbb formája, mely más versek alkotórésze gyanánt is előfordul. Mindenütt ismeretes.

339. 1—7.

Hülf mə main Schühkääm zihn.

BÜNKER 33. — DUNGER 273: Die Buben müssen den Schubkarrn schieben | Wo denn hin? | Nach Berlin | Wo die hübschen Mädchen sind.

340. 11 — Añl isst

Wöülchi Sau hát gfisst?

I odə tu?

Teĩ Treicksau pist tu.

BÜNKER 44.

141. 1—5,

Strick mir ein Paar Strümpf,
Nit zu gross, nit zu klein,
Sonst bist du ein Eeselein.

LEWALTER 184: Sonst musst du der Esel sein. — BÖHME 1809
és DUNGER 271: Sonst musst du der Haschmann sein.

342. 1—7,

Eine alte Frau kocht drüben (vagy Rüben),
Eine alte Frau kocht Speck,
Du bist weg.

BÜNKER 293. — HAJNAL, Múz. Ért. VIII. 306. — HÖHR 45. —
SCHNELL, ZfdVk. V. 70. — SCHLOSSAR, ZfdVk. V. 282. — BOERSCHEL,
ZfdVk. VI. 197. — KAINDL, ZfdVk. VII. 125. sz. — REICHHARDT,
ZfdVk. VIII. 23. sz. — WIMMERT, Rhein. V. 289. — KUHN, Hagens
Germ. VIII. 4. sz. — KNAPP 90. l. — BÖHME 1814, ROCHHOLZ
123. l.: Meine Mutter. — SIMROCK 864 és DROHSIN 341: Eine alte
Bauernfrau. — FRISCHBIER 571: Ein alter Mann brät't Speck, | Wer
das nicht fressen will, | Der scher' sich weg. — DROHSIN 239:
Mein Vater der brät Speck, | Morgen fahren wir weg. — DROHSIN 236:
Meine Mutter kocht die Klieben | Mein Vater spickt die Gans, | Ich
oder du bekommst den Schwanz. — DROHSIN 237: Mein Vater macht
den Rock, | Du verdammter Ziegenbock. — DROHSIN 238: Meine
Mutter die macht Back, | Du bist ab. — LEWALTER 202. 3. kk. sorok:
Eine Frau, die kochte Speck | 1, 2, 3, da war sie weg! | 1, 2, 3,
da kam sie wieder | Und bekam sehr arges Fieber, | 1, 2, 3, da
kam der Doktor, | 1, 2, 3, da war sie tot.

343. 1, 2, 3,

Pigə, Pəgə Hai
Áldi Wı̄ wupp, wupp, wupp,
Áldə plauə Housnstrumpf
Tu pist traust.

344. 1, 2, 3,

Pigə, Pəgə Hai
Pigə, Pəgə Hāwəonstrāh,
Pfeiff tə Nı̄gl̄
Taunzt tə Flāh.

345. 1, 2, 3,

Pigə, Pägə, Hai,

Pigə, Pägə, Peisn̄stül

Sitzt ə Mändəḷ auf tə Müḷ

Hât ə strēwənəs Hiətəḷ auf

Umətum vül Feidən trauf.

BÜNKER 266. — SCHÖPF, DM. III. 512: Hat a stâbig's Hüetl au' | Und a krumpəs Federle drauf'. — SCHÜTTELKOPF, Car. I. 192: greans Hüat'l. — GROMMANN, DM. VI. 124: Ligt a Vierazwanzger drauf. — FRIEDL, VL. XIV. 49: Steht a 32-er draf. — SIMROCK 850: Hat a Mandl a Mühle drein; | Hat ein krempats Hüetel auf, | Und a roata Feder drauf. — SIMROCK 856: Sass ein Männchen vor der Tür | Hatt' ein rotes Hüthen auf, | Oben sass der Kuckuck drauf. — BÖHME 1808: Hatt' ein Gläschen in der Hand. | Pinkepank, Zuckerkand. — DUNGER 269, FRISCHBIER 563, FRÖMMEL II. 66, LEWALTER 209: Sitzt ein Mädchen vor der Tür | Hat ein blaues (grünes, gelbes, rotes) Hütlein auf, stb. — DROHSIN 232 tovâbbképezve: . . . Und der Kukuk sass darauf. | Warum bist du fortgelaufen | Und schon wieder da? | Darum musst du Strafe leiden | Vierundzwanzig Jahr. | Teller, beller baff aff. — LEWALTER 322 l. azt hiszi, hogy a vöröstollú emberke az ördögnek népszertü megjelölése vagy pedig eretneket jelöl, akinek — mint Hussnak — bolondsapkát adtak. Utóbbi vélemény nagyon valószínűtlen.

346. 1, 2, 3, 4,

Sitzt ə Mandəḷ auf tə Tiə

Trummḷt mit tə Trummḷ aus

Pimpəḷ, Pampəḷ tu pist traust.

BÜNKER 271. — KURZ, Mitt. Ung. VI. 32.

347. 1, 2, 3,

Pigə, Pägə Hai

Pigə, Pägə Hâwənstrâh

Lign 14 Kində tâ

Ligt tə Fisch auf'ḷ Tisch

Kimpt ti Kâtz, frisst in Fisch

Kimpt tə Kôlnə mit tə Flâschḷ

Gipt tə Kâtz ə rechi Tâschḷ

Kâtz schrait miau

's Präl is schə prauñ.

BÜNKER 285. — PIGER, ZföstVk. Suppl. I. 31. — PÓRA, Mitteil. Ung. I. 132. — HASONLÓ HÖHR 45. — SCHLOSSAR, ZfdVk. V. 282. —

SCHUCKOWITZ, ZfdV. VI. 291. — SCHLÄGER, ZfdV. XVII. 283. — A különösebb változattipusok a következők: WUNDERHORN 827. l., SIMROCK 841, DROHSIN 231. — KNAPP 25. l., BÖHME 1789: Kommt der Jäger mit der Gabel | Schlägt die Katze auf den Schnabel, | Schreit die Katz miau miau. | Wills mein Lebtag nimmer thaun. — BÖHME 1788 és FRISCHBIER 554: 1, 2, 3 | In der Dechanei | . . . Schrie die Katze i mau, mau! | Wo ist meine Frau? | Meine Frau ist weg-gelaufen, | Muss mir eine andere kaufen. — FRISCHBIER 552 és BÖHME 1793: 1, 2, 3, | Pippen, pappen pei | Pippen, pappen, Hasenbrot | 30 Kinder liegen tot, | Eins lag unterm Tisch, | Da kam die Katz' mit dem Fisch, | Da kam der Jäger mit der Peitsch' | Und schlug der Katze über's Kreuz: | Miau, miau, miau, | Du bist die gnädige Frau! — FRISCHBIER 553. utolsó sor: Meine allerliebste Frau. — WOESTE, Hagens Germania IX. 291. l.: . . . Pike pake Hasenbrot | 7 Kinder waren tot | Eins unterm Tische | 7 gebratene Fische | Kam der kleine Jane-Weewer | Kriegt das Kättchen bei der Leewer | jaum, jaum, jaum. — BÖHME 1763, SIMROCK 840 és LEWALTER 214. egy idegen bevezetés után: Mutter back die Kuchen | Lass mich auch versuchen; | Wirf ein Stückchen hinter die Tür | Kommt die Katz und leckt dafür. | Kommt der Mann mit Spiessen, | Sticht ihr in die Füsse, | Kreischt die Katz miau | Wills nicht wieder thaun. — BÖHME 1766 (Schleichernek Volkstümliches aus Sonneberg im Meiningerischen Oberlande. Weimar, 1858 c. művéből): Enne, di wenne, di witten, die wei, | Wolln mer gehn die Büchsen drei; | Eine Stund in Garten | Soll'n die Küchlein warten. | Kommt der alte Leinenweber | Schlägt die Katz auf ihre Leber | Schreit die Katz: miau, miau, | Ich kann net länger dau. — Utolsó 4 sor: DUNGER 254. — A felismerhetlenségig elváltozva: ROCHHOLZ 122. l.: Aenneli, Kueh rennt — de, | Zieger in der Brente, | Chüele Wi im Cheller, | Fleisch uf em Teller, | Bireschnitz im Chesseli | 's chochet alls gar wesemli, | es chomet drei Herre vo Rüschebach, | Sie sitzet zue und esset z' Nacht, | Sie nehmet's uf de Tisch, | Verhauets wie nen Fisch, | Sie nehmet's mit dem Gäbeli, | Und essets mit dem Schnäbeli, | Sitzed uf em Chillespitz | Und esset Speck drei Finger dick. — BÖHME e dalban régi mitológiát lát, mert asszonyok és tündérek sokszor macskává változtak.

148. 1, 2, 3,

Auf tə Pulizai

İs ə klåans Kind gepåan

Wiə sul's håassn?

Katharinə Rumpftäschŋ

Wea sul ti Windŋ wåschn?

I odə tu?

Tei Treicksau pist tu.

Egyes sorok más versek alkotórészei gyanánt gyakoriak. BÜNKER 272; v. ö. 76. is. — HÖHR 45. — SCHLOSSAR, ZfdVk. V. 282. — BOERSCHEL, ZfdVk. VI. 197. — ILWOF, ZfdVk. VI. 101. — KAINDL, ZfdVk. VII. 70. — REICHHARDT, ZfdVk. VIII. 30. sz. — LOHMEYER, Rhein. VI. 89. — A főbb típusok: ROCHHOLZ 131. l.: 1, 2, drieie, Buckebackeneie, | 's wurden einmal zwei Kinder geboren | Uf der Schäfereie, | De ene de Binkenebelle | De andere hiess Kartoffelschelle. — Ép így SIMROCK 843 és BÖHME 1790, azután folyt.: Binkebelle komm in's Haus | Treib uns alle Hühner aus | 's ist ein roter Hahn dabei | Dies und das soll deine sein. — WIMMERT, Rhein, V. 289: . . . Ich oder du? | Dann kaufe ich mir eine Kuh | Und wenn die Kuh ein Schwänzchen hat | Das bekommst du. — Valószínűleg a következő két változat mutatja az eredeti alakot, mert a kútból, Holle asszony kútjából kerülnek elő a gyermekek. GROSSMANN, DM. VI. 122: . . . Die Katz hat di Stiefl on | Steigt nei in Brunna | Hat is Kindla gfunna | Wer söll 's täfen? | Der Pfarra mit der Säfn. | Wer söll di Windl waschn? | Der mit seiner Lumpataschn. — BÖHME 1856: . . . d' Katz legt Stiefel a | Springt in den Brunna | Findt a Kind. | Wie solls heisse? | Zucker uff die Geisse. | Wer solls hewwe? | Schnieda und alti Wewa. | Wer solls Windla wasche? | Alti, alti Lumpatasche. — BÖHME 1794 (Mannhardtnak Germanische Mythen, Berlin, 1858 c. művéből 533. l.) és FRISCHBIER 556: Zwanzig Kinder sind verlore. | Wie solln sie heisse? | Karl oder Weissen? | Wer soll die Windle waschen? stb. — Sokszor a Nornen-motivummal van összekapcsolva, pl. KRÄUTER hangtanának nyelvpróbája stb.

349. 1, 2, 3,

Pīgə, Pągə Hai

Pīgə, Pągə Hāwəonstrāh

Wiə vül Nāchə! steingə tā?

1, 2, 3,

Tu pist frai.

BÜNKER 282 Sopronmedgyesből „Nāchə!“ helyett „Puiwən“.

350. A, e, i, o, u

Tə grīssti Eİsl̥ tea pist tu.

Mindenütt ismeretes.

351. Tə Hansl̥ hāt in Zeikə gschissŋ,

Wiə vül Leīchə hāt ə pissŋ?

1, 2, 3,

Tu pist frai.

BÜNKER 269.

352. In tə Trinklgæssn
 Stēht ə vuli Flāschn
 Sauff's əs aus,
 Schlēchtə Keal, tu pist traust.

BÜNKER 273. — Hasonló VERSÉNYI, Múz. Ért. III. 104. — Pohár kedvelt tárgya a kiszámoló verseknek, v. ö.: EBERHARDT (Saalfelden) VL. XIV. 96: . . . Auf'n Kuchlkastl steht a Glasl Wein | Wer's austrinkt, der muss es sein.

353. Āsl, Wasl
 Toumæsglās!
 Witz, wutz
 Assigstutz
 Rādi Housn
 Plauī Strimpf
 Pfui Taiksl
 Tuət stinkt's.

BÜNKER 284. — Többnyire csak az első 4 sort ismerik: SCHLOSSAR ZfdVk. V. 284. — SCHUCKOWITZ, ZfdVk. VI. 292. — BAYERL, ZföstVk. VI. 201. — SCHÜTTELKOPF, Car. 191. — WAGNER, DM. VI. 111.

354. Ēdļmauņ, Pēdļmauņ,
 Kaisə, Peītschaisə.

BÜNKER 241.

355. Kaisə, Keīnich, Hāwəmauņ
 Stīfļputzə, Pēdļmauņ,

Sziléziában is ezen alakot ismerik (szóbelileg). — Sopronnyékben: Ēdļmauņ, Pēdļmauņ | Krāwāt, Suldāt | Keīnich Kaisə | Puks-pamraitə. — ROCHHOLZ 173. l., DROHSIN 316., 317., DUNGER 79—81., BÖHME 910b—d., SIMROCK 895—897., KNAPP 33. l., BLÜMML—ROTT, ZfdVk. XI. 63., LOHMEYER, Rhein. VI. 104., SCHÖN, Rhein. V. 292 stb. még más nevekkel is bővítte. E verseket más vidéken virágjóslatnak is használják: a lányok megtudják vele, mily férjt kapnak, a fiúk, mik lesznek. Sopronban tudtommal e használat ismeretlen.

356. Ādam īs in Gāatŋ gaungə
 Wiəvül Veīgl̄ hāt ə gfaungə?

1, 2, 3,

Tu pist frei.

BÜNKER 270. — PIGER, ZföstVk. VI. Supol. I. 31. l. — BÖHME 1726. l. — VERSÉNYI, Mitt. Ung. III. 104. — HAJNAL, Múz. Ért. VIII. 306. — KAINDL, ZfdVk. VII. 127. sz.

357. Ein Schmied wollte ein Pferd beschlagen.

Wieviel Nägel muss er haben?

1, 2, 3,

Tu bist frei.

BÜNKER 292 (Harka). — 2 sor. PIGER-nél ZföstVk. VI. Suppl. 33. 1. — POST, Urquell VI. 147. — BÖHME 1777. — DUNGER 27: 1, 2, 3, | Schöne Nägel neu. — DUNGER 28: Schlogn mrn Pferle Eisen auf | Wie viel sölln denn Nêgel drauf? | Än korzen und än lange | Kimmt der Schmied gegange | Mit der lange Zange | Hämmerle, Hämmerle ping, ping, ping | Master Schmied machs, sei geschwind. — Ugyanígy DROHSIN 59. — Ettöl kissé eltér BÖHME 296; utolsó 2 sor: Un schlegt die Nägel unracht ei, | Müssen se widder raus gekrappelt sei (SCHLEICHER-nek Volkstümliches aus Sonneberg im Meiningerischen Oberlande, Weimar 1858 c. művéböl 94. sz. a.). — LEWALTER 30: . . . Da kam der Schmied gegangen | Mit seiner Hämmerlei: | Sum, sum, sei! | Das Pferdchen ist beschlagen. — FRISCHBIER 134. és 542: 1, 2, 3 | Und ein Fuder Heu | Und ein Fuder Holz | Geht mein Pferdchen stolz. — BÖHME 295: 1, 2, 3 | Und a Fuder Heu, | Und an Scheffel Mandelkerna | Frisst das Rössla au so gerna. | Rössle, Rössle — brrr. (BIRLINGER-nek Nimm mich mit, Kinderbüchlein Freiburg 1862 c. művéböl). — KUHN, Hagens Germ. VIII. 23. sz., BÖHME 1779 (AMBROS-nak Spielbuch. Wien, 1874 c. művéböl), LEWALTER 226, SIMROCK 866: 1—7, | Butter, Käse, Schmalz, Rüben | Ab dran. — Mint játék BÖHME II. 525., 3 sor: Fünfe oder sechse? | Hättest du . . . geraten, | So wärest du mit gebraten. | Bummerli, Zelleri, | Schlagt den kleinen Fingerelei. — A játékot már Fischart is ismeri „Eselin beschlagen“ néven. — A dalnak igen sok vidéken még következő folytatása van: Magd hol Wein | Knecht schenk ein. — Herr sauf aus | Du bist draus. — V. ö. BÖHME 1778. — SIMROCK 867. — KNAPP 91. 1. stb. Ezen utóbbi motivum szintén nagyon régi, már a XVI. században ismerték (I. ENGLERT, Urquell V. 232); ROCHHOLZ pedig 51. 1. idéz egy 1755-ből való hexametert: Est bona vox, hol wein, melior schenk ein, optima trink aus!

358. Mein Vater kaufte ein Haus,
 In dem Haus war ein Garten,
 In dem Garten war ein Baum,
 Auf dem Baum war ein Ast,
 Auf dem Ast war ein Nest,
 In dem Nest war ein Ei,
 In dem Ei war eine Klaar,
 In der Klaar war ein Dotter,
 In dem Dotter war ein Blut,

Und wer das Blut sauft,
Ist ein recht ein schäbiger Jud.

Mindenütt ismeretes; néha láncrim formájában.

359. I und tu
Mülnəs Küh
Mülnəs Eisl
Täs pist tu.

Mindenütt ismeretes.

360. 1, 2,
Pulizai,
3, 4,
Granädiä,
5, 6,
Älti Hex',
7, 8,
Guiti Nâcht,
9, 10,
Älti Henn'
11, 12,
Wüldi Wöülf,
13,
Fâam'ə nâch Waitzŋ
Fâam'ə nâch Pulŋ,
Tə Taifl sul ti huln.

Minden nyelvben találunk hasonló szerkezetet; a magyarban I. KISS ÁRON 50. kk. — A dalba különféle mitológiai vonatkozást akartak belemagyarázni. Így, hogy a 12. szám a 12 világóra (Weltstunden), melyek elmúltával megjelennek az égi farkasok (innen „die Wölfe“) és az égi tehén. Ennek téves volta ma már kézenfekvő dolog, Rochholz korában azonban e hipotézis nagyon el volt terjedve.

361. Eïcköti, peïcköti
Zucköti mē,
Abri, fabri, dominē,
Witzi, wutzi, Maus
Tu pist traust.

Hasonló BÜNKER 298—300. — PIGER, ZföstVk. VI. Suppl. I. 30. l. — KÖRÖSI, Ethn. III. 203. — HÖHREN 39. — Ezeket és a

következő értelmetlen verseket Drohsin „wilde Wörter“-nek keresztelte el. A nyolcvanas években messzemenő következtetéseket fűztek ezen dalokhoz. Így egy RABE nevű folklorista az Urdsbrunnen II. kötetének 69. és más lapjain ó-kelta (ó-ír) maradványoknak mondja őket. Fenti vers szerinte Németországban így hangzik: Ägedi säbedi sibedi saa | Ribedi rabedi knol. — Rabe a maga módja szerint kimutatja, hogy e vers ó-kelta nyelvű, már az ó-felnémet korszakban került át a németbe s német fordítása így hangzik: Klarer Gott! Starker Gott! Du Gott und Sonne! Funkengott! Starker Lebensgott! Vortreffliches Gestirn! — Eltekintve attól, hogy — amint Schmidt József dr. tanár úr volt szíves megállapítani — Rabe etimológiai magyarázatai lehetetlenül önkényesek, fejtegetéseit már csak azért sem lehet elfogadni, mert sem az első, sem a második Lautverschiebungnak nyoma sincsen e versekben; már pedig ha kelta kölcsönszavak volnának, ezen hangváltozásokon át kellett volna esniök.

362. Atu tataru
Siwi wawi kawaru
Kawaratta kumistatta
Printz.

BÜNKER 302.

363. Arum parum pampalista
Schemtsche gottsche toronista
Hipple hupple wassa pupp li
Ja wia — kã.

BÜNKER 303.

364. Aninga staninga suprache
Tingi tangi tamrane
Kaisø, Peckø, Zinkø, Peckø,
Traust.

BÜNKER 304.

365. Antantinus
Sarakatinus
Sarakatikataka
Wale, wale, pum.

366. E tan
 Tititan
 Sefa poppian
 Oka mokka
 Tititan
 Oka mokka
 Paum.
367. Eīnə weīnnə
 Tunkə reīnnə
 I, we was gluk
 Wea nit reīnnt
 Təa.r.ɔ̃s.
368. Ene bene
 Tunke hunke
 Rabe Schnabe
 Tipe tape
 Käse nape
 Ule tule rost
 Ipe ap aus
 Tu pist traust.
369. 1, 2, fo
 Fili fili fo
 Fili fili fili fili
 Fili fili fo
 Glaupt i kaunn nit 20 zöln
 20 saiñ schə to.

Különféle változatban mindenütt ismeretes. Minden hangsúlyos szótagnál egy vonást írnak fel, a végén összeszámlálva 20 vonás lesz.

373. A gyermeket fejénél vagy hónaaljánál és lábánál megfogva ide-odahintálják. Közben énekelnek:

Mülno, Mülno, Sackl,
 Hâst nau nit gmuî,
 Hâst nau nit gmuî,
 I gip tæ-rœan Meîtzη nou tæzui.

374. A gyermekek kört alkotnak. A körön kívül körül-megy egy más gyermek, aki a nála lévő korbácsot titokban valakinek a kezébe csúsztatja, aki azután a szomszédját meg-üti és körben kergeti, míg eredeti helyére vissza nem tér. Közben ezt éneklük:

Tø Fuchs geht um
 Tø Fuchs geht um
 Mit Waimpø und Ziweim
 Es wiøt påld Schlei ageim.

Az első két sor így is: „Fuchs auf tø Huløutschn“. Rendkívül régi és elterjedt dal. Már a görögök is ismerték és Σχοινοφόλονδανak nevezték (ROCHHOLZ 392. l., fejtegetéseit átvette BÖHME 557—559. l.). Ismerik a magyarban, Hollandiában, Brabantban, Franciaországban és Finnországban. Német elterjedtségét következő adatok bizonyítják: Már a XIII. sz. előtt ismerték; a reichenai glosszák között fordul elő: Circulatorius ludus est puerorum in circulo sedentium, post quorum tergum discurrit puer unus, portans aliquid in manu, quod ponit retro aliquem sedentium ignorantem; vulgariter dicitur: *Gurtulli, trag ich dich!* (MONE's Anzeiger 1839, 395. v. ö. ZINGERLE 41. l., ROCHHOLZ 393. l., BÖHME 559. l.). A játékot később COMENIUS is megemlíti „Orbis pictus“ 1658. c. művében és *Schuchs*-nak nevezi. Kedvelt játéka volt Goethének is. WOESTE, Germ. IX. 288. és utána BÖHME e játékot is a mitológiával akarják összefüggésbe hozni, de kevés szerencsével.

375. Két gyermek egymás mellett állva, kezét keresztben egymásnak adja, úgy hogy bal kéz bal kezet, jobb kéz jobb kezet fog. Énekelve előre mennek, a „Widri wadri wutsch“-nál hirtelen megfordulnak és elülről kezdik a játékot.

Spåziøn, spåziøn,
 Gøh lai mø taiñ Tiøn
 Zøn wischn, zøn wäschn,
 Zøn Windl auswäschn
 Widri wadri wutsch.

Negyedik sor így is: „Zæn Müll aiñriŋ“. A magyarban is ismeretes. V. ö. KISS ARON 25: Sétáljunk, sétáljunk, egy kis dombra | Lecsücsüljünk csücs.

376. A kis gyermek leguggol. Közben alábbi dalt énekelik neki, a „Häschen hüpf“-nél a gyermek el kezd ugorni.

Häschen in der Grube
Sass und schlieŋ.
Armes Häschen bist du krank,
Dass du nicht mehr hüpfen kannst?
Häschen hüpf, Häschen hüpf!

377. Aki nevet, annak zálogot kell adnia:

Guglupfə! am Täch
Wea schmutzt, wea lächt,
Wea's Zandə heareickt,
Muiss Pfandə heageim.

378. A „Ringelreihe“ legismertebb formája. A gyermekek egymásba fogózkodva ének közben körben körülmenni, a „husch, husch, husch“-nál pedig valamennyien a földre guggolnak:

Ringə, Ringə, Raijə,
Sämərounsə Trajə,
Huck mərouns am Huləpusch,
Mäch mərouali husch, husch, husch!

Régente a felnőtteknek is kedves táncjátéka volt. A legtöbb gyűjtő Mannhardt után a „Hollerbusch“-ban Holle-nak, Holda-nak szent cserjére vél ismerni. Szükségtelen hangsúlyozni, hogy e felfogás légből kapott dolog és minden bizonyítékot nélkülöz.

379. A körbenforgónak más változata. A körön belül áll egy gyermek, aki a végén — miután a körbenforgó gyermekek már letérdepeltek — megcsókol valakit:

Plauə, plauə Fingəhuət
Stēht tə Jungfrau gāa sou guət,
Jungfrau tei muiss taunzn,
Mit tein greanən Kraunzn.

Schäflein, Schäflein knie dich,
Knie dich zu den Füßen,
Welche wird die Schönste sein,
Die sollst du mir küssen.

Érdekes a dialektusnak és irodalmi nyelvnek keveréke!

380. Grünes Gras

Frisst der Has'
Unter meinen Füßen
Welche wird die Schönste sein
Jene werd' ich küssen.

A magyarban is megvan; BALASSA, Visontai (Somogym.) népdalok és gyermekjátékok. Ethn. II. 292: Zöld fű, zöld fű | A lábam alatt, | Aki legszebb lesz, | Tőlem csolkot kap.

381. Florian, Florian,

Hat gelebet sieben Jahre,
Sieben Jahr sind um,
Die schöne N. dreht sich um,
Sie Schöne N. hat sich umgedreht
Sie hat goldenen Kranz verdreht.

Se szeri, se száma a mitológiai magyarázatoknak. A legtöbb gyűjtő fonódnak veszi e szöveget (miért?!) és Holda istennővel hozza összefüggésbe, ki a fonás munkájának volt patrónusa. Holda 7 hónapig uralkodik a fonószobákon, ennyi ideig dolgoztak. Nem kevésbé neveléses magyarázat az, hogy Florian tulajdonképpen a napkorongot jelenti, mely 7 hónapi telelés után megfordul és akkor nyár lesz.

382. Wir treten aus den Ketten,

Dass alles glintz und glantz.
Oh, welche ist die Schönste
In ihrem goldnen Kranz?
Schöne N., schöne N.
Dreht sich aus dem Kranz heraus.

A dalban említett lánc szerepét Sopronban már senki sem ismeri. ROCHHOLZ 467. kk. I. és BÖHME 452. I. közlik, hogy e játék alkal-mával a gyermeknek a gyermeklánc nevű virág (Taraxacum officinale v. pratense) szárából láncot csinálnak és körben felállva kezükben tartják azt; ha most az egyik gyermek megfordul, a lánc kettészakad.

Valóban nevetséges ROCHHOLZ-nak azon fáradozása, hogy kimutassa, hogy az első merseburgi varázsvers walkürjei is ezt a játékot játszották. A

„Eiris sâzun idisi, sâzun hera duoder.
Suma hapt heptidun, suma heri lezidun,
suma clubödun umbi cuonio uuidi:
insprine haptbandum, invar vigandum!“

ó-felnémet szöveg 2. és 3. sorát ő így fordítja: „... um den Haft zu heften, um des Feindes heer hinter der Letzi aufzuhalten, um Ketten zu pflücken aus fesselnden Blumen“. Ez nem szorul kommentárra!

383. A gyermekek egynek kivételével — aki néhány lépésnyire velük szemben áll — összefogódzkodva egy sort alkotnak. Miközben a két párt elénekli mondókáját, néhány lépést előre tesznek, majd ugyanannyit hátra, míg eredeti helyükre visszakerültek. Az ének végeztével a sorból a legfiatalabb átkerül a másik párthoz és így tovább, míg a sorban már csak egy gyermek marad, a többi pedig mind átpártolt a másik oldalra:

A. Es kommt ein Mann aus Linafe, Linafe!

Kaisø wiøt Pilatus!

B. — Was will der Mann aus Linafe, Linafe?

Kaisø wiøt Pilatus.

A. Er will die jüingste Tochter habn, Tochter habn!

Kaisø wiøt Pilatus.

B. — Die jüingste Tochter gebn wir nicht, gebn wir nicht!

Kaisø wiøt Pilatus!

A. Da schlage ich die Fenster ein, stb.

B. — Da machen wir die Läden zu, stb.

A. Da stecke ich das Haus in Brand, stb.

B. Da hole ich die Polizei, stb.

A. Die Polizei aber fürcht ich nicht, stb.

B. — Dann geben wir die jüingste Tochter her, stb.

A játék történetét illetőleg utalok BOLTE-nek klasszikus értekezésére a ZfdVk. IV. évfolyamában 181. kk. 1. és VI. 98. l., aki svéd stb. változatokkal a XVI. századig vezeti vissza a játékot. BÖHME még régibb időbe teszi a dal eredetét és a régi germán lánykérés maradványát látja benne. A dal szerkezetét minden népnél megtaláljuk. Bámulatos hasonlóságot mutat dalunkkal egy délamerikai spanyol gyermekdal ZfargVk. I. 27: Muy buen dia señoria, mantantiritirola (ez utolsó

szó a refrény) | Que queria su señoira? | Yo queria una de sus hija! | Cual queria de mis hijas? | Yo queria á Elvira! | Que officio le pondremos! | La pondremos de cocinera | Este officio no le agrada | La pondremos de miñera! | Este officio le agrada. | Pues haremos la fiesta entera | Carnerito, carneron — vagy helyette: Carnerito carneron | Tan chiquito y tan ladron! | Pide pan, no le dan. | Pide queso, le dan hueso | Y le corten el pezcueso. — E dal magyarrá fordítása a következő: Szép jónapot, hölgyem! mantantiritirola | Mit kíván, hölgyem? | Akarnék egyet a lányai közül! | Melyik lányomat akarja? | Elvirát akarnám! | Micsoda munkát adjunk neki? | Legyen szakácsné! | E szolgálat nem tetszik neki! | Legyen dajka! | Ez a szolgálat tetszik neki! | Ünnepeljünk tehát! | Kicsi bárány, nagy bárány, | Ily kicsi s már is nagy tolvaj! | Kérek kenyeret! | — Ezt nem adnak neked! | Kérek sajtot! | Majd adnak csontot és levágják a torkodat. — A játék kivitele ugyanaz, mint a német játéké.

384. Két gyermek a játék előtt titokban megegyezik: az egyik az angyal, a másik az ördög. Azután egymással szemben állva felfelé tartott kezüket egymásnak adják, úgy hogy a kezek kaput alkotnak, amelyen a többi gyermek sorban átvonul. Közben ezt éneklük:

Misch! masch! Pruck,
 Wiä haisst ti Pruck?
 Wiä haisst ti Pruck?
 Ti Pruck haisst vulä Stainelain
 Täs leitzi Kind sul aufgefaußen sain.

A dal utolsó szavánál a kapu vagy hid lecsapódik és az épp akkor átvonuló gyermeket feltartja. A hidasok most megkérdezik a letartott gyermektől, a kettő közül melyiknek párt jára áll? Azután folytatják a játékot mindaddig, míg valamennyi gyermeket lefogtak és valamennyien pártot választottak. Ha ez megvan, a hidasok erősen egymásba fogódzkodnak és minden gyermeknek sorban rá kell feküdnie a hidasok kezére, kik a gyermeket ily helyzetben ide-oda lóbálják. Közben énekelnek; ha a gyermek az angyal-hidast választotta:

Eingl, Eingl fäärn in Himml
 Mit traitausnd Kiözntingl.

Ha az ördög-hidasra esett a választása:

Taifl, Taifl fäärn in t' Höül
 Mit traitausnd Kiözntöül.

Rendkívül elterjedt játék. MANNHARDT és ROCKHOLZ után rendszeres mitikus értelmezést adnak neki. Szerintük a játék nem egyéb, mint a „Ritt der Toten“ az égen kifeszített hidon át; az ide-oda lóbalás pedig az angyalok és ördögök harcát jelképezi. A dal nagy korát mutatja, hogy már GEILER VON KAISERSBERG és FICHART is ismerték.

385. Eléneklük az alábbi verset, azután a játékvezető gyors egymásutánban különféle mozdulatokat tesz, a melyeket a többinek ugyanolyan gyorsan utánozniok kell; aki elhibázza, zálogot ad:

Adam hatte sieben Söhne,
 Sieben Söhne hatte Adam
 Sie assen nichts, sie tranken nichts
 Sie machten alle so, wie ich.

A dalt már FICHART is ismerte. A régieknek kedves társasjátéka volt.

386. A. Lieber Freund, ich frage dich,
 Sag mir was ist eins?
 B. Einmal eins ist Gott der Herr
 Der da lebt und der da schwebt
 In Himmel und auf Erden.
 A. Lieber Freund, ich frage dich,
 Sag mir, was ist zwei?
 B. Zwei sind die Tafeln Mosis,
 Einmal eins ist Gott der Herr,
 Der da lebt und der da schwebt
 In Himmel und auf Erden.
 A. Lieber Freund, ich frage dich,
 Sag mir, was ist drei?
 B. Drei sind die Patriarchen,
 Zwei die Tafeln Mosis,
 Einmal eins ist Gott der Herr,
 Der da lebt und der da schwebt
 In Himmel und auf Erden.

És így tovább:

Zwölf sind die Apostel,
 Elftausend die Jungfrau'n,

Zehn Gebote Gottes,
 Neun Chöre der Engel,
 Acht Seligkeiten,
 Sieben Sakramente,
 Sechs steinerne Wasserkrüg,
 Die der Herr mit Wein gefüllt,
 Fünf Gebote der Kirche,
 Vier Evangelisten,
 Drei Patriarchen,
 Zwei Tafeln Moises,
 Einmal eins ist Gott der Herr,
 Der da lebt und der da schwebt
 In Himmel und auf Erden.

A dal zsidó eredetű. ERK—BÖHME III. 825. kk. I. számos zsidó és más nyelvi változatot említ. D. DM. VI. 224. szintén egy zsidó imádságos könyvből közli a következő fordítást: 13, und das weiss ich | 13 sind die Sitten, | 12 sind die Geschlechter | 11 sind die Stern | 10 sind die Gebot | 9 sind die G'winnung | 8 sind die Beschneidung | 7 sind die Feierung | 6 sind die Lernung | 5 sind die Bücher | 4 sind die Mütter | 3 sind die Väter | 2 sind die Tafeln Mosis | Einzig ist unser Gott | Der da lebt | Der da schwebt | In dem Himmel und auf der Erd. — A német szöveg szó szerinti fordítását a magyarban is ismerik.

387. 1. Veittəmauñ!

Wås trågt ti Gauns auf iən Schnåbl?

— In Franzl zsaummt tə Gabl,

Trågt ti Gauns auf iən Schnåbl.

2. Veittəmauñ!

Wås trågt ti Gauns auf iən Koupf?

— Ti Sandl zsaummt iən Zoupf

Trågt ti Gauns auf iən Koupf.

3. Veittəmauñ!

Wås trågt ti Gauns auf iən Krågn?

— In Peikŋ zsaummt sain Schrågn,

Trågt ti Gauns auf iən Krågn.

4. Veittəmauñ!

Wås trågt ti Gauns auf iən Ruckŋ?

vagy : — Tās Zeichhaus zsaummt te Pruckn
Tein Pēdlmaun zsaummt saini Kruckn
Trägt ti Gauns auf ien Ruckn.

5. Veittōmaun!

Wās trägt ti Gauns auf iəri Fliächel?
— In Karnə (vagy Kölnə) zsaummt'ŋ Kriag!
Trägt ti Gauns auf iəri Fliächel.

6. Veittōmaun!

Wās trägt ti Gauns auf ien Schwâaf?
— A Fassl zsaummt'ŋ Râaf
Trägt ti Gauns auf ien Schwâaf.

7. Veittōmaun!

Wās trägt ti Gauns auf ierə Lumpf?
— Ti Weischərin zsaummt ierə Rumpf
Trägt ti Gauns auf ierə Lumpf.

Eredetileg lakodalmas dal volt; már a Wunderhornban is meg-
van 807. l.

388. 1. A. Is tuət nit ə Gâatŋhaus?
B. — Jâ tuət is ə Gâatŋhaus!
A. Schaut tuət nit ə Gsicht hearaus?
B. — Jâ tuət schaut ə Gsicht hearaus!

Valamennyien : Gâatŋhaus,
Gsicht hearaus.
O tu liəwəs Gâatŋhaus.

2. A. Kimpt tuət nit ə Peickŋgsöül?
B. Jâ tuət kimpt ə Peickŋgsöül!
A. Hât tea nit ə ghatschtəs Gstöül?
B. Jâ tea hât ə ghatschtəs Gstöül!

Valamennyien : Peickŋgsöül,
Ghatschtəs Gstöül,
O tu liəwə Peickŋgsöül.

3. Kimpt tuət nit ti Huwə Rēsl? stb.
Hât tei nit ən Wässöschel? stb.

4. Kimpt tuət nit ti Kaiwl̄ Kät̄? stb.
Hât teĩ nit recht ticki Wal̄? stb.
5. Īs tuət nit ə Kiəch̄ntuəm̄? stb.
Kraĩlt tuət nit ə Pant̄lwuəm̄? stb.
6. Sitz̄n̄ tuət nit ticki Hås̄n̄? stb.
Hām̄ teĩnn̄ teĩ nit grāssi Plās̄n̄? stb.

389. A. Es wāaoo Mauñ
Tea hāt ə zinnəni Flāschn̄ ghāpt!
Wās hāt ə ghāpt?
- B. A zinnəni Flāschn̄ hāt ə ghāpt.

(In infinitum.)

